

גמרא סדורה

מסכת

עבודה זרה

פרק א' - "לפני אידיהן"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

לימוד פרק זה מוקדש לע"ן
הרב זאב קרוב זצ"ל
אשר העמיד תלמידים הרבה
וזכיתי שקרבני בקירבה מיוחדת

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
דניאל ברק ווינט
טל' - 0526071122
דוא"ל vinetdb81@gmail.com
עתניאל ד.ה. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לדניאל ברק ווינט ולעמותת "וכל בנייך לימודיך".

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

שבט תשע"ח

מסכת עבודה זרה פרק א' - "לִכְנֵי אֵידִיהֶן"

1. ב, א

רש"י

מתני'
לפני אידיהן של עובדי כוכבים
ג' ימים אסור לשאת ולתת
עמהן. וכולהו משום דאזיל
ומודה לעבודת כוכבים ביום
אידו: שאלה במידי דהדר בעין
כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות
כב) כי ישאל איש מעם רעהו וגוי
מלוה במידי דלא דהדר בעין כגון
מעוֹת דכתיב (שם) אם כסף
תלוה את עמי דמלוה להוצאה
נתנה ומשלם לו מעות אחרים:
שמח הוא לאחר זמן. למחר:

גמ'
יום אידם. היינו עבודת כוכבים
דכתיב בההיא פרשה יקומו
ויעזרכם:
יתנו עידיהם ויצדקו. השתא
סלקא דעתיה דבעובדי כוכבים
כתיב ואתמוהי מתמה יתנו
עובדי כוכבים עידיהם יבואו
עבודות כוכבים שעבדו ויעידו
עליהם ויצדיקום:
עדות שהעידו בעצמם. ביום
הדין שעבדו לעבודת כוכבים
בעולם הזה:
ישמעו. עובדי כוכבים את
העדות שמצות מעידות ויאמרו
אמת דין הוא שראוין ישראל
להצטדק:
ועידיהם המה. עבודת כוכבים
תבוא ותעיד על עובדיה
לחייבם:

משנה

לפני אידיהן של גוים שלשה ימים - אסור: לשאת ולתת עמהם,
להשאילן ולשאול מהן,
להלוותן וללוות מהן,
לפוצען ולפצוע מהן.

רבי יהודה אומר:

נפרעין מהן, מפני שמיצר הוא לו.

אמרו לו: אף על פי שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן.

גמרא

רב ושמואל,

חד תני: "אידיהן",

וחד תני: "עידיהן".

מאן דתני: "אידיהן" - לא משתבש,

ומאן דתני: "עידיהן" - לא משתבש.

מאן דתני: "אידיהן" - לא משתבש,

דכתיב: "מי קרוב יום אידם" (דברים לב, לה).

ומאן דתני: "עידיהן" - לא משתבש,

דכתיב: "יתנו עדיהם ויצדקו" (ישעיהו מג, ט).

ומאן דתני: "אידיהן",

מאי טעמא לא תני "עידיהן"?

אמר לך: תברא עדיף.

ומאן דתני: "עידיהן",

מאי טעמא לא תני "אידיהן"?

אמר לך: מאן קא גרים להו תברא?

עדות שהעידו בעצמן,

הלכך עדות עדיפא.

והאי "יתנו עדיהם ויצדקו" (ישעיהו מג, ט) - באומות העולם כתיב!?

הא ביישראל כתיב!

דאמר רבי יהושע בן לוי:

כל מצות שישראל עושין בעולם הזה - באות ומעידות להם לעולם הבא,

שנאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו" (ישעיהו מג, ט) - אלו ישראל,

"ישמעו ויאמרו אמת" (ישעיהו מג, ט) - אלו אומות העולם!

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

מאן דאמר: "עידיהן" - מהכא: "יצרי פסל כלם תהו וחמוזיהם כל יועילו ועדיהם המה" (ישעיהו מד, ט).

1 לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם מי קרוב יום אידם וחס עתידת למו

2 כל הגוים וקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשונות נשימעו ויאמרו אמת

3 יצרי פסל כלם תהו וחמוזיהם כל יועילו ועדיהם המה כל יראו וכל ידעו למען יבשו

2. ב, א - ג, ב

רס"י

בערבוביא. כולן מעורבבין ולא אומה ואומה בפני עצמה :
וסופריה. וחכמיה :
לאום. מלכות כשהיא לבדה :
ולאום מלאום. מתרגמנא ומלכו ממלכו ועוד יאמץ לא שייך אלא במלכות וס"ת מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן מי (בכס) יגיד זאת :
ומי איכא ערבוביא קמיה. והלא כולם נסקרין בסקירה אחת שנאמר היוצר יחד לבם כדאמר ברי"ה (דף יח.) :
ומשני דלא לערבבו אינהו. לדידיה לא מהניא ערבוביא אבל לדידהו מהניא ערבוביא דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם :
טבעה. שמעה :
נכנס תחלה. לפני הקב"ה לדין :
משפט עבדו. שלמה המלך :
דליפוש חרון אף. של הקב"ה מפני פשעי צבור שמא חס ושלוש יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון :
שווקים. ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים :
שיתעסקו ישראל בתורה. שיהא להם פנאי שמוצאין להשתכר בשוק ומוצאין מזונותיהן וצרכיהן בלי טורח מתעדינן במרחצאות :

דרש רבי חנינא בר פפא, ואיתימא רבי שמלאי:

לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שָׂכְרוֹ.

מיד מתקבצין ובאין אומות העולם בערבוביא,

שנאמר: **"כל הגוים נקבצו יחדו"**⁴ (ישעיהו מג, ט),

אמר להם הקדוש ברוך הוא: אל תפנסו לפני בערבוביא,

אלא תפנס כל אומה ואומה^א וסופריה,

שנאמר: **"וַיֵּאסְפוּ לְאֻמִּים"** (ישעיהו מג, ט),

ויאין 'לאום' אלא מלכות,

שנאמר: **"ולאם מלאם יאמין"**⁵ (בראשית כה, כג).

בב

ומי איכא ערבוביא קמי הקדוש ברוך הוא!?

אלא, כי היכי דלא לערבבו אינהו [בהדי הדדי], דלישמעו מאי דאמר להו.

מיד נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה.

מאי טעמא?

משום דחשיבא.

ומנלן דחשיבא?

דכתיב: **"ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקינה"**⁶ (דניאל ז, כג).

אמר רבי יוחנן:

זו רומי חייבת שטבעה יצא בכל העולם.

ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא?

בדרב חסדא,

דאמר רב חסדא:

מלך וצבור - מלך נכנס תחלה לדין,

שנאמר: **"לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל"**⁷ (מלכים א ח, נט).

וטעמא מאי?

איבעית אימא:

לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאברא.

ואיבעית אימא:

מקמי דליפוש חרון אף.

אמר להם הקדוש ברוך הוא:

במאי עסקתם?

אומרים לפניו: רבונו של עולם, הרבה שווקים תקנינו,

הרבה מרחצאות עשינו,

הרבה כסף וזהב הרבינו,

וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה.

⁴ כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשונות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו ויאמרו אמת

⁵ ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמין ורב ועבד צעיר

⁶ מן אמר חיותא דביעיתא מלכו (דביעיא) דביעיתא תהא בארעא די תשנא מן כל מלכותא ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה

⁷ ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרבים אל ה' אלהינו יוםם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו

אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם: תקנתם שווקים - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר: **"לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות"** (חגי ב, ח), כלום יש בכם מגיד זאת? שנאמר: **"מי בכם יגיד זאת"** (ישעיהו מג, ט), ואין "זאת" אלא תורה, שנאמר: **"וזאת התורה אשר שם משה"**⁸ (דברים ד, מד)! מיד יצאו בפחי נפש.

רש"י

וארו. והנה:
אחרי. אחרת:
מסורבלין. שמינים כמו (שבת דף קלז:). קטן המסורבל בבשר ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג):
דוב. אין לו מנוחה אלא הולך ובא כל שעה:
אנגריא. עבודת המלך המוטלת על יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולצאת בצבא] וליטול בהמתן בעבודתו:
ואנן בנינן. בית שני בנה כורש:

יצאת מלכות רומי, ונכנסה מלכות פרס אחריה.

מאי טעמא?

דהא חשיבא בתרה.

ומנלן?

דכתיב: **"וארו חיוא אחרי תנינא דמניא לדב"**⁹ (דניאל ז, ה), ותני רב יוסף:
"אלו פרסיים: שאובלין ושותין בדוב, ומסורבלין בשר בדוב, ומגדלין שער בדוב, ואין להם מנוחה בדוב."

אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבונו של עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם: תקנתם גשרים - ליטול מהם מכס, כרכים - לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי, שנאמר: **"ה' איש מלחמה"**¹⁰ (שמות טו, ג), כלום יש בכם מגיד זאת? שנאמר: **"מי בכם יגיד זאת"** (ישעיהו מג, ט), ואין "זאת" אלא תורה, שנאמר: **"וזאת התורה אשר שם משה"**! מיד יצאו מלפניו בפחי נפש.

וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי, מאי טעמא עיילא?

אמרי: אינהו - סתרי בית המקדש, ואנן בנינן.

וכן לכל אומה ואומה.

⁸ וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל

⁹ וארו חיוא אחרי תנינא דמניא לדב ולשטר חד הקמת ותלת עלעין בפמה בין שנה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר שגיא

¹⁰ ה' איש מלחמה ה' שמו

וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי, מאי טעמא עיילי?

רפ"י

אינהו. פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל וטיטוס הגלם לרומי ועדיין כולם משועבדים [להם]:
פארן. ארץ ישמעאל דכתיב (בראשית כא) בהגר (ותשב) במדבר פארן:
כלום קבלנוה ולא קיימנוה. כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה:
ועל דא תברתהון. פירכא היא כלומר נמצא תשובה זו קטיגור להם אמאי לא קבלוה:
כגיגית. קופא בלע"ז ומטילין בה שכר:
ראה ויתר גוים. נראה בעיניו וישר להתירן:
לומר שאם מקיימין כו'. התרה זו לא טובתם היא אלא שאין מצווין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר:

סברי: הנה אישתעבדו בהו בישראל, ואנן - לא שעבדנו בישראל.

מאי שנא הני דחשיבי, ומאי שנא הני דלא חשיבי להו?

משום דהנה משכי במלכותיהו עד דאתי משיחא.

אומרים לפניו: רבונו של עולם, כלום נתת לנו ולא קיבלנוה?!

ומי מצי למימר הכי?!

והכתיב: **"ויאמר ה' מסיני בא וזרח משיעיר למו"**¹¹ (דברים לג, ב),

וכתיב: **"אלוה מתימן יבוא"**¹² (חבקוק ג, ג),

מאי בעי ה' בשעיר?

ומאי בעי בפארן?

אמר רבי יוחנן:

מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון, ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה.

אלא הכי אמרי: כלום קיבלנוה ולא קיימנוה?

ועל דא תברתהון,

אמאי לא קבלתוה?

אלא כך אומרים לפניו:

רבונו של עולם, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל?

דכתיב: **"ויתיצבו בתחתית ההר"**¹³ (שמות יט, יז),

ואמר רב דימי בר חמא:

מלמד שכלה הקדוש ברוך הוא הר כגיגית על ישראל,

ואמר להם: אם אתם מקבלין את התורה - מוטב,

ואם לאו - שם תהא קבורתכם!

מיד אומר להם הקדוש ברוך הוא: הראשונות ישמיענו,

שנאמר: **"וראשונות ישמיענו"** (ישעיהו מג, ט) - שבע מצות, שקיבלתם, היכן קיימתם?

ומנלן דלא קיימום?

דתני רב יוסף:

"עמד וימדד ארץ דאח ויתר גוים"¹⁴ (חבקוק ג, ג),

מאי דאח?

דאח שבע מצות שקבלו עליהו בני נח ולא קיימום,

בין שלא קיימום עמד והתירן להו".

איתגורי איתגור?

אם כן מצינו חוטא נשקר!

אמר מר בריה דרבינא:

לומר, שאף על פי שמקיימין אותן אין מקבלין עליהם שכר.

ג,א

¹¹ ויאמר ה' מסיני בא וזרח משיעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מוימינו אש דת למו

¹² אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה פסה שמים חודו ותהלתו מלאה הארץ

¹³ ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המזנה ויתיצבו בתחתית ההר

¹⁴ עמד וימדד ארץ דאח ויתר גוים ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם הליכות עולם לו

רפ"י

אם לא בריתי יומם ולילה. אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה וכתוב (דברים כט) אלה דברי הברית: ה' דהששי יתירה וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה:

השמעת דין. מתן תורה: **בתחלה יראה.** שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו:

ולבסוף. כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה:

נמרוד. השליך את אברהם אבינו באור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה ועל שם כך נקרא אמרפל בכיצד מעברין (עירובין נג.) שאמר והפיל אברהם בכבשן האש:

שלא נחשד על הגזל. דכתיב מה מצאת מכל כלי ביתך אפי' סכין אפילו המנק אפילו מחט והחתן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן ובני נח נצטוו על הגזל ויעקב קיים:

ביוסף שלא נחשד על העבירה. אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח.) ויוסף קיים:

ואליהו בן ברכאל. לא גרסינן דישאל הוה כדמפרשין בבבא בתרא בהשותפין (דף טו.):

ולא?!

והתניא:

"היה רבי מאיר אומר:

מניו שאפילו גוי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול?

תלמוד לומר: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" ¹⁵ (ויקרא יח, ה),

בהנים ליום וישראלים - לא נאמר,

אלא "האדם".

הא למדת: שאפילו גוי ועוסק בתורה - הרי הוא ככהן גדול!

אלא לומר לה,

שאין מקבלין עליהם שחר כמצווה ועושה,

אלא, כמי שאינו מצווה ועושה,

דאמר רבי חנינא:

גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה.

אלא כך אומרים הגוים לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם, ישראל שקיבלוה - היכן קיימוה?

אמר להם הקדוש ברוך הוא: אני מעיד בהם שקיימו את התורה כולה.

אומרים לפניו: רבוננו של עולם, כלום יש אב שמעיד על בנו?

דכתיב: "בני בכורי ישראל" ¹⁶ (שמות ד, כב)!

אמר להם הקדוש ברוך הוא: שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה.

אומרים לפניו: רבוננו של עולם, שמים וארץ נוגעין בעדותן,

שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמיתי" ¹⁷ (ירמיהו לג, כה),

ואמר רבי שמעון בן לקיש:

מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי" ¹⁸ (בראשית א, לא)?

מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית,

ואמר: אם ישראל מקבלין את תורת - מוטב,

ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

והיינו דאמר חזקיה:

מאי דכתיב: "משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה" (תהלים עו, ט),

אם "יראה" למה "שקטה"?

ואם "שקטה" למה "יראה"?

אלא בתחלה - יראה,

ולבסוף - שקטה!

אמר להם הקדוש ברוך הוא: מכאן יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה:

יבא נמרוד ויעיד באברהם - שלא עבד עבודה זרה,

יבא לבן ויעיד ביעקב - שלא נחשד על הגזל,

תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף - שלא נחשד על העבירה,

יבא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה - שלא השתחוו לאלים,

יבא דריוש ויעיד בדניאל - שלא ביטל את התפלה,

יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ואליהו בן ברכאל הבזי,

ויעידו בהם בישראל - שקיימו את כל התורה כולה,

שנאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו" (ישעיהו מג, ט).

אמרו לפניו: רבוננו של עולם, תנה לנו מראש, ונעשה.

אמר להן הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם,

¹⁵ ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'

¹⁶ ואמרת אל פרעה מה אמר ה' בני בכורי ישראל

¹⁷ מה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמיתי

¹⁸ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי

רפ"י

בערב שבת. בעולם הזה:
היום לעשותם. בעולם הזה:
ולא למחר. דאינו יכול לעשותם
 לעולם הבא:
בטרוניא. בעלילה:
בראש גגו. רוב תשמישתן על
 הגגות שאין גגותיהן משופעין:
מקדיר. [לשון נוקב כלומר]
 מנקבת בכח חוס גדול כמו
 מקדירין בהרים דעירובין (דף
 נח.) ענין נקב וחתך:
בתקופת תמוז. שנוהגת ומושכת
 עד שלשה חדשים עד יום
 תקופת תשרי היא תקופת
 תמוז:
ננתקה את מוסרותימו. על ה'
 ועל משיחו קאמר לע"ל כדכתיב
 למה רגשו גוים ולאומים יהגו
 ריק כלומר ננתקה מצות סוכה
 שהטילו עלינו:
דמשכא תקופת תמוז. ואין
 תקופת תשרי נופלת עד לאחר
 החג:
יושב בשמים ישחק. גבי ננתקה
 את מוסרותימו כתיב:
אלא שנעשו גרים גורים.
 מאיליהן מתגירין ואנן לא
 מקבלינן דמשום גדולתן
 דישאל קא עבדי דכתיב
 (ישעיה נד) מי גר אתך בעניותך
 עליך יפול בעשירותיך:

מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת,
 מי שלא טרח בערב שבת - מהיכן יאכל בשבת?

אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסופה שממה, לכו ועשו אותה.

ומי מצית אמרת הכי?!

והא אמר רבי יהושע בן לוי:

מאי דכתיב: **"אשר אנכי מצוה היום"**¹⁹ (דברים ז, יא)?

"היום" - לעשותם,

ולא למחר - לעשותם.

"היום" - לעשותם

ולא **"היום"** - ליטול שכר!

אלא, שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו.

ואמאי קרי ליה "מצוה קלה"?

משום דלית ביה חסרון כ"ס.

מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו,

והקדוש ברוך הוא? מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז,

וכל אחד ואחד, מבעט בסוכתו ויוצא,

שנאמר: **"ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו"** (תהלים ב, ג).

"מקדיר"?!

והא אמרת: אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא, עם בריותיו!

משום דישאל נמי זימני א' דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והני להו צערא.

ג,

והאמר רבא:

מצטער פטור מן הסוכה!

נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי?!

מיד, הקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהן,

שנאמר: **"יושב בשמים ישחק"**²⁰ (תהלים ב, ד).

אמר רבי יצחק:

אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא אלא אותו היום בלבד.

איכא דמתני להא דרבי יצחק אהא,

דתניא:

"דבי יוסי אומר:

לעתיד לבא באין אומות העולם ומתגירין."

ומי מקבלינן מיניה?

והתניא:

"אין מקבלינן גרים לימות המשיח,

פיוצא בו, לא קבלו גרים, לא בימי דוד,

ולא בימי שלמה!"

אלא, שנעשו גרים גרורים, ומניחין תפילין בראשיהן,

¹⁹ ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם

²⁰ יושב בשמים ישחק אדני ולעג למו

רפ"י

יושב דן. כרבי יוסי דאמר
במסכת ר"ה אדם נידון בכל יום
דכתיב דבר יום ביומו]:
יושב וזן. קוצב להם מהיכן
תזדמן להם פרנסתן:
קרני ראמים. חיה גדולה:
ביצי כנים. מינא הוא דמתקרי
ביצי כנים ודקין הן והוא
אינב"א בלשון ארמית ובלע"ז
לינטרי"ס:
על בריותיו. על עבירות שעושין
בריותיו אינו משחק אלא אותו
היום:
גמולי מחלב. שמתו כשהן
קטנים:
עתיקי. כמו (איוב ט) המעתיק
הרים לשון סילוק:

תפילין בזרועותיהם,

ציצית בבגדיהם,

מזוזה בפתחיהם.

כיון שרואין מלחמת גוג ומגוג, אומר להן: על מה באתם?

אומרים לו: על ה' ועל משיחו,

שנאמר: **"למה רגשו גוים ולאמים יהגו דיק..."**²¹ (תהלים ב, א-ב),

וכל אחד מנתק מצותו והולך,

שנאמר: **"ונתקה את מוסדותינו"** (תהלים ב, ג),

והקדוש ברוך הוא יושב ומשחק,

שנאמר: **"יושב בשמים ישחק"** (תהלים ב, ד).

אמר רבי יצחק:

אין לו להקדוש ברוך הוא שחוק אלא אותו היום בלבד.

איני?!

והא אמר רב יהודה אמר רב:

שתיים עשרה שעות הן היום:

שלוש הראשונות - הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה.

שניות - יושב ודן את כל העולם כולו,

כיון שרואה שנתחייב עולם כלליה - עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים.

שלישית - יושב וזן את כל העולם כולו, מקריני ראמים עד ביצי כנים.

רביעית - יושב ומשחק עם לויתן,

שנאמר: **"לויתן זה יצרת לשחק בו"**²² (תהלים קד, כו)!

אמר רב נחמן בר יצחק:

עם בריותיו משחק,

ועל בריותיו אינו משחק אלא אותו היום בלבד.

אמר ליה רב אחא לרב נחמן בר יצחק:

מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקדוש ברוך הוא.

ומנלן דליכא שחוק?

אלימא מדכתיב: **"ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבני ולמספד ולקרח"**²³ וגו' (ישעיהו כב, יב),

דלמא ההוא יומא ותו לא!

אלא דכתיב: **"אם אשכחך ירושלם תשפח ומיני תדבק לשוני לחמי אם לא אפריכי"**²⁴ (תהלים קלז, הו),

דלמא: שכחה הוא דליכא, אבל שחוק מיהא איכא!

אלא מהא: **"החשיתי מעולם אחריש אתאפק"**²⁵ (ישעיהו מב, יד).

ברביעיות - מאי עביד?

יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה,

שנאמר:

"את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים" (ישעיהו כח, ט),

ל"מי יורה דעה" ול"מי יבין שמועה"? **"לגמולי מחלב"** ול"עתיקי משדים".

ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו?

איבעית אימא: מיטטרון.

²¹ א למה רגשו גוים ולאמים יהגו דיק. ב יתיצבו מלכי ארץ ורזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו

²² שם אגיות יחלמון לויתן זה יצרת לשחק בו

²³ ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבני ולמספד ולקרח ולחגור שק

²⁴ ה אם אשכחך ירושלם תשפח ומיני. ו תדבק לשוני לחמי אם לא אפריכי אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי

²⁵ החשיתי מעולם אחריש אתאפק ביולדה אפעה אשם ואשאף יחד

רש"י

אלא שאינן. ב' אלפים חסירין מריבותים:
יומם יצוה. דן וזן ומלמד תורה:
ובלילה שירו עמי. ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה שאף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס וכל הלילה מתעסק בשירות ותשבחות ובתורה כדאמרינן בריש מס' ברכות (דף ג:):

ואיבעית אימא: הא והא עביר.

ובליליא מאי עביר?

איבעית אימא: מעין ימא.

ואיבעית אימא: רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלה עולמות, שנאמר: **"רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן"**²⁶ (תהלים סח, יח), אל תקרי "שנאן" אלא "שאינן".

ואיבעית אימא:

יושב ושומע שירה מפני חיות,

שנאמר: **"יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי"**²⁷ (תהלים מב, ט).

²⁶ רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן אדני בם סיני במקדש
²⁷ יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל תני

רַס"י

חוט של חסד. נותן חינו בעיני
הבריות:
הפוסק מדברי תורה. מי שעוסק
בתורה ופוסק על דברי שיחה
בטלח:
מלוח. דברים לחלוחים ועיקר
ל"א הנכתב בלוחות:
הכל בידי שמים. מחושות
ומכאובות הבאים לאדם כולם
על ידי גזירת שמים:
חוץ מצנים פחים. צנים צנה
פחים חולי הבא ע"י חום כמו
(שיר ב) עד שיפוח היום:
היום הבא. השמש הבאה
דבכמה דוכתין קרינן לשמשא
יומא:

3. ד, ב - ה, א

אמר רבי לוי:

כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה - מאכילין לו גחלי רתמים,
שנאמר: "הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם" (איוב ל, ד).

אמר ריש לקיש:

כל העוסק בתורה בלילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום,
שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי"²⁸ (תהלים מב, ט).

מה טעם "יומם יצוה ה' חסדו"?

משום ד"בלילה שירו עמי".

איכא דאמרי:

אמר ריש לקיש:

כל העוסק בתורה בעולם הזה הדומה ללילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום,
שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

מאי דכתיב: "ותעשה אדם כדגי הים כדמי לא משל בו" (חבקוק א, יד),
למה נמשלו בני אדם כדגי הים?

לומר לה: מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים,

אף בני אדם כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצות מיד מתים.

דבר אחר:

מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים,
כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים.

איבעית אימא: בעולם הזה,

ואיבעית אימא: לעולם הבא.

"איבעית אימא: בעולם הזה" - כדרבי חנינא,

דאמר רבי חנינא:

הכל - בידי שמים,

חוץ - מצנים פחים,

שנאמר: "צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם" (משלי כב, ה).

"ואיבעית אימא: לעולם הבא" - כדרבי שמעון בן לקיש,

דאמר רבי שמעון בן לקיש:

אין גיהנם לעתיד לבא,

אלא, הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, ומקדיר,

רשעים - נידונין בה,

וצדיקים - מתרפאין בה.

"רשעים נידונין בה" -

דכתיב: "כי הנה היום בא בער בתנור,

והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא,

אמר ה' צבאות אשר לא יעזב להם שרש וענף" (מלאכי ג, יט),

לא "שורש" בעולם הזה,

ולא ענף לעולם הבא.

צדיקים מתרפאין בה,

ד, א

²⁸ יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל תי

דַּכְתִּיב: "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִדָּפָא בְּכִנְפֶיהָ"²⁹ וגו' (מלאכי ג, כ),

וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמִתְעֵדְנִין בָּהּ,

שְׁנֵאמַר: "וַיֵּצְאוּכֶם וּפְשָׁתֶם קַעְגְלִי מִדְּבַק" (מלאכי ג, כ).

דְּבַר אַחֵר:

מִה דְּגִים שְׂבִיִּים כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבִירוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבִירוֹ,

אִף בְּנֵי אָדָם אֲלֵמְלָא מוֹרְאָה שֶׁל מַלְכוּת,

כָּל הַגְּדוֹל מִחֲבִירוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבִירוֹ.

וְהִינּוּ דִתְנִין:

"רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר:

הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת,

שָׁכַן אֲלֵמְלָא מוֹרְאָה שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלֵעוֹ" (אבות ג, ב).

רַחֲמֵי

ויצאתם ופשתם. סיפא דזרחח
לכם הוא ופשתם לשון שומן
ורבוי ועובי כמו (תרגום
בראשית א) פושו וסגו וכמו
(איוב לה) ולא ידע בפש מאד :

²⁹ וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִדָּפָא בְּכִנְפֶיהָ וַיֵּצְאוּכֶם וּפְשָׁתֶם קַעְגְלִי מִדְּבַק

4. ד, א

רש"י

לא מצאנוהו שיהא שגיא כח
בעת הדין. אם ישגיא כחו
יתחייבו כולם כלייה:

רַב חִינְנָא בַּר פִּפְא רָמִי:

כְּתִיב: "שִׁדְי לֹא מִצְאָנֹהוּ שִׁגִּיא כַּח"³⁰ (איוב לו, כג),

וּכְתִיב: "גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כַּח" (תהלים קמז, ה),

וּכְתִיב: "יְמִינֶךָ ה' נֹאדְרֵי בִמְךָ"³¹ (שמות טו, ו)!

לֹא קָשִׁיָּא:

כָּאן - בְּשַׁעַת הַדִּין,

כָּאן - בְּשַׁעַת מִלְחָמָה.

³⁰ שִׁדְי לֹא מִצְאָנֹהוּ שִׁגִּיא כַּח וּמִשְׁפָּט וְרַב צְדָקָה לֹא יֵעָנֶה

³¹ יְמִינֶךָ ה' נֹאדְרֵי בִמְךָ יְמִינֶךָ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב

5. ד, א

רס"י

ר' אחא בר חנינא אמר תרוייהו
בישראל. וה"ק אע"פ שבעל
חימה אני חימה אין לי כבר
נשבעתי מקצוף עליך:

רבי חמא ברבי חנינא רמי:
פתיב: "חמה אין לי"³² (ישעיהו כז, ד),
וכתיב: "נקם ה' ובעל חמה"³³ (נחום א, ב)!

לא קשיא:
פאן - בישראל,
פאן - באומות העולם.

³² חמה אין לי מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשיעה בה אציתנה יחד
³³ אל קנא ונקם ה' נקם ה' ובעל חמה נקם והיה לצריו ונוטר הוא לאיביו

6. ד, א

רס"י

מי יתנני. סיפא דהאי קרא
הוא:
שמיר ושית. לשון ארץ גזירה
וחורבן ודוגמתו (איכה ג) השאת
והשבר:
והיינו דרבי אלכסנדר. אדלעיל
קאי דאין הקב"ה בא בטרונא
עם בריותיו:
בניגני שלהן. בספר זכרון
מעשיהם:
ואם לאו אשמידם. ובדין אפקוד
עליהם ולא בחמלה כי אם
בדקדוק כדאמרינן לעיל מקדיר
עליהם חמה מנרתקה אולי
יבעטו:
והיינו נמי דאמר רבא. שהקב"ה
דן עובדי כוכבים בדקדוק:
עוה עוה עוה אשימנה. עיווי
עיותה ולעוה אשימנה וכן
תרגום יונתן חוביהון חבו
בחוביהון אתפרע מינהון:
כפיד. ניקור ביקדור"א בלע"ז
שמנקרין מעט מעט וכן נפרע
מהן מעט מעט בהסתר פנים
בוהיה לאכול לפדותם
מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"ב:
להם שוע. אני נותן להם פדיון
כמו (שמות יד) ויושע ופרק וכמו
(ב"ק דף פ.) ישוע הבן פדיון:
והיינו דא"ר אבא. אפדס
לישראל בממונם והיינו כפיד
של תרגולין פורעין מעט מעט
ונוגשין בצדקה:

רב חיננא בר פפא אמר:

"חמה אין לי"³⁴ (ישעיהו כז, ד) שִׁכְבֵּר נִשְׁבַּעְתִּי,
"מי יתנני" - שלא נִשְׁבַּעְתִּי,
אֶהְיָה "שִׁמִּיר וְשִׁית".

והיינו דאמר רבי אלפסנדר:

מאי דכתיב: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לַהֲשִׁמִּיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם"³⁵ (זכריה יב, ט),
"אֲבָקֶשׁ" ממי?
אמר הקדוש ברוך הוא: אֲבָקֶשׁ בְּנִיגְנֵי שְׁלָהֶם,
אם יש להם זכות - אֲפָדֶם,
ואם לאו - אֲשַׁמְדֶם.

והיינו דאמר רבא:

מאי דכתיב: "אֲךָ לֹא בָעִי וְשַׁלַּח יָד אִם בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוֹעִי"³⁶ (איוב ל, כד)?
אמר להן הקדוש ברוך הוא לִישְׂרָאֵל:
כְּשֶׁאֲנִי דָן אֶת יִשְׂרָאֵל - אֵין אֲנִי דָן אוֹתָם כְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם,
דכתיב: "עוֹה עוֹה עוֹה אֲשִׁימֶנָּה"³⁶ וגו' (יחזקאל כא, לב),
אלא אני נפרע מהן כפיד של תרגולת.

דבר אחר:

אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט,
כפיד של תרגולין שמנקרין באשפה,
אני מצרפן לחשבון גדול,
[שנאמר: "אם בפידו] להן שוע".

[דבר אחר:]

בשכר שמשועין לפני - אני מושיע אותם.

והיינו דאמר רבי אבא:

מאי דכתיב: "וְאֲנִי אֲפָדֶם וְהִמָּה דְּבָרוֹ עָלֵי כְּזָבִים"³⁷ (הושע ז, יג)?
אני אמרתי אֲפָדֶם בְּמִמוֹנָם בְּעוֹלָם הָהָא, כְּדִי שְׂיִזְכוּ לְעוֹלָם הַבָּא,
וְהִמָּה דְּבָרוֹ עָלֵי כְּזָבִים.

והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא:

מאי דכתיב: "וְאֲנִי יִסְרֹתִי חֲזָקָתִי וְזוּעוֹתָם וְאֵלֵי יִחְשְׁבוּ רַעִי"³⁸ (הושע ז, טו)?

אמר הקדוש ברוך הוא:

אני אמרתי אִיסְרָם בְּיִסּוּרֵין בְּעוֹלָם הָהָא - כְּדִי שְׂיִחְזְקוּ זְרוּעוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא,
וְאֵלֵי יִחְשְׁבוּ רַעִי.

³⁴ חמה אין לי מי יתנני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה וחד

³⁵ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָקֶשׁ לַהֲשִׁמִּיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם

³⁶ עוֹה עוֹה עוֹה אֲשִׁימֶנָּה גַם זֹאת לֹא הָיָה עַד בֹּא אֲשִׁר לֹו הַמִּשְׁפָּט וְנִתְּתִי

³⁷ אוי להם מי נדדו ממני שד להם כי פשעו בי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים

7. ד, א

רש"י

ידעתי. אהבתי כמו (תהלים א)
 יודע ה' דרך צדיקים וכמו
 (שמות לג) ואדעך בשם:
מאן דאית ליה סיסיא. זעם:
ברחמיה מסיק ליה. מעלהו על
 אוהבו והנם זועפים (בראשית
 מ) מתרגמינן נסיסין לשון אחר
 סוסיא סוס שעסקו רע את
 אוהבו מעלין עליו כדי שימות:
נפרע ממנו מעט מעט. כן
 ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל
 עונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו
 ליום הדין ועובדי כוכבים אינו
 נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן
 העוה"ב ופקידה משמע מעט
 מעט כאדם שפוקד את חבירו
 לפרקים:
ממקדשי תחלו. גבי (ארבעה)
 משחיתים שבאו להשחית את
 ירושלים כתיב ביחזקאל:

משתבח להו רבי אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא,
 שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין.
 יומא חד אשכחוהו, אמרו ליה:
 כתיב: **"דק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה,**
על פן אפקד עליכם את כל עונתיכם" (עמוס ג, ב) -
 מאן דאית ליה סיסיא, ברחמיה מסיק ליה?!

אישתיק, ולא אמר להו ולא מידי.

רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה.

אתא רבי אבהו אשכחניהו,
אמר להו: אמאי מצעריתו ליה?
 אמרו ליה: ולא אמרת לן דאדם גדול הוא?! [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא]!
 אמר להו: אימר דאמרי לכו בתנאי, בקראי מי אמרי לכו?
 אמרו ליה: מאי שנא אתון דידעיתון?
 אמר להו: אנו דשכיחינן גביכון רמינן אנפשינן ומעיינן, אינהו לא מעייני.
 אמרו ליה: לימא לן את.
 אמר להו: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה?
 לאדם שנושה משני בני אדם,
 אחד - אוהבו,
 ואחד - שונאו,
 אוהבו - נפרע ממנו מעט מעט,
 שונאו - נפרע ממנו בבת אחת.

אמר רבי אבא בר כהנא:
 מאי דכתיב: **"חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע"**³⁸ (בראשית יח, כה)?
 אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא:
 רבונו של עולם, חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע.

ולא?
 והכתיב: **"והכרתי ממך צדיק ורשע"**³⁹ (יחזקאל כא, ח)!

בצדיק שאינו גמור.

אבל בצדיק גמור - לא?
 והכתיב: **"וממקדשי תחלו"**⁴⁰ (יחזקאל ט, ו),
 ותני רב יוסף:
"אל תקרי 'ממקדשי' אלא 'ממקודשי',
אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו!"

התם נמי, פיון שהיה בידם למחות ולא מיחו - הוו להו כצדיקים שאינן גמורים.

³⁸ חללה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה בצדיק פרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט

³⁹ ואמרת לאדמת ישראל מה אמר ה' הנני אלך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע

⁴⁰ וזון בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו ויהלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית

8. ד, א

רש"י

זועם בכל יום. ואפילו הכי
קיימין וכתוב מי יעמוד:
ביחיד. מי יעמוד:
בצבור. אף על גב דבכל יום זועם
מתקיימין:

רב פפא רמי:

קתיב: "אֵל זַעַם בְּכָל יוֹם"⁴¹ (תהלים ז, יב),
וקתיב: "לִפְנֵי זַעַמוֹ מִי יַעֲמֹד"⁴² (נחום א, ו)!

לֹא קָשִׁיָּא:

כָּאן - בְּיַחֲדָא,

כָּאן - בְּצִבּוּר.

⁴¹ אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צָדִיק וְאֵל זַעַם בְּכָל יוֹם

⁴² לִפְנֵי זַעַמוֹ מִי יַעֲמֹד וְיָקוּם בַּחֲרוֹן אַפּוֹ חֲמָתוֹ נִתְקָה בָּאֵשׁ וְהַצִּירִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ

9. ד, ב - ה, א

רס"י

ברטיבא. באחו:
שדאי ליה. השלכתיו לרעות:
סוכנת. לשון מחממת:
מן השטים ועד הגלגל. עד
באכם אל הגלגל שהפלתי
לפניכם שונאיםכם:

תנו רבנן:

"אל זעם בכל יום"⁴³ (תהלים ז, יב) -

ובכמה זעמו?

רגע.

ובמה "רגע"?

אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה -

זו היא רגע.

ואין כל בריה יכולה לבוין אותה רגע.

חוץ מבלעם הרשע.

דכתיב ביה: ^ "וידע דעת עליון"⁴⁴ (במדבר כד, טז),

אפשר, דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון מי הוה ידע?!

ד, ב

מאי "דעת בהמתו לא הוה ידע"?

בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה,
אמרו ליה: מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא?
אמר להו: ברטיבא שדאי ליה.

מיד: "ותאמר האתון: הלא אנכי אתנה"⁴⁵ (במדבר כב, ל):

אמר לה: לטעינא בעלמא.

אמרה ליה: "אשר רכבת עלי"!

אמר לה: אקראי בעלמא.

אמרה ליה: "מעודך ועד היום הזה"!

ולא עוד, אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה!

כתיב הכא: "ההספן הספנותי" (במדבר כב, ל),

וכתיב התם: "ותהי לו סכנת"⁴⁶ (מלכים א א, ב).

אלא מאי "וידע דעת עליון"?

שהיה יודע לבוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה.

והיינו דקאמר להו נביא:

"עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב,

ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה'" (מיכה ו, ה).

אמר רבי אלעזר:

אמר להו הקדוש ברוך הוא לישראל:

עמי, ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים,

שאם כעסתי עליכם - לא נשתיר משונאיהם של ישראל שריר ופליט.

והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב לא קבה אל ומה אעזם לא זעם ה'" (במדבר כג, ח).

"ובכמה זעמו? רגע.

ובמה "רגע"?"

אמר אמימר, ואיתימא רבינא:

רגע כמימריה.

ומנלן דרגע הוה ריתחיה?

⁴³ אלהים שופט צדיק ואל זעם בכל יום

⁴⁴ נאם שמוע אמרי אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים

⁴⁵ ותאמר האתון אל בלעם הלא אנכי אתנה אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההספן הספנותי לעשות לך מה ויאמר לא

⁴⁶ ויאמרו לו עבדיו ויקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושקבה בחיקך וחס לאדני המלך

רס"י

כי רגע באפו. אלמא דרגע הוי אפו:
סורייקי. נוקייש לשון לע"ז כמו חוטין חוטין ולשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק:
לאו אורח ארעא. לכין שעת זעמו:
בתלת שעי קמייטא. בשעת חרון:
דצפרא נמי. בתפלת יוצר:
צבורא מצלו. שחרית בכל מקומות. תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום והיא שיחת שחרית וצהרים יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרין:
והא אמרת. ראשונות יושב ועוסק בתורה שניות דן והכא אמרת בקמייטא דן:
אמת קנה. הוצא הוצאות על תלמוד תורה:
ואל תמכור. בחנם למוד אחרים:
דין לא כתיב ביה אמת. והא דכתיב (תהלים יט) משפטי ה' אמת במשפטים הכתובים בתורה וציוס לישראל קא משתעי דלעיל מיניה כתיב פקודי ה' ישרים: מוספי כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור:

דכתיב: **"כי רגע באפו חיים ברצונו"**⁴⁷ (תהלים ל, ו).

ואיבעית אימא:

מקא: **"חבי כמעט רגע עד יעבר זעם"**⁴⁸ (ישעיהו כו, כ).

אימת רתח?

אמר אביי:

בתלת שעי קמייטא,

כי חיוורא כרבלקתא דתרנגולא.

כל שעטא ושעטא מחוור חיוורא!

כל שעטא אית ביה סורייקי סומקי,

ההיא שעטא לית ביה סורייקי סומקי.

רבי יהושע בן לוי הוה מצער ליה ההוא מינא [בקרראי.

ימא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא] ועיין ביה,

סבר: כי מטא ההיא שעטא אלטייה.

כי מטא ההיא שעטא ניקנס.

אמר: שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי.

"[ורחמיו על כל מעשיו]"⁴⁹ (תהלים קמה, ט) כתיב,

וכתיב: **"גם ענוש לצדיק לא טוב"**⁵⁰ (משלי יז, כו).

תנא משמיה דרבי מאיר:

"בשעה שהמלכים מניחין בתריהו בראשיהו ומשתחווין לחמה,

מיד כועס [הקדוש ברוך הוא]."

אמר רב יוסף:

לא ליצלי איניש עלותא דמוספי בתלת שעי קמייטא דיומא, ביומא קמא דריש שתא בייחיד,

דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי.

אי הכי, דצבור נמי!

צבור נפישא זכותיה.

אי הכי, דייחיד דצפרא נמי לא!

כיון דאיפא צבורא דקא מצלו, לא קא מדחי.

והא אמרת: **"שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה!"**

איפוק.

ואיבעית אימא:

לעולם לא תיפוק,

תורה דכתיב בה: **"אמת"**,

דכתיב: **"אמת קנה ואל תמכר"** (משלי כג, כג) - אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין,

דין דלא כתיב ביה: **"אמת"**, הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין.

47 כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ולין כמי ולבקר רנה

48 לך עמי בא בחדרך וסגר דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם

49 טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו

50 גם ענוש לצדיק לא טוב להמות נדיבים על ישר

10. ד, ב - ה, א

רפ"י

ולא למחר לעשותם. דאין מצות לעתיד:
לא עשו ישראל את העגל.
כלומר גבורים ושליטים ביצרם
היו ולא היו ראוי להתגבר יצרם
עליהן אלא גזירת מלך היתה
לשלוט בם כדי ליתן פתחון פה
לבעלי תשובה שאם יאמר
החוטא לא אשוב שלא יקבלני
אומרים לו צא ולמד ממעשה
העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה:
מי יתן והיה לבבם זה וגו'.
בסיני נאמר אלמא גבורים
ואמיצי לבב ביראתם היו:
[לאותו מעשה. דבת שבע]:
לבי חלל. יצר הרע חלל בקרבי
ואין לו כח לשלוט בקרבי:
לומר לך. גזירת מלך היתה ליתן
פתחון פה לשבים:
דמפרסם חטאיהן. ואיכא
חילול אימא לא ליתקבלו:

(יום מעיד טרף בעגל סימן).

גופא:

"אמר רבי יהושע בן לוי:

מאי דכתיב: "אשר אנכי מצוה היום לעשותם"⁵¹ (דברים ז, יא)?

"היום לעשותם" - ולא למחר לעשותם,

"היום לעשותם" - ולא היום ליטול שְׁכָרְךָ."

אמר רבי יהושע בן לוי:

כל מצות שישאל עושין בעולם הזה - באות ומעידות אותם לעולם הבא,

שנאמר: "יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת"⁵² (ישעיהו מג, ט).

"יתנו עדיהם ויצדקו" - אלו ישראל,

"ישמעו ויאמרו אמת" - אלו אומות העולם.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

כל מצות שישאל עושין בעולם הזה,

באות וטורפות אותם לאומות העולם לעולם הבא על פניהם,

שנאמר: "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁵³ (דברים ד, ו),

'נגד העמים' - לא נאמר,

אלא "לעיני העמים" - מלמד שבאות וטורפות לאומות העולם על פניהם לעולם הבא.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה,

שנאמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים"⁵⁴ וגו' (דברים ה, כו).

והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי:

לא דוד ראוי לאותו מעשה,

ולא ישראל ראוי לאותו מעשה.

"לא דוד ראוי לאותו מעשה" - דכתיב: "ולבי חלל בקרבי"⁵⁵ (תהלים קט, כב).

"ולא ישראל ראוי לאותו מעשה" - דכתיב: "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים"⁵⁶ (דברים ה, כו),

אלא למה עשו?

לומר לך, שאם חטא יחיד - אומרים לו: כלך אצל יחיד,

ואם חטאו צבור - אומרים לו: כלך אצל צבור.

הא

וצריכא,

דאי אשמועינן יחיד - משום דלא מפרסם חטאיה,

אבל צבור דמפרסם חטאיהו - אימא לא.

ואי אשמועינן צבור - משום דנפיש רחמייהו,

אבל יחיד דלא אלימא זכותיה, אימא לא,

צריכא.

והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן,

מאי דכתיב: "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על"⁵⁷ (שמואל ב כג, א)?

נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

51 ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם

52 כל הגוים נקבצו ויחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ושמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת

53 ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ושמיענו את כל החקים האלה ואמרו דק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה

54 מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם

55 מי עני ואביון אנכי ולבי חלל בקרבי

56 מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם

57 ואלה דברי דוד האחרנים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי ועקב ונעים ומרוות ישראל

11. ה, א

רש"י

מלפפתו. מעטפתו לשון מלבוש
כמו מלפפין את התינוק בשבת
(שבת דף קכט.):

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בְּעוֹלָם הָאֵל - מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֵכֶת לְפָנָיו לְעוֹלָם הַבָּא,
שֶׁנֶּאֱמָר: **"וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָה וְכְבוֹד ה'** **יֵאֱסָפָה**"⁵⁸ (ישעיהו נח, ח).
וְכָל הָעוֹבֵר עֲבִירָה אַחַת - מְלַפֶּפְתּוֹ וּמוֹלִיכְתּוֹ לְיוֹם הַדִּין,
שֶׁנֶּאֱמָר: **"יִלְפָּתוּ אֲרָחוֹת דְּרָקָם"**⁵⁹ וגו' (איוב ו, יח).

רבי אלעזר אומר:

קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב,

שֶׁנֶּאֱמָר: **"וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשִׁכְבַּ אֶצְלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה"**⁶⁰ (בראשית לט, י'),

"לְשִׁכְבַּ אֶצְלָהּ" - בְּעוֹלָם הָאֵל,

"לְהִיּוֹת עִמָּה" - בְּעוֹלָם הַבָּא.

⁵⁸ או יבקע פשחור אוֹרָה ואֲרָקְתָּהּ מִהֲרָה תַצְמַח וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָה כְבוֹד ה' יֵאֱסָפָה

⁵⁹ יִלְפָּתוּ אֲרָחוֹת דְּרָקָם יַעֲלוּ בְתֵהוּ וַיֵּאבְדּוּ

⁶⁰ וְהִי כְדִבְרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשִׁכְבַּ אֶצְלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה

12. ה, א

רפ"י

לאבותינו. עושי העגל: לא באנו לעולם. שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים: לאותם. בנים שהיו כבר בעמידתם בסיני: לשמחת עונה. שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה: עד שיכלו וכו'. אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם: כי לא לעולם אריב. לאחר זמן הגאולה ולא לנצח אקצוף מלגאול כי רוח אשר לפני נשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר כמו העטופים ללבן (בראשית ל) ונשמות שאני עשיתי: כמי שלא באנו לעולם. לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום:

אמר ריש לקיש:

בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאלמלא הן לא חטאו אנו לא באנו לעולם, שנאמר: "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליזון כלכם" (תהלים פב, ו), חבלתם מעשיכם - "אכן כאדם תמותון" ⁶¹ וגו' (תהלים פב, ז).

למימרא: דאי לא חטאו לא הוו מולדו, והכתיב: "ואתם פרו ורבו" ⁶² (בראשית ט, ז)!

עד סיני.

בסיני נמי כתיב: "לך אמר להם שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז)!

לשמחת עונה.

והכתיב: "למען ייטב להם ולבניהם" ⁶³ וגו' (דברים ה, כז)!

לאותן העומדים על הר סיני.

והאמר ריש לקיש:

מאי דכתיב: "זה ספר תולדת אדם" ⁶⁴ וגו' (בראשית ה, א)? וכי ספר היה לו לאדם הראשון?

מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון: דור דור ודורשיו, דור דור וחקמיו, דור דור ופרנסיו, כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא, שמח בתורתו ונתעצב במיתתו.

אמר: "ולי מה יקרו רעיו אל" ⁶⁵ (תהלים קלט, יז)!

ואמר רבי יוסי:

אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, שנאמר: "[כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף], כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיהו נז, טו)!

לא תימא: אנו לא באנו לעולם, אלא כמי שלא באנו לעולם.

למימרא: דאי לא חטאו לא הוו מייתי, והכתיב פרשת יבמות (דברים כה, ה-), ופרשת נחלות (דברים, כא, טו-יז)!

על תנאי.

ומי כתיבי קראי "על תנאי"?

אין, דהכי אמר רבי שמעון בן לקיש:

מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי" ⁶⁶ (בראשית א, לא)? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה - מוטב,

⁶¹ אכן כאדם תמותון ומאחד השדים תפלו

⁶² ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה

⁶³ מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמור את כל מצותי למען ייטב להם ולבניהם לעולם

⁶⁴ זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אותו

⁶⁵ ולי מה יקרו רעיו אל מה עצמו ראשיהם

⁶⁶ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי

וְאִם לֹא - אֲחִיר אֶתְכֶם לְתוֹהוּ וְבוֹהוּ.

רש"י

הא לא קבלו ישראל את התורה. הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וזו היא טובה הכתובה כאן למען ייטב להם: הוא דאמר. ר"ל: עניות. שמשחטאו שלטו בהן שונאיהם המכלים את ממונם כל היום בוהיה לאכול: דתן ואבירם. דאמר מר (גדרים דף סד:): כל מקום שנאמר נצים נצבים אינן אלא דתן ואבירם והכא במבקשי נפשו כתי' נצים היינו אותן עברים שהלשינו עליו:

מיתבי:

"מי יתן והיה לבכם זה להם" ⁶⁷ (דברים ה, כו),

לְבַטֵּל מֵהֶם מִלֶּאךְ הַמּוֹת אִי אִפְשָׁר - שְׂבָבֵר נִגְזְרָה גְזָרָה, הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן, שְׂנֵאֲמָר: "לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם" (דברים ה, כו)!

הוא, דאמר כי האי תנא דתניא:

"רבי יוסי אומר:

לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שְׂנֵאֲמָר: "אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלָכֶם" (תהלים פב, ו), חִבְלָתֶם מִעֲשִׂיכֶם - "אֲכֹן כְּאֲדָם תִּמְוִיתוֹן" (תהלים פב, ז).

ורבי יוסי נמי,

הקתיב: "לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם" (דברים ה, כו).

טובה הוא דהויא,

הא מיתה - איכא!

⁶⁸ אמר לך: כיון דליכא מיתה, אין לך טובה גדולה מזו.

ותנא קמא, נמי,

הקתיב: "אֲכֹן כְּאֲדָם תִּמְוִיתוֹן" (תהלים פב, ז)!

מאי 'מיתה'?

עניות.

דאמר מר:

"אֲרַבְעָה חֲשׁוּבִים בְּמִיתִים, אֵלּוּ הֵן: עֲנִי,

סומא,

ומצורע,

ומי שאין לו בנים".

"עני" - דקתיב: "כִּי מוֹתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים" ⁶⁹ (שמות ד, יט),

ומאן נינהו?

דתן ואבירם,

ומי מתו?

מיהו הווי!

אלא שירדו מנכסיהם.

"סומא" - דקתיב: "בְּמַחֲשִׁיכִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמִתִּי עוֹלָם" (איכה ג, ו).

"מצורע" - דקתיב: "אֵל נָא תְּהִי כְּמִת" ⁷⁰ (במדבר יב, יב).

"ומי שאין לו בנים" - דקתיב: "הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנִי" ⁷¹ (בראשית ל, א).

⁶⁷ מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם

⁶⁸ בדפוס: (ר' יוסי) מסורת חש"ס ע"פ עין יעקב מוחק

⁶⁹ ויאמר יהוה אל משה במדיון לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך

⁷⁰ אל נא תהי כמית אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו

⁷¹ ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקטן רחל באהתה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתי אנוכי

13. ה, א-ב

רס"י

וכן הוא אומר לו עמי שומע לי.
שהקב"ה מתחנן לפניהם
שישמרו את התורה לו עמי
היינו תחינה כמו הן לו יהי
כדברך (בראשית ל): **כפויי**
טובה. אינן מכירין להחזיק
טובה לבעלים: **בלחם הקלוקל**.
קל הוא המן ומפני שהיה נבלע
בכל אבריהם ואינן יוצאין לחוץ
קראוהו קלוקל ורגנו על כך
והיא היתה להם טובה גדולה
שלא היו צריכין לטרוח ולצאת
שלש פרסאות לפנות דתניא
(ברכות דף ס) כשהן נפנין אין
נפנין לא לצדיהן ולא לפניהן
אלא לאחריהן ומחנה ישראל גי'
פרסאות היה: **אשר נתתה**
עמדי. לשון גנאי הוא שתולה
הקלקלה במתנתו של מקום
והוא עשאה לו לעזר: **לא רמזה**.
לתוכחה זו אלא לאחר מ' שנה
במשנה תורה בערבות מואב
אמר להם ולא נתן לכם לב
לדעת שתהיו יודעים לשאול מה
היה מבקש מכם [אלמא] אף
משה רבינו לא נזכר לתת על לבו
דבר זה עד מ' שנה: **לא קאי**
איניש אדעתיה דרביה. לדעת
סוף דעתו ותבונתו עד מ' שנה
שהרי משה לא רמזה לישראל
עד מ' שנה: **משלחי רגל**.
משלחים ומשליכין רגלי יצר
הרע הבא על האדם מעליהם
יצר הרע קרוי אורח כדכתיב
ויבא הלך לאיש העשיר (שמואל
ב ב):

תנו רבנן:

"**אם בקחתי תלכו**"⁷² (ויקרא כו, ג) - אין "אם" אלא לשון תחנונים,
וכן הוא אומר: "לו עמי שומע לי ... כמעט אויביהם אכניע"⁷³ (תהלים פא, יד-טו),
ואומר: "לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו'
ויהי כחול זרעך וצאצאי מעירך" וגו'⁷⁴ (ישעיה מו, יח-יט).

תנו רבנן:

"**מי יתן והיה לבכם זה להם**"⁷⁵ (דברים ה, כו) -
אמר להן משה לישראל: כפויי טובה,
בני כפויי טובה,
בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל:
"**מי יתן והיה לבכם זה להם**" (דברים ה, כו) היה להם לומר:
תן אתה.

ה,ב

כפויי טובה - דכתיב: "**ונפשנו קצה בלחם הקלקל**"⁷⁶ (במדבר כא, ה).
"**בני כפויי טובה**" - דכתיב: "**האשה אשר נתתה עמדי**,
היא נתנה לי מן העץ ואכל"⁷⁷ (בראשית ג, יב).
אף משה רבינו, לא רמזה להן לישראל, אלא לאחר ארבעים שנה,
שנאמר: "**ואולף אתכם במדבר ארבעים שנה**"⁷⁸ (דברים כט, ד),
ובתיב: "**ולא נתן ה' לכם לב**"⁷⁹ (דברים כט, ג).

אמר רבה:

שמע מינה: לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין.

אמר רבי יוחנן משום רבי בנאה:

מאי דכתיב: "**אשריכם זרעי על כל מים, משלחי רגל השור והחמור**" (ישעיהו לב, כ) -
אשריהם ישראל, בזמן שעוסקין בתורה ובגמילות חסדים - יצרים מסור בידם,
ואין הם מסורים ביד יצרים,

שנאמר: "**אשריכם זרעי על כל מים**",

ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר: "**זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד**"⁸⁰ (הושע י, יב),

ואין "מים" אלא תורה, שנאמר: "**הוי כל צמא לכו למים**"⁸¹ (ישעיהו נה, א).

"משלחי רגל השור והחמור" - תנא דבי אליהו:

"לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה בשור לעול ובחמור למשאוי".

72 אם בקחתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם

73 יד לו עמי שמע לי ישראל בדרכי יהלכו. טו כמעט אויביהם אכניע ועל צדיהם אשיב ידי

74 יח לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי חים. יט ויהי כחול זרעך וצאצאי מעירך כמעתיזי לא יפרת ולא ישימד שמו מלפני

75 מי יתן והיה לבכם זה להם לראות את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם

76 וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין להם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל

77 ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל

78 ואולף אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלף לא בלתה מעל רגלך

79 ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לדאות ואזנים לשמע עד היום הזה

80 זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד נירו לכם ניר ועת לדרוש את ה' עד יבוא ויזה צדק לכם

81 הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר ויו ויהלב

14. ה, ב - ו, א

רס"י

ומי בעינן כולי האי. דחיישינן דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לצורך יום אידו ג' ימים קודם לכן:

בהני ד' פרקים. מחזקינן ליה לאינש דכל מאן דזבין בהמה שחית לה ביומיה ומשום הכי קאמר אמה מכרתי לשחוט ואל תשחט אתה את הבת שאמכור משום אותו ואת בנו דביום אחד מחייב האחרון ואלו ימים א"א בלא בשר וקונין הכל:

ערב יו"ט האחרון של חג. מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן מי שלא חג וכו':

וי"ד דניסן. משום פסחים: **ערב עצרת.** משום שלמי חגיגה ועולת ראייה:

וכן לר"ה. יום טוב הוא ואוכלין בשר:

(ויוה"כ). נמי משום כל האוכל ושותה בט' בו וכו':

בגליל. היו רגילין להרבות שמחה יותר קתני ערב יום טוב אלמא לא זבין אינש מקמי סעודה אלא חד יומא ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום דהא אין אדם קונה ג' ימים קודם לכן צרכי סעודת יום ג':

להקריב. לעבודת כוכבים עובד כוכבים מחזר אחריה ג' ימים:

בדוקין. טילא בלע"ז:

דאסור לבני נח. להקריב לגבוה ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן:

ומכל החי. על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן דכתי' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח):

תמים בדרכיו. עניו ושפל רוח: **צדיק במעשיו.** בלא חמס:

"שְׁלֹשָׁה יָמִים אָסוּר לִשְׂאֹת וּלְתַת עֲמָהֶם".

ומי בעינן כולי האי?!

והתנן:

"בְּאַרְבַּעַת פְּרָקִים בְּשָׁנָה,

הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבִירוֹ צָרִיד לְהוֹדִיעָו: אִמָּה מִכְרָתִי לַשְּׁחוּט, בֵּתָה מִכְרָתִי לַשְּׁחוּט,

וְאַלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג,

עֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח,

וְעֶרֶב עֲצֵרֶת,

וְעֶרֶב רִאשׁ הַשָּׁנָה,

וְכַדְבְּרֵי רִבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי:

אֲפִי עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּגִלְלִי" (חולין פג.).

התם דלאכילה - סגיא בחד יומא.

הכא - דלהקריבה - בעינן תלתא יומי.

ולהקריבה סגי בתלתא יומי?

והתנן:

"שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֵם הַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם,

רְבֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

שְׁתֵּי שְׁבָתוֹת!"

אנן דשכיחי מומין דפסלי, אפילו בדוקין שבועין - בעינן תלתין יומין,

אינהו מחוסר אבר אית להו - בתלתא יומי סגי,

דאמר רבי אלעזר:

מניין למחוסר אבר דאסור לבני נח?

דכתיב: **"ומכל החי מקל בשר שנים מקל"**⁸² (בראשית ו, יט),

אמרה תורה: הבה בהמה שחיין ראשי אברים שלה.

האי מיבעי ליה למעוטי טריפה דלא!

טריפה מ"לחיות זרע"⁸³ (בראשית ז, ג), נפקא.

הניחא למאן דאמר: טריפה אינה יולדת,

אלא למאן דאמר: טריפה יולדת - מאי איכא למימר!

ו, א

אמר קרא: **"אתה"** (בראשית ו, יט) - בדומין לה.

ודלמא נח גופיה טריפה הוה!

"תמים"⁸⁴ (בראשית ו, ט) כתיב ביה.

ודלמא תמים בדרכיו היה!

"צדיק" (בראשית ו, ט) כתיב ביה.

דלמא **"תמים"** בדרכיו,

"צדיק" - במעשיו הוה!

⁸² ומכל החי מקל בשר שנים מקל תביא אל התבה להחית אתה זכר ונקבה יהיו

⁸³ גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ

⁸⁴ אלה תולדות נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח

רפ"י

לצוותא בעלמא. לעמוד עמו י"ב
חדשים בתיבה ומיהו טריפה לא
תעייל שלא תמות ובטל הצוותא
אבל זקן וסריס שפיר דמי
קמשמע לן:

לא סלקא דעתך דנח גופיה טריפה הוּא,

דאי סלקא דעתך דנח טריפה הוּה,

אמר ליה רחמנא: כוּוּתך - עייל, שְלמין - לא תעייל?!

והשתא דנפקא ליה מ"אתך", "**לחיות ודע**" (בראשית ז, ג) למה לי?

אי מ"אתך", הוה אמינא לצוותא בעלמא, ואפילו זקן ואפילו סריס,
כתב רחמנא "**ודע**".

15. ו, א

רס"י

הן ואידיהן. שלשה ולא הוּוּ להוּ
אלא שני ימים קודם:
או דלמא הן. שלשה לבד האיד:
תנא נמי שלשה לאחריהן. אע"ג
דליתנהו אלא שנים דהא
חשבינן לאיד בהדי קמאי קרי
להו לבתראי נמי ג' וקא חשיב
לאיד בהדיהו:
יום א' לדברי רבי ישמעאל
לעולם אסור. לעשות עמהן
משא ומתן ג' ימים לפני יום א'
וג' ימים לאחריו הרי כל השבת
כולה:
ארבעה וחמשה. רביעי בשבת
וחמישי בשבת:
ח' ימים. לפני תקופת טבת הוי
אידיהן כל שמונה:
וסימנן. דלא תימא קלנדא לפני
התקופה וסטרנלייא לאחר
התקופה:
אחור וקדם צרתני. אחור כתיב
ברישא ומתניתין נמי האיד
דלאחר התקופה תנא ברישא:
ואי ס"ד. יום איד קא חשיב
במתניתין עם ימים שלפניו:
עשרה ימים הוּוּ. להו ואמאי
קתני שלשה עשרה בעי למתני
מאחר דקי"ל דשמונה ימים
מושך ימי האיד:
ליתני אידיהן של עובדי כוכבים
שלשה ימים. אסור לשאת
ולתת עמהם דמשמע הכי
כשמגיעין ימי אידיהן אסור
שלשה ימים משאם ומתנם
ולמה לי למיתני לפני דמשמע
לפני האיד שלשה:
וכי תימא להכי תנא לפני.
למעוטי לאחר דאי הוה תני
סתמא לא הוה ידעינן הנך שני
ימים לבד האיד מתי אי לפני אי
לאחר ולהכי תנא לפני למעוטי
לאחר:
ליתני אידיהן של עובדי כוכבים
שלשה ימים לפנייהם אסורין.
דלישתמע דתנא דידן באידיהן
איירי אלא מודלא אדכר במתני
לאסור כלל ש"מ כל הנך ג'
דקתני במתני אלפני קאי
ואידיהן ממילא משתמע דכ"ש
דאסור והן בלא אידיהן קתני:

איבעיא להו:

"שלשה ימים",

הן ואידיהן,

או דלמא:

הן בלא אידיהן?

תא שמע:

"דברי ישמעאל אומר:**שלשה לפנייהם ושלשה לאחריהן - אסור."**

אי סלקא דעתך: "הן ואידיהן" -

רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא, וחשיב להו לבסוף?!

אידי דתנא **"שלשה לפנייהם"**, תנא נמי **"שלשה לאחריהם"**.

תא שמע:

דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל:

נוצרים לדברי רבי ישמעאל - לעולם אסור.

ואי סלקא דעתך: "הן ואידיהן" - האיקא ארבעה וחמשה דשרי!

אליבא דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי "הן בלא אידיהן",

כי קא מבעיא לי אליבא דרבנן - מאי?

אמר רבינא:

תא שמע:

"ואלו הן אידיהן של גוים: קלנדא,**סטרונגיא,****וקרטסאים.**

ואמר רב חנין בר רבא:

קלנדא - שמונה ימים אחר תקופה,

סטרונגיא - שמונה ימים לפני תקופה,

וסמנך: **"אחור וקדם צרתני"**⁸⁵ (תהלים קלט, ה).

ואי סלקא דעתך: "הן ואידיהן" - עשרה הוּוּ!

תנא, כוליה קלנדא חד יומא הוא חשיב ליה.

אמר רב אשי:

תא שמע:

"לפני אידיהן של גוים שלשה ימים",

ואי סלקא דעתך: "הן ואידיהן",

ליתני: אידיהן של גוים שלשה ימים!

וכי תימא: האי דקתני **"לפני אידיהן"** למעוטי לאחר אידיהן,

ליתני: אידם של גוים שלשה ימים לפנייהם!

אלא שמע מינה: הן בלא אידיהן,

שמע מינה.

רפ"י

משום הרווחה. דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום לא ישמע על פיד (שמות כג):

ולפני עור. דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בדי מיתות בסנהדרין (דף נו.) ונהי דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואע"פ שאין להן שכר בקיומ' (ואהני) קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול (בחילול שבת משום ממצוא חפצך ודבר דבר):

דאית ליה בהמה. לעובד כוכבים להקריב ואי לא מזבין ליה ישראל אפי"ה פלח ליה בדידה:

א יושט אדם כוס יין לנזיר. שמוא יבא לשתות:

ואבר מן החי לבני נח. לפי שנאסר להן דכתיב אך בשר וגו' (בראשית ט):

דקיימא בתרי עברי נהרא. עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצוי שקיל:

איבעיא להו:

"משום הרווחה,

או דלמא:

משום "ולפני עור לא תתן מכשול"⁸⁶ (ויקרא יט, יד)?

למאי נפקא מינה?

דאית ליה בהמה לדידיה,

אי אמרת משום הרווחה - הא קא מרווח ליה.

אי אמרת משום "עור לא תתן מכשול" - הא אית ליה לדידיה.

וכי אית ליה לא עבר משום "עור לא תתן מכשול"?

והתניא:

"אמר רבי נתן:

מנין שלא יושט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח?

תלמוד לומר: "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד)."

והא הקא, דכי לא יהבינן ליה, שקלי איהו וקעבר משום "לפני עור לא תתן מכשול"!

הכא במאי עסקינן:

דקאי בתרי עברי נהרא.

דיקא נמי,

דקתני: "לא יושט", ולא קתני: 'לא יתן',

שמע מינה.

ו,ב

⁸⁶ לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'

רפ"י

נשא ונתן. לפני אידיהן עמהן
מהו בהנאה:
אסור. ליהנות מאותה סחורה:
כשאמרו אסור לשאת ולתת
עמהן. לפני אידיהן:
לא אסרו אלא בדבר המתקיים.
עד יום אידיהן דחזי ליה קמיה
ביום אידו ואזיל ומודה:
אבל דבר שאינו מתקיים. כגון
ירק וכיוצא בו מותר:
בדבי רבי אושעיא. במתניתא
דבי רבי אושעיא דאיהו סידרה
למתניתא וכן ר' חייא:
אבל לא לוקחין מהן. דמרווח
ליה שמתוך שאינו מתקיים
מתאוה הוא למכרו:
קסרינאה. דינר מצורה חדשה
שפסל קיסר את הראשונה וגזר
על זו:
כלאחר יד. שלא יבין שמדעת
השלכתו וכיון שרואה שאבד
ממך לא ישמח:

איבעיא להו:

נשא ונתן - מאי?

רבי יוחנן אמר:

נשא ונתן - אסור.

ריש לקיש אמר:

נשא ונתן - מותר.

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"אידיהן של גוים:**נשא ונתן - אסורין",**

מאי לא לפני אידיהן!

לא, אידיהן דוקא.

איכא דאמרי:

איתיביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן:

"אידיהן של גוים, נשא ונתן - אסור",

אידיהן - אין,

לפני אידיהן - לא!

תנא, אידי ואידי "אידיהן" קרי ליה.

תניא כוותיה דריש לקיש:

"נשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם,**לא אסרו אלא בדבר המתקיים,****אבל בדבר שאינו מתקיים - לא,****ואפילו בדבר המתקיים: נשא ונתן - מותר."**

תני רב זביד בדבי רבי אושעיא:

"דבר שאין מתקיים - מוכרין להם,**אבל אין לוקחין מהם."**

ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה לרבי יהודה נשיאה ביום אידו,

הנה יתיב ריש לקיש קמיה,

אמר: היכי אעביד?

אשקליה - אזיל ומודה,

לא אשקליה - הניא ליה איבה?

אמר ליה ריש לקיש:

טול וזרוק אותו לבור בפניו.

אמר: כל שפן דהניא ליה איבה!

כלאחר יד הוא דקאמינא.

18. ח, א

[לפני אידיהן של גוים שלשה ימים - אסור: לשאת ולתת עמהם].

להשאיל ולשאול מהן.

להלוות וללוות מהן.

לפרוע ולפרוע מהן.

בשלמא להשאיל - דקא מרווח להו,
אבל לשאול מהן מעוטי קא ממצט להו!

אמר אביי:

גזירה לשאול מהן, אטו להשאיל.

רבא אמר:

כולה משום דאזיל ומודה הוא

"להלוותם וללוות מהן".

בשלמא **"להלוותם"** - משום דקא מרווח להו,
אלא **"ללוות מהן"** - אמאי?

אמר אביי:

גזירה ללוות מהן, אטו להלוותם.

רבא אמר:

כולה משום דאזיל ומודה הוא.

"לפרוע ולפרוע מהן".

בשלמא **"לפרוע"** משום דקא מרווח להו,
אלא **"לפרוע מהן"**? מעוטי ממצט להו!

אמר אביי:

גזירה **"לפרוע"** מהן אטו **"לפרוע"**.

רבא אמר:

כולה משום דאזיל ומודה הוא.

וצריכי

דאי תנא **"לשאת ולתת עמהן"** - משום דקא מרווח להו ואזיל ומודה,
אבל **"לשאול מהן"** דמעוטי קא ממצט להו - שפיר דמי.

ואי תנא **"לשאול מהן"** - משום דחשיבא ליה מילתא, ואזיל ומודה.

אבל **"ללוות מהן"** צערא בעלמא אית ליה, אמר: תוב לא הדרי זוזי.

ואי תנא **"ללוות מהן"** - משום דקאמר: בעל כרחיה מיפרענא, והשתא מיהא אזיל ומודה,

אבל **"ליפרע מהן"** דתו לא הדרי זוזי, אימא: צערא אית ליה, ולא אזיל ומודה,

צריכא.

רס"י

כולה משום דמודה הוא.
שהעובד כוכבים ישמח
כשישראל צריך לו:
וצריכי. למתני במתני' לכולהו:
משום דקא מרווח להו גרסינן:
דחשיבא ליה מילתא. דצריך
ישראל לשאול את כליו וידע
דהדר ליה את כליו בעין:

19. ו, ב - ז, א

רפ"י

לא תסוד. לא תתן סיד על פניה
במועד:
מפני שניווול הוא לה. בעודו על
פניה ואף על פי כשנוטלתו
מאדימה ומצהיל פניה כיון
דהנאה זו אינה אלא עד לאחר
המועד וניווול בתוך המועד
אסור:
לקפלו. לנוטלו מעל פניה:
בתוך המועד. כגון שבאה לסוד
בתחלת המועד ולבסוף יום או
יומים תטלנו ונהנית הימנו
בתוך המועד:
דכולהו מיצר עכשיו. כל מה
שהתירו לעשות במועד מיצר
הוא באותה שעה כגון שחיטה
ותיקון סעודה והתירו לו משום
שמחה דלאחר זמן שבתוך
המועד:
מלוה בשטר אין נפרעין מהן.
לפני אידיהן מפני ששמח הוא
לאחר זמן ביום אידו דכיון
דנקט שטרא ישראל עילויה כל
שעתא מסתפי מיניה:
נותן לו הצבע דמי צמרו. נותן לו
צבע זה דמי צמר לבן ככתחלה
אם ירצה דסבירא ליה לר"מ כל
המשנה מדעת בעליו נקרא גולן
וקנאו בשינוי וכדמפרש בבבא
קמא בהגוזל עצים ונוטל הצמר
לעצמו אע"פ שהוא מעולה
עכשיו בדמים:
ר' יהודה אומר. א"כ נמצא זה
משתכר בשינויו אלא ידו על
התחתונה:
ואם השבח שהשביח הצמר
יתר על היציאה. שהוציא הצבע
נותן לו בעל הצמר את היציאה
סמנים ועצים ושכר פעולה
כשכיר יום ולא שכר שלם כמו
שהתנה עמו ואם היציאה יתירה
על השבח כו':
הלכה כר' יהושע. דשרי במלוה
על פה:
מחלוקת. דרבי מאיר ורבי
יהודה בחגזול בב"ק. ואחר כך
סתם לן תנא בבבא מציעא כר'
יהודה וכל מחלוקת שנחלקו
תנאים ואח"כ סתם לנו
במשנתנו כאחד מהן הלכה
כמותו דכיון דסתמיה אחר
המחלוקת ש"מ דקמו רבנן
בטעמיהו ומסתברא טעמא
דהאיד:
אין סדר למשנה. סידרא
דמתניתין לאו דוקא ושמא
משנה אחרונה היא נשנית
ראשונה בבית המדרש:

"רבי יהודה אומר:

נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו.

אמרו לו: אף על פי שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן".

ולית ליה לרבי יהודה "אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן"!!
והתניא:

"רבי יהודה אומר:

אשה לא תסוד במועד, מפני שניווול הוא לה,

מודה רבי יהודה בסיד שיוכלה לקפלו במועד - שטופלתו במועד,

אף על פי שמצירה עכשיו, שמחה היא לאחר זמן!"

אמר רב נחמן בר יצחק:

הנח להלכות מועד,

דכולהו מיצר עכשיו, שמחה לאחר זמן.

רבינא אמר:

גוי לעגן פרעון לעולם מיצר.

מתניתין דלא כרבי יהושע בן קרחה,

דתניא:

"רבי יהושע בן קרחה אומר:

מלוה בשטר - אין נפרעין מהן.

מלוה על פה - נפרעין מהן,

מפני שהוא כמציל מידם".

יתיב רב יוסף אחוריה דרבי אבא, ויתיב רבי אבא קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר:

הלכתא כרבי יהושע בן קרחה,

והלכתא כרבי יהודה.

"הלכתא כרבי יהושע" - הא דאמרן.

"כרבי יהודה" - דתנן⁸⁷:

"הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבועו שחור,

שחור וצבועו אדום,

רבי מאיר אומר:

נותן לו דמי צמרו.

רבי יהודה אומר:

אם השבח יתר על היציאה - נותן לו את היציאה,

ואם היציאה יתירה על השבח - נותן לו את השבח" (בבא קמא ק:).

אדהרינהו רב יוסף לאפיה.

בשלמא "הלכה כרבי יהושע בן קרחה" - איצטריה,

סלקא דעתך אמינא: יחיד ורבים הלכה כרבים, קא משמע לן: הלכה כרבי יחיד.

אלא "הלכה כרבי יהודה" למה לי? פשיטא!

מחלוקת ואחר כך סתם - הלכתא כסתם.

מחלוקת בבבא קמא, וסתם בבבא מציעא,

דתנן:

"כל המשנה - ידו על התחתונה,

וכל החזק בו - ידו על התחתונה" (בבא מציעא עו:).

ורב הונא?

משום דאין סדר למשנה,

דאיכא למימר סתם תנא ברישא ואחר כך מחלוקת.

אי הכי,

כל מחלוקת ואחר כך סתם לימא אין סדר למשנה!

ורב הונא?

כי לא אמרינן: "אין סדר" בחדא מסכתא,

בתרי מסכתא - אמרינן.

ורב יוסף?

כולה נזיקין חדא מסכתא היא.

ואי בעית אימא:

משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא:

"כל המשנה ידו על התחתונה, וכל החוזר בו ידו על התחתונה".

רש"י

כל מחלוקת ואחר כך סתם נמי
כו'. אלמה קיימא לן כל
מחלוקת ואחר כך סתם הלכה
כסתם ביבמות בפי החולץ (דף
מב:):

כי לא אמרינן אין סדר. אלא
סמכינן אסידרא ה"מ בחד
מסכתא:

נזיקין כולהו. תלתא בבי:

ואיבעית אימא. להכי אהדרינהו
רב יוסף לאפיה דאי נמי אין
סדר למשנה לא איצטריך לומר
הלכה כרבי יהודה דודאי
הלכתא כי האי סתמא דכל
המשנה לא הוה שייכא
למיתנייה התם בהשוכר דהא
לא איירי בההוא פירקא בשינוי
אלא בחזרה ומדתניא התם
ש"מ הלכתא קא פסיק ואזיל:

20. ז, א-ב

רפ"י

הנראה. עתה נראה לשון הבוא נבוא (בראשית לז) לא יאמר לו בשבת הנראה אם תעמוד עמי לערב לעשות במלאכתי לערב: **וכולן שחזרו.** אגזלנין ועמי הארץ קאי: **אין מקבלין אותן.** להחזיקן בתורת חברות לסמוך עליהן: **עשו דבריהן.** בסתר עבירות שעברו עד הנה: **בפרהסיא.** הואיל ופקרו כל כך שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה: **שובבים.** משמע מזידים ופרהסיא לשון מרד וגאווה כמו וילך שובב בדרך לבו (ישעיהו נז):

תנו רבנן:

"לא יאמר אדם לחבירו: **"הנראה שתעמוד עמי לערב"**.

רבי יהושע בן קרחה אומר:

אומר אדם לחבירו: **"הנראה שתעמוד עמי לערב"**.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

הלכתא: כרבי יהושע בן קרחה.

תנו רבנן:

"הנשאל לחכם וטימא - לא ישאל לחכם ויטהר,

לחכם ואסר - לא ישאל לחכם ויתיר.

היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר,

אחד אוסר ואחד מתיר,

אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין - הלך אחריו,

ואם לאו - הלך אחר המחמיר.

רבי יהושע בן קרחה אומר:

בשל תורה - הלך אחר המחמיר,

בשל סופרים - הלך אחר המיקל".

אמר רב יוסף:

הלכתא: כרבי יהושע בן קרחה.

תנו רבנן:

"ובולן, שחזרו בהן - אין מקבלין אותן עולמית,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

חזרו בהן במטמוניות - אין מקבלין אותן,

בפרהסיא - מקבלין אותן".

איכא דאמרי:

"עשו דבריהם במטמוניות - מקבלין אותן,

בפרהסיא - אין מקבלין אותן.

רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים:

בין כך ובין כך - מקבלין,

שנאמר: **"שובו בנים שובבים"**⁸⁸ (ירמיהו ג, כב).

אמר רבי יצחק איש כפר עכו אמר רבי יוחנן:

הלכתא: כאותו הוגג.

ז,ב

רפ"י

לעולם אסור. שלשה לפניו
ושלשה לאחריו והוא עצמו
כלומר כל שבעת ימי השבת:

משנה

רבי ישמעאל אומר:

שלשה לפניו, ושלשה לאחריהם - אסור.

וחכמים אומרים:

לפני אידיהן - אסור,

לאחר אידיהן - מותר.

גמרא

אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל:

נוצרי, לדברי רבי ישמעאל - לעולם אסור.

22. ז, ב

"וְחֻכְמִים אֲמָרִים: לִפְנֵי אֵידִיקוֹ - אָסוּר, לְאַחֵר אֵידִיקוֹ - מוּתָר."

חֻכְמִים הֵינּוּ תֵּנָא קִמָּא!

הָן בְּלֹא אֵידִיקוֹ אִיכָא בִּינְיָהּ:

תֵּנָא קִמָּא סָבֵר: הָן בְּלֹא אֵידִיקוֹ.

וְרַבֵּנּוּ בְּתֵרָאֵי סָבֵרִי: הָן וְאֵידִיקוֹ.

אִיבָעִית אִימָא:

נָשָׂא וְנָתַן אִיכָא בִּינְיָהּ:

תֵּנָא קִמָּא סָבֵר: נָשָׂא וְנָתַן - מוּתָר,

וְרַבֵּנּוּ בְּתֵרָאֵי סָבֵרִי: נָשָׂא וְנָתַן - אָסוּר.

וְאִיבָעִית אִימָא:

דְּשִׁמוּאֵל אִיכָא בִּינְיָהּ:

דְּאָמֵר שְׁמוּאֵל:

בְּגוּלָה אֵין אָסוּר אֲלֹא יוֹם אֵידָם.

תֵּנָא קִמָּא: אֵית לִיה דְּשִׁמוּאֵל,

רַבֵּנּוּ בְּתֵרָאֵי: לִית לֵהּ דְּשִׁמוּאֵל.

אִיבָעִית אִימָא:

דְּנַחוּם הִמְדִּי אִיכָא בִּינְיָהּ:

דְּתַנְיָא:

"נַחוּם הִמְדִּי אֲמָר:

אֵינוּ אָסוּר אֲלֹא יוֹם אֶחָד לִפְנֵי אֵידִיקוֹ,"

תֵּנָא קִמָּא: לִית לִיה דְּנַחוּם הִמְדִּי,

וְרַבֵּנּוּ בְּתֵרָאֵי: אֵית לֵהּ דְּנַחוּם הִמְדִּי.

רס"י

ת"ק סבר הן בלא אידיהן.
כדדייקין לעיל דקתני לפני
אידיהן של עובדי כוכבים שלשה
ימים ש"מ שלשה לפנייהם לבד
האיד קאמר:

ורבנן בתראי. דלא יהבו סימנא
איכא למימר הואיל ולא אשכחן
מידי ביניהן איכא למימר בהא
אתו לאפלוגי דהן ואידיהן ג'
קאמר:

רבנן בתראי סברי נשא ונתן
אסור. סתמא קאמרינן ולא
קתני אסור לשאת ולתת כתנא
קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא
הא דיעבד שפיר דמי:
בגולה. אין העובדי כוכבים
אדוקין כל כך בעבודת כוכבים
כדאמרינן (לקמן) עובדי כוכבים
שבחוזה לארץ לאו עובדי
עבודת כוכבים ניהו כו' ועוד
דמסתפינן מינייהו:

רבנן בתראי לית להו דשמואל.
דכיון דלא מסיים בהדיא במאי
פליגי איכא למימר לטפויי אתו
דשמעינן לתנא קמא דקאמר
לפני אידיהן אסור לשאת ולתת
עמהם וסתמא דמילתא כשאין
יד עובדי כוכבים תקיפה על
ישראל קא אמר ואתו אינהו
למימר לפני אידיהן לעולם
אסורין ואיפכא ליכא לשנויי
דתתריץ שפיר דסתם תנא
בתרא לטפויי אתא:

רבנן בתראי אית להו כנחום.
דלא יהבי חושבנא אלא אסור
סתמא קאמרי:

23. ז, ב

רפ"י

נשתקע הדבר. לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם ל"א לא יצא דבר זה לחוץ:

מוכרין להן סוס זכר זקן. בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל ומלתא דלא שכיחא הוא ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחריתי דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה לא אסרו אלא משום שאלה או שכירות כדאמר בפירקין דלקמן (ד' טו.) והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן:

בן בתירא מתיר בסוס. לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו ואין במלאכה זו חיוב חטאת שהחי נושא את עצמו דתנן במשילין פירות (ביצה לו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה: לא קא מפליג בין זכר לנקבה. בין זקן לבחור איהו מדקמפליג ואוסר בבחור:

כרבנן סבירא ליה. דאסרי משום תורת כלי זיין דקטיל בסיחופיה כדלקמן:

ולרבנן נשתקע הדבר. שיהא מותר בזקן דכולן אסורין:

השבת. ירק של תבלין שקורין או"ר ובלשון רומי אניט"ו:

מתעשר זרע וירק וזירין. בין שלקטו כשהוא ירק בין שלקטו כשהוא זירין דולדיילש"א בלע"ז ובין שהניחו עד שצמחו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו וחבטן צריך לעשר את הזרע מדרבנן דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין הלכך כולו הוה להו גמר פירי. בדגנוניתא. הגדל בגנה דראוי לאכול זרע וירק וזירין אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק אלא זרע כעין חרדל:

גופא:

"נחום המדי אומר:

אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן. אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר."

והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה!

מאן חכמים?

נחום המדי הוא.

תנאי אידך:

"נחום המדי אומר:

מוכרין להן סוס זכר זקן במלחמה. אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר."

והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה,

דתנן:

"בן בתירא מתיר בסוס" (עבודה זרה יד:):

בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות, איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות פרבנן סבירא ליה.

ולרבנן?

נשתקע הדבר ולא נאמר.

תנאי:

"נחום המדי אומר:

השבת מתעשר: זרע,

וירק,

וזירין.

אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר."

והאיכא רבי אליעזר דקאי כוותיה,

דתנן:

"רבי אליעזר אומר:

השבת מתעשרת: זרע,

וירק,

וזירין" (מעשרות ד, ה):

התם - בדגנוניתא.

24. ז, ב - ח, א

רס"י

מאתרין. ממקומנו ממדי:
בשומע תפלה. מאריך בה
 ושואל צרכיו:
באשלי רברבי. חבלים עבים
 וחזקים ויש אומרים באילנות
 גדולות כמו ויטע אשל (בראשית
 כא) כלומר הא לאו כוותיה
 אתון עבדין פלוגתא דרבנן נמי
 היא כדקתני לקמן וחכ"א כו':
ואח"כ יתפלל. י"ח: **כי יעטוף.**
 עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל
 תחלה והדר לפני ה' ישפוך שיחו
 שמונה עשרה:
עטיפה. לשון כאב ופריחת לב
 מתוך צרה כמו בהתעטפם כחלל
 (איכה ב):
לשוח בשדה. תפלת המנחה
 תקן בפרק תפלת השחר (ברכות
 כו):
בזמן שצאתי לפניו אגיד. כבר
 קודם לכן:
לא כמר דייקי כו'. דהא איכא
 לשנויי הכי והכי:
יסדר אדם שבחו של הקב"ה.
 שלש ברכות ראשונות אבות
 גבורות וקדושת השם שאין בהן
 תפלה אלא שבח ואח"כ בשאר
 ברכות יש דברי תחנה ותפלה:
ר' יהושע סבר ילפינן ממשה.
 להסדיר שבח תחלה הלכך
 יתפלל י"ח תחלה דאיכא שבח
 בתחלתן:
דרב גובריה. גדולת מעשיו
 וחכמתו רבה ונאה לו לשבח
 ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי
 המלכים אבל איניש בעלמא
 מיחזי כיוהרא:

אמר ליה רב אחא בר מניומי לאב"י:

גברא רבה אתא מאתרין,

פל מילתא דאמר, אמרי ליה: נשתקע הדבר ולא נאמר?

אמר: איכא חדא דעבדינן כוותיה,

דתניא:

"נחום המדי אומר:

שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה".

אמר: בר מינה דהיא,

דתליא באשלי רברבי,

דתניא:

"רבי אליעזר אומר:

שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל,

שנאמר: "תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו" וגו' (תהלים קב, א),

אין שיחה אלא תפלה,

שנאמר: "ויצא יצחק לשוח בשדה"⁸⁹ (בראשית כד, סג).

רבי יהושע אומר:

יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו,

שנאמר: "אשפך לפניי שיחי צדתי לפניי אגיד" (תהלים קמב, ג).

ורבי אליעזר נמי,

הכתיב: **"אשפך לפניי שיחי"!**

הכי קאמר: אשפוך לפניי שיחי בזמן שצאתי לפניי אגיד.

ורבי יהושע נמי,

הכתיב: **"תפלה לעני כי יעטף"!**

הכי קאמר: אימתי תפלה לעני? בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו.

מפדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי, במאי קמיפלגי?

כדדריש רבי שמלאי,

[כדדריש רבי שמלאי]: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל.

מןלן?

ממשה רבינו,

דכתיב: **"ה' אלהים אתה החלוצה להראות את עבדך"**⁹⁰ (דברים ג, כד).

וכתיב בתריה: **"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה"**⁹¹ (דברים ג, כה).

ח, א

רבי יהושע סבר: ילפינן ממשה,

ורבי אליעזר סבר: לא ילפינן ממשה.

שאני משה דרב גובריה.

וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה,

אלא שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

הלכה: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה".

⁸⁹ ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו ויראה והנה גמלים באים

⁹⁰ ארצי ה' אתה החלוצה להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך

⁹¹ אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הנדון החר הטוב הזה והלבנון

ר"י

מעין כל ברכה וברכה. אם היה משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת אם בעל תשובה הוא מאריך בהרוצה בתשובה וכן כולן:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת מלשמיה דרב: אף על פי שאמרו: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אבל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה - אומר.

אמר רבי חייה בר אשי אמר רב: אף על פי שאמרו: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אם יש לו חולה בתוך ביתו - אומר בברכת חולים, ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים.

אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו: שואל אדם צרכיו ב"שומע תפלה", אבל אם בא לומר אחר תפלתו, אפילו כסדר יום הכפורים - אומר.

25. ח, א

רפ"י

משנה

ואלו אידיהן של גוים: קלנדא,

וסטרנורא,

וקרטיסים,

ויום גנוסיא של מלכיהם,

ויום הלידה,

ויום המיתה,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

כל מיתה שיש בה שריפה - יש בה עבודה זרה,

ושאין בה שריפה - אין בה עבודה זרה.

אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו,

ויום שעלה בו מן הים,

ויום שיצא מבית האסורין,

וגוי שעשה משתה לבנו - אינו אסור, אלא אותו היום,

ואותו האיש בלבד.

גמרא

אמר רב חנן בר רבא:

"קלנדא" - שמונה ימים אחר תקופה.

"סטרנורא" - שמונה ימים לפני תקופה.

וסימנך: "אהור וקדם צרתני"⁹² וגו' (תהלים קלט, ה).

תנו רבנן:

"לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך,

אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוד בעדי וחזור לתוהו ובוהו,

וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים,

עמד וישב שמונה ימים בתענית ובתפלה.

בין שראה תקופת טבת, וראה יום שמאריך והולך - אמר: מנהגו של עולם הוא,

הלך ועשה שמונה ימים טובים.

לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו - ימים טובים.

הוא - קבעם לשם שמים,

והם - קבעום לשם עבודה זרה."

בשלמא למאן דאמר: בתשרי נברא העולם - יומי זוטי חזא, יומי אריכי אפתי לא חזא.

אלא למאן דאמר: בניסן נברא העולם - הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי!

דהוי זוטי כולי האי לא חזא.

תנו רבנן:

"יום שנברא בו אדם הראשון,

בין ששקעה עליו חמה,

אמר: אוי לי, שבשביל שסרחתי עולם חשוד בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו,

וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים,

היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה,

וחנה בוכה בנגדו.

בין שעלה עמוד השחר, אמר: מנהגו של עולם הוא.

עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפסחתי,

שנאמר: "ותיטב לה' משור פר מקרן מפריס" (תהלים סט, לב)."

מתני'

ואלו אידיהן. דאסורין ג' ימים

לפניהן:

קלנדא וסטרנורא. כולוהו מפרש

בגמרא:

ויום הלידה. של מלך עושין כל

בני מלכותו יום איד משנה

לשנה ומקריבין זבחים:

שריפה. ששרפו עליו כלי

תשמישו כדרך המלכים:

יש בה עבודת כוכבים. כלומר

אותו היום עובדין עבודת

כוכבים והוא להן יום איד וכן

משנה לשנה כל ימי בנו ובכל

הנך דחשבינן הכא חשיבי ליה

ואסור ג' ימים לפניהן:

אבל יום תגלחת זקנו כו'. שאין

זמן קבוע לרבים אלא כל אחד

ואחד כשמגלח עושה יום איד:

בלוריתו. כשמספר פעמים

הרבה מניח בלורית מאחריו

ומגלחה משנה לשנה ויום

שמגלחה עושה יום איד:

ויום שעלה מן הים. מקריב

זבחים לעבודת כוכבים על דבר

שניצל ובכל הנך אינו אסור אלא

אותו היום ולא לפניו ולא

לאחריו דלא חשיבי כולי האי:

גמ'

אחר התקופה. היא תקופת

טבת והיו עושין ח' ימים רצופין

איד כדלקמן:

וסימנך. שלא תחליף לומר

קלנדא קרי אותן דלפני

התקופה:

אחור וקדם צרתני. אחור כתיב

ברישא מתני' נמי הנך דלאחר

התקופה תנא ברישא:

יום שמתמעט והולך. מתשרי

ועד טבת:

הא חזא ליה. יומי אריכי ביום

תקופת תמוז והיה לו לידע

שמנהגו של עולם הוא:

שקרנותיו קודמות לפרסותיו.

דאמר מר כל מעשה בראשית

בקומתן נבראו שור עם קרניו

מגודלין וכיון שיצא ראשו

תחלה נמצאו קרנותיו קודמות

לפרסותיו:

[ותיטב לה' משור פר. אמר דוד

ותיטב לה' תפילתי משור שביום

שהיה שור דהיינו אותו יום

שנולד כדכתיב שור או כשב וגוי

הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג'

שאפילו מקרניו לא חסר]:

[**"וְתִיטֵב לָהּ מְשׁוֹר פֶּר מִקְרוֹן מִפְּרִיס"** (תהלים סט, לב)].

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל:
שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרֹאשׁוֹן קֶרֶן אַחַת הֵיטָה לוֹ בְּמִצְחוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: **"וְתִיטֵב לָהּ מְשׁוֹר פֶּר מִקְרוֹן מִפְּרִיס"** (תהלים סט, לב).

"מִקְרוֹן" - תִּרְתִּי מִשְׁמַע!

אָמַר רַב נְחֶמְיוֹן בְּרִי יִצְחָק:
"מִקְרוֹן" כְּתִיב.

27. ח, א

רפ"י

רומי שעשתה קלנדא. תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דנימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריב בני רומי: **או מותרות.** הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן:

לעובדיה. בני רומי: **היא עצמה.** כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה: **וסטרנליא וקרטיס.** סיפא דברייתא וכולהו מפרש לקמן: **עובד כוכבים.** ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך: **אף אנן נמי תנינא.** כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות: **אלא אותו האיש למעוטי מאי.** פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין: **אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים.** לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאן דזבני ממטו ליה למפלח:

אמר רב מתנה:⁹³

רומי שעשתה קלנדא, וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה, אותן עיירות - אסורות או מותרות?

רבי יהושע בן לוי אמר:

קלנדא - אסורה לכל היא.

רבי יוחנן אמר:

אין אסורה אלא לעובדיה בלבד.

תניא⁹⁴ כוותיה דרבי יוחנן:

"אף על פי שאמרנו:

רומי עשתה קלנדא, וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה,

היא עצמה - אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד.

סטרנליא,

וקרטיס,

יום גנוסיה של מלכיהם,

יום שהומלך בו מלך,

לפניו - אסור,

אחריו - מותר.

וגוי שעשה משתה לבנו - אין אסור אלא אותו היום, ואותו האיש".

אמר רב אשי:

אף אנן נמי תנינא:

דקתני: "יום תגלחת זקנו ובלוריתו,

יום שעלה בו מן הים,

יום שיצא בו מבית האסורין - אין אסור אלא אותו היום בלבד,

ואותו האיש".

בשלהמא: "אותו היום" - לאפוקי לפניו ולאחריו,

אלא "אותו האיש" לאפוקי מאי?

לאו לאפוקי משעבדיו,

שמע מינה.

⁹³ מסורת הש"ס גורס: בעי

⁹⁴ על פי מסורת הש"ס. גירסת וילנא: תנא

28. ח, א-ב

רס"י

בטהרה. כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב:
וקרא לך. משמע שאתה קרוי לו מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבח:
כל תלתין יומין דבתר הלולא:
בין אמר. עובד כוכבים זה לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה זו:
ובין לא אמר לו. מסתמא להלולא מכיון ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים:
ומעיקרא. קודם שיכניס את אשתו מאימת חיישין להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו:
מכי רמו שערי באסינתא. לעשות שכר ליום המשתה:
אסינתא. עריבות ששורין בהן שעורין לעשות שכר ל"א נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צמוחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה:
דאדם חשוב הוא. ושמוח ממנו העובד כוכבים מאד:

תנא:

"רבי ישמעאל⁹⁵ אומר:

ישראל שבחוצה לארץ - עובדי עבודה זרה בטירה הו, כיצד?

גוי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלין משלהן ושותין משלהן, ושמש שלהן עומד לפנייהם, מעלה עליהם הכתוב באילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: "וקרא לה ואכלת מזבח" (שמות לד, טו)."

ואימא: עד דאכיל!

אמר רבא:

אם כן, נימא קרא: 'ואכלת מזבח', מאי "וקרא לה"? משעת קריאה.

הלכה,

כל תלתין יומין, בין אמר ליה מחמת הלולא, ובין לא אמר ליה מחמת הלולא - אסור. מכאן ואילך, אי אמר ליה מחמת הלולא - אסור, ואי לא אמר ליה מחמת הלולא - שרי.

ח,ב

וכי אמר ליה מחמת הלולא, עד אימת?

אמר רב פפא:

עד תריסר ירחי שתא.

ומעיקרא מאימת אסור?

אמר רב פפא משמיה דרבא:

מכי רמו שערי באסינתא.

ולבתר תריסר ירחי שתא שרי?

והא רב יצחק בריה דרב משך שיא איקלע לבי ההוא גוי לבתר תריסר ירחי שתא, ושמציה דאודי, ופירש ולא אכל!

שאני רב יצחק בריה דרב משך שיא, דאדם חשוב הוא.

⁹⁵ בתוספתא ובאבות דרבי נתן רי"ף וברא"ש הגירסה: רבי שמעון בן אלעזר

⁹⁶ פן תכרת בריית לוישב הארץ וזנו אתרי אליהם וזבחו לאלהיהם וקרא לה ואכלת מזבח

29. ח, א - ט, א

רס"י

יום שתפסה בו רומי מלכות.
שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו
בכל העולם:
בימי קלפטרא מלכתא. של
אלכסנדריא כדאמר בהמפלת
במסכת נדה (דף ל:.) ונלחמו
רומיים עמה ונצחוה ותפסו הם
המלוכה:
עד דשתפינהו. רומאי לישראל
בהדיהו:
והכי אתנו. רומאי לישראל אי
מינן מלכי כו':
מרגלית. אינה חשובה כאבן
טוב:
בסיס. כן תרגום כנו בסיסיה
למושב חברתה להושיבה עליה:
אינד. הוא נופך קרבוניקל"א:
כפו להו. רומאי ליונאי:
עשרין ושית שנין קמו. רומאי
בהימנותיהו לישראל:
מעיקרא. כי קמו רומאי
בהימנותיהו:
מאי דרוש. רומיים:
ואלכה לנגדך. יעקב ועשו שוין
בגדולה:
לפני עבדו. דרך השר להלך
לפנים:
פשטה. שלטה:
מלכות. רומי:
בחנות. מקום בהר הבית וחנות
שמו:

"ואלו אידיהן של גוים: וקרטסים".

מאי "קרטסים"?

אמר רב יהודה אמר שמואל:
יום שתפסה בו רומי מלכות.

והתניא:

"קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות!"

אמר רב יוסף:

שתי תפיסות תפסה רומי,
אחת - בימי קלפטרא מלכתא,
ואחת - שתפסה בימי יונים.

דכי אתא רב דימי אמר:

תלתין ותריין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו,
עד דשתפינהו לישראל בהדיהו,

והכי אתנו בהדיהו: אי מינן מלכי, מנייכו הפרכי,
אי מנייכו מלכי, מינן הפרכי.

ושלחו להו רומאי ליונאי: עד האידנא עבידנא בקרבא,
השתא נעביד בדינא?

מרגלית ואבן טובה, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו?
שלחו להו: מרגלית לאבן טובה.

אבן טובה ואינד, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו?
אבן טובה לאינד.

אינד וספר תורה, איזו מהן יעשה בסיס לחבירו?
אינד לספר תורה.

שלחו להו: אם כן, אנו ספר תורה גבן וישראל בהדן.
כפו להו.

עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותיהו בהדי ישראל,
מכאן ואילך אישתעבדו בהו.

מעיקרא מאי דרוש? ולבסוף מאי דרוש?

מעיקרא דרוש: "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך"⁹⁷ (בראשית לג, יב),
ולבסוף דרוש: "ועבר נא אדני לפני עבדו"⁹⁸ (בראשית לג, יד).

עשרין ושית שנין דקמו בהימנותיהו בהדי ישראל מנא לן?

דאמר רב כהנא:

כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי,

שלחו ליה: רבי, אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך.

אמר להו: מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית - פשטה מלכות הרשעה על ישראל,
שמונים שנה עד לא חרב הבית - גזרו טומאה על ארץ העמים,

ועל כלי זכויות,

ארבעים שנה עד לא חרב הבית - גלתה סנהדרין,

וישבה לה בחנות.

למאי הלכתא?

⁹⁷ ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך

⁹⁸ ועבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה

אמר רבי יצחק בר אבדימי:
לומר, שלא דנו דיני קנסות.

"דיני קנסות" סלקא דעתך?!

והאמר רב יהודה אמר רב:

ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו,
שאמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל.

"נשתכחו"?! לגרסינהו!

אלא בטלו דיני קנסות מישראל.

שגזרה מלכות הרשעה, שמד על ישראל:

כל הסומך - יהרג,

וכל הנסמך - יהרג,

ועיר שסומכין בה - תחרב,

ותחום שסומכין בו - יעקר.

מה עשה רבי יהודה בן בבא?

הלך וישב בין שני הרים גדולים,

ובין שתי עיירות גדולות,

בין שני תחומי שבת,

בין אושא לשפרעם,

וסמך שם חמשה זקנים: רבי מאיר,

ורבי יהודה,

ורבי יוסי,

ורבי שמעון,

ורבי אלעזר בן שמוע,

ורב אריא מוסיף: אף רבי נחמיה.

כיון שהפירו בהם אויבים, אמר להם: בני, רוצו.

אמרו לו: רבי, ואתה מה תהא עליך?

אמר להם: הריני מוטל לפניכם כאבן שאין לה הופכין.

אמרו: לא זו משם עד שנעצו לגופו שלש מאות לולניאות של ברזל ועשאווהו לגופו ככברה!

אמר רב נחמן בר יצחק:

לא תימא: דיני קנסות,

אלא שלא דנו דיני נפשות.

מאי טעמא?

כיון דחזו דנפיש להו רוצחין ולא יכלי למידן,

אמרו: מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו.

דכתיב: "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא"⁹⁹ (דברים יז, י), מלמד שהמקום גורם.

"מאה ושמונים" - ותו לא?

והתני¹⁰⁰ רבי יוסי ברבי:

"מלכות פרס בפני הבית - שלשים וארבע שנה,

מלכות יון בפני הבית - מאה ושמונים שנה,

מלכות חשמונאי בפני הבית - מאה ושלש,

מלכות בית הורדוס - מאה ושלש,

מבאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית".

אלמא: מאתן ושית הוו,

ואת אמרת: מאה ושמונים הוו!

אלא, עשרין ושית שנין קמו בהימנותיהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו,

רפ"י

דיני קנסות. אונס ומפתה
ושלשים של עבד שנתנה תורה
קצבה אחת ליקר ולזולל ומאחר
שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו
ובטלו דיני קנסות דכתיב
בתשלומי כפל שהוא קנס אשר
ירשיעון אלהים דהיינו מומחין
וסמוכין בשם רבי כדאמרינן
בסנהדרין ומי שאינו סמוך אינו
דן דיני קנסות:

תחום. אלפים אמה סביבות
העיר:

וסמך שם כו'. והני רבנן בתר
חורבן הבית הוו טובא:

לולניאות. חניתות:

כי היכי דלא ליחייבו. רוצחים
קטלא דאין דנין דיני נפשות
אפילו בסנהדרין קטנה שבכל
עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין
גדולה בישיבתה ובמקום
המיוחד לה והוא לשכת הגזית:
המקום גורם. לחייב הנדון ואם
אינם שם לא ידונו והאי קרא
בדיני נפשות קאי כי יפלא ממך
דבר בפרשת שופטים ושוטרים
בזקן ממרא:

מלכות פרס בפני הבית. בזמן
הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו
כורש נמשכה מלכותו שלשים
וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני
יון ומלכו מאה ושמונים הרי
מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו
מלכות מיונים ומלכו ק"ג
והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד'
מאות וכ' שנה שהיה בית שני
בישובו:

מכאן ואילך. ממלכות הורדוס
ואילך חרב הבית ובטלה
מלכותו:

צא וחשוב. והבא למנות סדר
חכמים וחייהם או שני שטר
חוב או שום מעשה המאורע
ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך
שנים לחורבן הבית אלמא
מאתן ושית קודם חורבן הבית
פשטה דהא אמרן לעיל דרומיים
וישראל נטלו יחד המלכות
מיונים וקתני הכא דישאל
מלכו קודם חורבן מאתן ושית:

ט,א

⁹⁹ "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יודוך
¹⁰⁰ בכתב יד מינכן: והתניא רבי יוסי אומר

רס"י

אמטו להכי לא חשיב להו. ר' ישמעאל לעיל בהדי הנך דפשטה על ישראל דהא בהנהו לא שלטה עליהן דשותפי הו:

אמר רב פפא אי טעי האי תנא. דתנייה להך מתני' דצא וחשוב אחר חורבן:

ולא ידע. במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שנים:

פרטי כמה הו. אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשנים דהיינו פרטי דמאות ואלפים הו כללי:

נשייליה לספרא כמה. לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעולם ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם והלאה מונין להן כדאמר לקמן נשייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו:

ונטפי עלייהו. תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן:

לחומריה. קשר כלומר סכום חשבוננו ימצא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבנינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר אחת פרט ה' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א וה"ה דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה:

ואי טעי ספרא. בפרטא ידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים וז' יהיו לו לסופר שש מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים וה"ה דמצי למיתני ניטפי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה:

וסימנך. שלא תתחלף הי מבצר והי מטפי:

ספרא בצירא. מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות:

תנא תוספאה. תני תוספתא:

אמר רב פפא:

אי טעי האי תנא, ולא ידע פרטי כמה הוה, ליש"ל ליה לספרא כמה כתיב, וניטפי עלייהו עשרין שנין, ומשכח ליה לחומריה.

וסימניך: "זה לי עשרים שנה אנכי בביתך" ¹⁰¹ (בראשית לא, מא).

אי טעי ספרא, נשייליה לתנא כמה חשיב, ונבצר מינייהו עשרין שנין, ומשכח ליה לחומריה, וסימניך: ספרא בצירא, תנא תוספאה.

30. ט, א-ב

תנא דבי אליהו:

"ששת אלפים שנה הוי העולם,

שני אלפים - תורה,

שני אלפים - תורה,

שני אלפים - לימות המשיח,

בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן".

"שני אלפים - תורה" מאימית?

אי נימא ממתן תורה עד השתא - ליכא כולי האי, דכי מעיינת בהו תרי אלפי,

פרטי דהאי אלפא הוא דהוא!

אלא "ואת הנפש אשר עשו בחרן"¹⁰² (בראשית יב, ה),

וגמירי דאברהם ביהיא שענתא - בר חמשין ותרי תי הוה.

כמה בצרן מדתני תנא?

ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין,

כי מעיינת ביה מ"הנפש אשר עשו בחרן" עד מתן תורה - ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין.

אמר רב פפא:

אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי

לישיליה לספרא כמה כתיב, ניטפי עליהו ארבעין ותמני

ומשכח ליה לחומריה,

וסמינך: ¹⁰³ "ארבעים ושמונה עיר" (במדבר לה, ז).

ט, ב

ואי טעי ספרא, נשיליה לתנא כמה קתני, וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה, ומשכח ליה לחומריה,

וסמינך: [ספרא בצירא, תנא תוספאה.

רפ"י

ששת אלפים שנים. נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם:

שני אלפים. ראשונים נגזר עליו להיות תורה בלא תורה:

ושני אלפים תורה. בלא ימות המשיח:

ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו. משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא:

אי נימא ממתן תורה ועד עכשיו. עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא בי אלפים:

דכי מעיינת בהו. בשני קמאי דתורה קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף ג' תמ"ח שנים משכחת בהו:

הכי גרסינן דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו'. ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' ופירושם כדפרישית צא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו שנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרי"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים ויפת הוא הגדול מחם שנה וחם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם דכתיב (שם יא) בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד כי מוטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על נ"ו של פרט הרי תרנ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרצ"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשנ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשנ"ז ומרעו ל' הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקמ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כיצד ס' עד שנולד יעקב וברדתו למצרים כתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"צ משנולד יצחק וישראל היו במצרים רד"ו הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושנים:

אלא מן ואת הנפש וגו'. ומתרגמין דשעבידו לאורייתא:

וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב. הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו:

דכמה בצירן. לך השתא דתורה דתני תנא:

תמ"ח שנים. היו בצירן לך:

כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה. הכי הוה הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כיצד הרי מניית עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתוב (מ"א ו) ויהי בשמינים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך הרי תתכ"ח נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם:

אי טעי תנא. דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשנים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוה דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי:

לישיליה לספרא. המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כלל דידיה:

ונטפיה. תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא:

מ"ח שנה. שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית ששלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח וה"ה דמצי למימר ונבצר מינייהו נ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות אלא משום דאנח סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה:

תנא תוספאה. קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא

קרא:

ארבעים ושמונה עיר. בערי הלויים כתיב:

¹⁰² ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו לקלח ארצה כנען

¹⁰³ כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמונה עיר אתהו ואת מגרשיהו

31. ט, ב

רס"י

האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע. קאי למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית דקיי"ל שביעית בזמן הזה נהגא ואפי' (לר"מ) דאמר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא בפי' השולח גט (גיטין דף לו.) ובמשקין בית השלחין (מיו"ק דף ב:):

נטיפי חדא שתא. על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה מהאי טעמא דתניא (תענית דף כט.) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה מוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ותשעה באב היה וכן בשניה אלמא שתא דחורבן אתחלתא דשמטה למהדר הוות ומאן דמני לשני חורבן לא מני לההיא שתא בהדי שני דחורבן אלא בהדי שני דקם ביתא הואיל ונפק ליה רובא בטי' באב הלכך מאן דבעי לממני שמטה לוסיפה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן:

ונחשב כללי. המאות ביובלי שתי יובלות למאה לקצור מניינו:

ונשקול מכל מאה תרתי ונישדי אפרטי. כר' יהודה דאמר (ר ה דף ט.) שנת חמשים עולה לכאן ולכאן היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה ונמנית לראש יובל הבא דאי כרבנן הא אמרי שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא נמצאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל ולרבי יהודה משהתחילו למנות השמיטין לא זו הסדר משבע שנים לז' שנים:

וסימן. דלא תעביד כרבנן אלא כר' יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה כי זה שנתים ובמסכת ערכין (דף יב:) פרכינן לר' יהודה חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה מכדי בית שני כמה קם ארבע מאות ועשרים פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי שדינהו אעשרים הרי עשרים ושמונה אשתכח דבשנת השמטה חרב ומשנינן הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש לא מני שמיטין הלכך דל מנייהו שית שני קמייטא אשתכח דבעשרין ותרת ליובל חרב והיא מוצאי שביעית:

אל תקח. שהיא קץ הגאולה ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך ולמה תפסיד הדינר:

דמתניתא טפיא תלת שנין. לחשבון הברייטא מושך הגלות שלש שנים יותר דאמרינן לעיל אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים הוסיף עליהם רל"א דקתני בברייטא הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן ורבי חנינא תי' קאמר כשאמר רבי חנינא למילתיה עדיין לא עברו ת' לחורבן:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, נִיטְפִי חַד שְׁתָּא.

ונחשוב כללי ביובלי, ופרטי בשבועי,

נשקל ממאה תרי ונשדי אפרטי, ונחשבינהו לפרטי בשבועי,

וידע כמה שני בשבוע.

וסימניה: **"מי זה שנתים הרעב בקרב הארץ"**¹⁰⁴ (בראשית מה, 1).

אמר רבי חנינא:

אחר ארבע מאות לחורבן הבית,

אם יאמר לך אדם: "קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד" - לא תקח.

במתניתא תנא:

"אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם,

אם יאמר לך אדם: "קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד" - אל תקח."

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

תלת שנין,

דמתניתא טפיא תלת שני.

32. ט, ב - י, א

רס"י

שית שנין יתירתא. שבא לפני ב"ד בשנה שנכתב בו ומצא בו שש שנים יותר ממניינם כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לזה פלוני מפלוני וסתם היה כתוב ולא היה כתוב בו שום מלכות:

מאוחר הוא. מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים אינו מפסיד שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר: **ועד דמטי זמניה לא טריף.** אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך:

ספרא דוקנא כתביה. מדקדק בחשבונות הוא ואינו הולך אחריו שאין אנו מתחילין למנות לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים שמלכו בעילם והוא מונה לתחלת מלכותן ושיעבודו מיום כתיבתו הוא ומהיום והלאה יטרוף ואין כאן מחילה לפי שחמש מאות שלטו הן חמש מאות ושש לתחלתן:

ממאי. דהאי דמנינן לשטרי לש"פ שנים קודם חורבן דעתין למלכי יון דתימא דהנך שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותן דניחא לך למימר הכי ולא ניחא לך למימר מאוחר הוא לפי שאין דרך למחול שעבודו שמה ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האיחור ויפסיד את חובו:

דלמא. בין אנו בין הא ספרא האי דמנינן לש"פ שנים קודם חורבן לאו דעתין אמלכות יון אלא ליציאת מצרים מנינן:

ושבקה לאלפא קמא. דמיציאת מצרים ומתחילין למימני מתחילת אלפא בתרא והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותן בכל העולם דמיציאת מצרים ועד חורבן אלף וש"פ שנים ת"פ שנים עד בנין בית ראשון ות"י דבנינו הרי תת"צ ושבעים דגלות בבל ות"כ דבית שני הרי אלף וש"פ שנים ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם ג' מאות ושמונים שנים קודם חורבן שהוא תחלת אלף שנים וכיון דדעתין איציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית שנין אלא במחילת השעבוד ושטר מאוחר הוא:

אין מונין אלא למלכי יונים. וכיון דלמלכות יון מנינן ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא תלינן ביה ולא תלינן ליה במחילת השעבוד שאין כל אדם עושה כן: **דיקא.** דלמלכות יון מנינן:

לשטרות. דכל אימת דקאי מלכא מכי מטי שילחי אדר סלקא ליה שתא ובניסן ריש שתא תנינא למיכתב בשטרי:

ואנו השתא מתשרי מנינן. כל תשרי מחדשים שתא אלמא ודאי מניינא דידן למלכי האומות הואי ואין לך מלכות באומות מתחלת שלש מאות ושמונים שנה קודם אלא מלכות יון דאי סלקא דעתך דהאי דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן דדעתין איציאת מצרים מניסן בעו למימני ולחדושי שתא דקיי"ל בשמעתא קמייתא במסכת ראש השנה דליציאת מצרים מניסן מנינן:

ההוא שטרא דהנה כתיב ביה: **שית שנין יתירתא.**

י, א

סבור רבנן קמיה דרבה למימר: האי שטר מאוחר הוא, ניעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף.

אמר רב נחמן:

האי ספרא דוקנא כתביה, והנה שית שנין דמלכו בעילם, דאנו - לא חשבינן להו, הוא - קחשיב ליה, ובזמניה כתביה.

דתניא:

"דבי יוסי אומר:

שש שנים מלכו בעילם, ואחר כך פשטה מלכותן בכל העולם ונולד."

מתקיף לה רב אחא בר יעקב:

ממאי דלמלכות יונים מנינן? דלמא: ליציאת מצרים מנינן, ושבקה לאלפא קמא ונקטיה אלפא בתרא, והאי מאוחר הוא!

אמר רב נחמן:

בגולה - אין מונין אלא למלכי יונים בלבד.

הוא - סבר,

דחויי קא מדחי ליה,

נפק דק ואשפח.

דתניא:

"בגולה - אין מונין אלא למלכי יונים בלבד."

אמר רבינא:

מתניתין נמי דיקא,

דתנן: **"באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים"** (ראש השנה ב, א), ואמרין: **"למלכים"** למאי הלכתא?

אמר רב חסדא:

לשטרות;

ותנן: **"באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיתיו"**,

ואמרין: **"לשנים"** - למאי הלכתא?

ואמר רב חסדא: לשטרות.

קשיא שטרות אהדדי!

ומשנינן:

כאן - למלכי ישראל,

כאן - למלכי אומות העולם.

למלכי אומות העולם - מתשרי מנינן,

למלכי ישראל - מניסן מנינן.

ואנו השתא מתשרי מנינן,

ואי סלקא דעתך: ליציאת מצרים מנינן, מניסן בעינן למימני!

אלא לאו שמע מינה: למלכי יונים מנינן,

שמע מינה.

רפ"י

הא זידיה הא דבריה.
 כשמעמידין בן מלך בחיי אביו
 להחזיקו במלוכה שמח האב
 ועושה אותו יום איד:
ומי מוקמי. רומיים מלכא בר
 מלכא כל הני יום אידיהן
 דמתני דרומיים נינהו כדתניא
 לעיל יום שתפסה בו רומי
 מלכות ותניא רומי עשתה
 קלנדא: כתב ולשון של רומיים
 מאומה אחרת באה להן אחרים
 תקנו להן כל ספריהם:
ע"י שאלה. נוטלין רשות מן
 השרים ומבקש האב מהן
 להעמיד בנו תחתיו:
כגון אסורוס בן אנטונינוס.
 דמלך על ידי שאלת אביו:
קלניא. בת חורין שלא תתן מס
 לעולם משום דאית בה רבנן
 ואנטונינוס עצמו היה משמש
 בפני רבי כדלקמן ומשום הכי
 היה אוהב לרבנן:
אייתי רבי גברא ארכביה וכו'.
 כלומר הרכב את בנך עליהן
 ועליך ותהא טבריא מסורה
 בידו:

33. י, א

"וְאֵלֹוּ אִידִיָּהּ שֶׁל גּוֹיִם: ... -] יוֹם גִּינוּסְיָא שֶׁל מַלְכֵיהֶם".

מאי "יוֹם גִּינוּסְיָא שֶׁל מַלְכֵיהֶם"?

אמר רב יהודה:

יום שֶׁמַּעֲמִידִין בוֹ גּוֹיִם אֶת מַלְכָּם.

והתניא:

"יוֹם גִּינוּסְיָא יוֹם שֶׁמַּעֲמִידִין בוֹ אֶת מַלְכָּם!"

לא קשיא:

הא - דידיה,

הא - דבריה.

ומי מוקמי מלכא בר מלכא?

והתני רב יוסף:

"הנה קטן נתתיך בגוים"¹⁰⁵ (עובדיה א, ב) - שאין מושיבין מלך בן מלך.

"בזוי אתה מאד" (עובדיה א, ב) - שאין להן לא כתב ולא לשון!

אָלָא: מאי "יוֹם גִּינוּסְיָא"?

יום הלידה.

והתניא:

"יוֹם גִּינוּסְיָא יוֹם הַלִּידָה!"

לא קשיא:

הא - דידיה,

הא - דבריה.

והתניא:

"יוֹם גִּינוּסְיָא שְׁלוֹ,

יוֹם גִּינוּסְיָא שֶׁל בְּנוֹ,

יוֹם הַלִּידָה שְׁלוֹ,

יוֹם הַלִּידָה שֶׁל בְּנוֹ!"

אָלָא, מאי "יוֹם גִּינוּסְיָא"?

יום שֶׁמַּעֲמִידִין בוֹ מַלְכָּם,

וְלֹא קַשְׁיָא:

הא - דידיה,

הא - דבריה.

וְאִי קַשְׁיָא לָךְ דְּלֹא מוֹקְמִי מַלְכָּא בְּרַ מַלְכָּא,

על ידי שאלה מוקמי,

כגון אסורוס בר אנטונינוס דמלך.

אמר ליה אנטונינוס לרבי:

בְּעֵינָא דִּמְלוּךְ אַסְוִירוֹס בְּרִי תַּחוּתִי,

וְתַתְּעִבִּיד טַבְרִיָּא קַלְנִיָּא,

וְאִי אִימָא לְהוּ חָדָא - עֲבָדִי,

תְּגִי - לֹא עֲבָדִי.

אִייתי גברא, ארכביה אחבריה, ויהב ליה יונה לעילאי בידיה,

וְאָמַר לִיה לְתַתָּא: אִימַר לְעִילָא דְלִמְפָּרַח מִן יְדִיה יוֹנָה.

רפ"י

ואימא ליה. לברך דליפרחה ליונה מן ידיה כלומר דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת עולו:

ולמא ליה. בפרהסיא:

דלמא. מצערי ליה לרבי:

עבדה איסורא. זנתה:

שדר ליה. אנטונינוס לרבי עשב ששמו גרגירא רוק"א בלע"ז והבין רבי מה לי ולעשב הזה ודאי סימנא הוא דשלח לי גרגירא נגרר' ונמשך לב גירא עם הנואפים יודע היה ללמוד אנטונינוס:

שדר ליה. רבי כוסברתא בלע"ז אלוינאר"א כלומר שחוט הבת כוס ברתא שתי מלות: **הדר שדר ליה.** אנטונינוס כרתי בלע"ז פורי"ש כלומר אם כן יכרת זרעי:

הדר שדר ליה חסא. לייטוג"א בלע"ז כלומר חוס עלה:

מטראתא. דיאסקאות של עור כמין שקים גדולים:

[וחיטי אפומייהו. שאם יפתחו השקים רואים החטים ולא יבינו]:

ודאתו מינייהו ניפוק עלייהו. היוצאין מבניך יוצאו הוצאות למלכי רומי העומדין אחרי על סמך הממון הלז:

נקרתא. מערה לשון נקרת הצור (שמות לג):

לביתיה דרבי. ללמוד תורה: **משמש ליה.** משמש לפניו בסעודה:

אמר: שמע מינה הכי קאמר לי: את בעי מינייהו ד"אסירוס ברי ימלוך תחותי", ואימא ליה לאסירוס דתעביד טבריא קלניא.

אמר ליה:

מצערין לי חשובי רומאי.

מעיל ליה לגינא, כל יומא עקר ליה פוגלא ממשרא קמיה.

אמר: שמע מינה הכי קאמר לי: את קטול חד חד מינייהו, ולא תתגרה בהו בכולהו.

יב

ולימא ליה מימר בהדיא!

אמר: שמעי (בי) חשובי רומי ומצערין ליה.

ולימא ליה בלחש!

משום דכתיב: **"כי עוף השמים יוליך את הקול"**¹⁰⁶ (קהלת י, כ).

הוה ליה ההוא ברתא דשמה גירא,

קעבדה איסורא,

שדר ליה גרגירא,

שדר ליה כוסברתא.

שדר ליה כרתי.

שלח ליה: חסא.

כל יומא הוה שדר ליה דהבא פריקא במטראתא, וחיטי אפומייהו,

אמר להו: אמתיו חיטי **לרבי**.

אמר ליה **רבי**: לא צריכנא, אית לי טובא.

אמר: ליהוה למאן דבתרך, דיהבי לבתראי דאתו בתרך, ודאתי מינייהו ניפוק עלייהו.

הוה ליה ההיא נקרתא דהוה עיילא מביתיה לבית **רבי**,

כל יומא הוה מייתי תרי עבדי,

חד - קטליה אבבא דבי רבי,

וחד - קטליה אבבא דביתיה.

אמר ליה: בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך.

יומא חד אשכחיה **לרבי חנינא בר חמא** דהוה יתיב.

אמר: לא אמינא לך, בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך?

אמר ליה: לית דין בר איניש.

אמר ליה: אימא ליה לההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי.

אזל **רבי חנינא בר חמא**, אשכחיה דהוה קטיל,

אמר: היכי אעביד? אי איזיל ואימא ליה דקטיל "אין משיבין על הקלקלה".

אשכחיה ואיזיל, קא מזלזלין במלכותא.

בעא רחמי עליה ואחיה ושדריה.

אמר: ידענא, זוטי דאית בכו מחיה מתים, מיהו בעידנא דאתינא לא נשכח איניש קמך.

כל יומא הוה משמש **לרבי**, מאכיל ליה, משקי ליה,

כי הוה בעי **רבי** למיסק לפוריא, הוה גחין קמי פוריא,

אמר ליה: סק עילואי לפוריך,

אמר: לאו אורח ארעא לזלזלי במלכותא כולי האי,

אמר: מי ישמני מצע תחתיד לעולם הבא.

אמר ליה: אתינא לעלמא דאתי?

אמר ליה: אין.

¹⁰⁶ גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר

אָמַר לֵיהּ: וְהִכְתִּיב: **"לֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ"**¹⁰⁷ (עובדיה א, יח)!
בְּעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ.

תְּנִינָא נְמִי הָכִי:

"לֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ" (עובדיה א, יח) יָכוֹל לְבַל?
תְּלִמּוּד לּוֹמַר: **"לְבֵית עֲשׂוֹ" - בְּעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה עֲשׂוֹ."**

אָמַר לֵיהּ: וְהִכְתִּיב: **"שְׁמָה אָדוּם מַלְכִּיהּ וְכָל נִשְׂיָאִיהּ"**¹⁰⁸ (יחזקאל לב, כט)!

אָמַר לֵיהּ: **"מַלְכִּיהּ"** וְלֹא כָּל מַלְכִּיהּ,
"כָּל נִשְׂיָאִיהּ" - וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה.

תְּנִינָא נְמִי הָכִי:

"מַלְכִּיהּ" - וְלֹא כָּל מַלְכִּיהּ,
"כָּל נִשְׂיָאִיהּ" - וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה.
"מַלְכִּיהּ" - וְלֹא כָּל מַלְכִּיהּ" - פֶּרֶט לְאַנְטוֹנִינוֹס בֶּן אֲסוּרוֹס,
"כָּל נִשְׂיָאִיהּ" - וְלֹא כָּל שְׂרִיָּה - פֶּרֶט לְקָטִיעָה בַּר שְׁלום."

"קָטִיעָה בַּר שְׁלום" - מַאי הָוִי?

דִּהְהוּא קִיסְרָא דִּהְהוּ סָנִי לִיהוּדָאִי,
אָמַר לָהּ לְחִשְׁבֵי דְמַלְכוּתָא: מִי שְׁעָלָה לּוֹ נִימָא בְּרַגְלוֹ, יְקַטְעָנָה וְיַחֲזִיקָהּ אוֹ יַנְיַחָנָה וְיַצְטַעַר?
אָמְרוּ לוֹ: יְקַטְעָנָה וְיַחֲזִיקָהּ.
אָמַר לָהּ קָטִיעָה בַּר שְׁלום: חֲדָא, דְּלֹא יִכְלֹת לָהּ לְכוּלָּהּ.

דְּכָתִיב: **"כִּי כַּאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשָׁתִּי אֶתְכֶם"**¹⁰⁹ (זכריה ב, י),
מַאי קָאָמַר?

אֲלִימָא דְּבִדְרֵתְהוֹן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת,
הָא **"כַּאֲרַבַּע רוּחוֹת"** (זכריה ב, י), 'לְאַרְבַּע רוּחוֹת' מִבְּעֵי לֵיהּ!
אֲלֵא: כְּשֵׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא רוּחוֹת,
כֵּךְ אִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל.

וְעוֹד, קְרוּ לָךְ מַלְכוּתָא קָטִיעָה.

אָמַר לֵיהּ: מִימַר שְׁפִיר קָאָמַרְתָּ,
מִיהוּ כָּל דְּזָכִי מַלְכָּא שְׂדוּ לֵיהּ לְקַמּוֹנִיא חֲלִילָא.
כַּד הָוֵה נִקְטִין לֵיהּ וְאַזְלִין, אָמַרְתָּ לֵיהּ הֵיא מְטְרוֹנִיתָא:
וְי לֵיהּ לְאִילְפָא דְּאַזְלָא בְּלֹא מַכְסָא!
נִפְלַע רִישָׁא דְּעוֹרְלָתִיהּ קִטְעָה,
אָמַר: יְהִיבִית מַכְסִי, חֲלָפִית וְעִבְרִית.
כִּי קָא שְׂדוּ לֵיהּ, אָמַר: כָּל נְכֹסָאִי לְרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִיו.

יְצֵא **רַבִּי עֲקִיבָא** וְדַרְשׁ:

"וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו"¹¹⁰ (שמות כט, כח) - מַחְצָה לְאַהֲרֹן וּמַחְצָה לְבָנָיו.

יְצַתָּה בַּת קוֹל וְאַמְרָה: קָטִיעָה בַּר שְׁלום מְזוּמָן לְחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

בְּכָה **רַבִּי** וְאַמַּר:

יֵישׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בְּשַׁעָה אַחַת,
וְיֵישׁ קוֹנָה עוֹלָמוֹ בְּכַמָּה שָׁנִים.

¹⁰⁷ וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְחֶבֶה וּבֵית עֲשׂוֹ לְקֵשׁ וְדִלְקוּ בָהֶם וְאַקְלִים וְלֹא יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֲשׂוֹ כִּי ה' דָּבַר

¹⁰⁸ שְׁמָה אָדוּם מַלְכִּיהּ וְכָל נִשְׂיָאִיהּ אֲשֶׁר נִתְּנוּ בְּגִבּוֹרָתָם אֶת חֲלָלֵי חֶרֶב הֵמָּה אֶת עֲרִלִים יִשְׁכְּבוּ וְאֶת יָרֵדֵי בּוֹר

¹⁰⁹ הוּא הוּי וְנָסוּ מֵאַרְצָא צִמּוֹן נָאִם ה' כִּי כַּאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשָׁתִּי אֶתְכֶם נָאִם ה'

¹¹⁰ וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֶק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַה'

רַבִּי

שְׁמָה אָדוּם. בְּגִיהָנָם מִשְׁתַּעִי
קָרָא:
מִי שֵׁשׁ לוֹ נִימָא בְּרַגְלוֹ. בָּשָׂר
מֵת וּמִצְעָרוֹ:
וְיַחֲזִיקָהּ. וְיַבְרִיא:
כָּל דְּזָכִי מַלְכָּא. נוֹצַח אֶת הַמֶּלֶךְ
בְּדַבְרִים בּוֹשֵׁת הוּא לְמֶלֶךְ
וּמִשְׁפֹּט הָאִישׁ לְהַשְׁלִיכוֹ:
לְקַמּוֹנִיא חֲלִילָא. בֵּית מֵלָא עֶפֶר:
מְטְרוֹנִיתָא. רוֹמִית:
אִילְפָא. סְפִינָה:
בְּלֹא מִיכְסָא. כְּלוּמַר אוּי לָךְ
הוּאִיל וְעִלִּיהֶן אֶתְּהָ נַהֲרַג שְׁלֹא
מִלְתָּה אֶת עֲצָמְךָ וְתִטּוֹל חֶלֶק
עִמָּהֶם:
וְהִיתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. בְּלַחֵם
הַפָּנִים כְּתִיב וְכַהֵן נוֹטֵל מִחֲצָה
כְּדָאֲמַרִּין בְּסִדֵּר יוֹמָא (דף יז):
וְנוֹטֵל חֲלָה אַחַת מִשְׁתֵּי חֲלוֹת שֶׁל
עֲצָרָת וְאַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ מִמַּעֲשֵׂה
לַחֵם הַפָּנִים וְהֵתֵם מִפְּרֶשׁ לַה
דְּפִלְגָא הֵיא וְהָכִי נְמִי הַשּׁוּה
אוֹתִי נֶגֶד כּוֹלֵן שֶׁהִזְכִּיר שְׁמִי
לְבַד:
אֲדָרְכֶן. שֶׁר שְׁבַע עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
הִיָּה:

רפ"י

נתפרדה חבילה. אהבתינו
שנקשרה נפש בנפש:
גונדא. גדוד:
ניפיורא נקיס נורא לאפיפיורא.
נוטל ומוליד האבוקה לפני
אפיפיור כולן מיני שררה הן זה
למעלה מזה:
קומא. מלך:
שני גיים. כתיב וקרינן גוים:
אנטונינוס ורבי. זה בא מעשו
וזה בא מיעקב:
חזרת. לייטוגי"א בלע"ז:
צנון. רפני"א בלע"ז. חיתוך
והיפוך מועילין למאכל:

אנטונינוס שמשיה לרבי,

אדרבן שמשיה לרב.

כי שכיב אנטונינוס, אמר רבי: נתפרדה חבילה.

כי שכיב אדרבן, אמר רב: נתפרדה חבילה. יא,

אונקלוס בר קלונימוס איג'יר.

שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה.

משכינהו בקראי, איג'יר.

הדר שדר גונדא דרומאי אחרינא אבתריה, אמר להו: לא תימרו ליה ולא מידי.

כי הוו שקלו ואזלו, אמר להו: אימא לכו מילתא בעלמא: ניפיורא נקט נורא קמי,

אפיפיורא אפיפיורא לדופסא,

דופסא להגמונא,

הגמונא לקומא,

קומא מי נקט נורא מקמי אינשי?

אמרי ליה: לא.

אמר להו: הקדוש ברוך הוא נקט נורא קמי ישראל,

דכתיב: **"וזה הלך לפניכם יומם"**¹¹¹ (שמות יג, כא),

איג'יר כוליהו.

הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה,

אמר להו: לא תשתעו מידי בהדיה.

כי נקטי ליה ואזלי, תזא מזוזתא דמנחא אפתחא, אותיב ידיה עלה ואמר להו: מאי האי?

אמרו ליה: אימא לן את.

אמר להו: מנהגו של עולם, מלך בשך ודם יושב מבפנים, ועבדיו משמרים אותו מבחוץ,

ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ,

שנאמר: **"ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם"** (תהלים קכא, ח), איג'יר.

תו לא שדר בתריה.

"ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה"¹¹² (בראשית כה, כג).

אמר רב יהודה אמר רב:

אל תקרי **"גוים"** אלא **"גיים"**,

זה אנטונינוס ורבי,

שלא פסקו מעל שולחנם: לא חזרת

ולא קישות,

ולא צנון,

לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

דאמר מר: צנון מחתך אוכל,

חזרת מהפך מאכל,

קישות מרחיב מעיים.

והא תנא דבי רבי **ישמעאל:**

"למה נקרא שמן קישואין?

מפני שקשיון לגופו של אדם בחרבות!"

לא קשיא:

הא - ברכרבי,

הא - בזוטרי.

¹¹¹ וזה הלך לפניכם יומם בבטנה ענו להתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה

¹¹² ויאמר ה' לה שני גוים בבטנה ושני לאמים ממעיו יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר

34. יא, א

רַס"י

פלחי בה. עושין אותו יום איד
קבע כל ימי בנו העומד תחתיו:
אלמא. מדלא תלי ר"מ טעמא
בשריפה אלמא לאו חק העובדי
כוכבים הוא לשם עבודת
כוכבים:
ורבנן. דתלו טעמיהו בה קסברי
חוקה היא להם:
ולא מדרכי האמורי. אינה
מדרכי האמורי לחוש ללא
תעשה כמעשיהם (שמות כג):
חשיבותא הוא. מי ששורפין
עליו מראין שמיתתו חשובה
להם חשיבא להם המיתה
ששרפו עלה ופלחי לעבודת
כוכבים:

[וְאֵלּוֹ אֵידִיקוֹן שֶׁל גּוֹיִם: ...]

יוֹם הַלֵּידָה וְיוֹם הַמִּיתָה

[דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:

כָּל מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂרִיפָה - יֵשׁ בָּהּ עֲבוּדָה זָרָה,

וְשֶׁאֵין בָּהּ שְׂרִיפָה - אֵין בָּהּ עֲבוּדָה זָרָה].

מִכָּלֵל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: לֹא שָׁנֵא מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂרִיפָה,

וְלֹא שָׁנֵא מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ שְׂרִיפָה - פְּלַחִי בָּהּ לְעֲבוּדָה זָרָה,

אֲלֵמָא: שְׂרִיפָה לֹאוֹ חוּקָה הִיא.

מִכָּלֵל דְּרַבְּנֵן סָבְרִי: שְׂרִיפָה חוּקָה הִיא,

וְהָא תִּנְיָא:

"שׁוֹרְפִין עַל הַמִּלְכִּים,

וְלֹא מִדְּרַבִּי הָאֻמּוּרִי".

וְאִי חוּקָה הִיא, אֲנִי הִכִּי שְׂרַפִּינָן?!

וְהִכְתִּיב: "וּבִחְקֵיהֶם לֹא תִלְכוּ"¹¹³ (ויקרא יח, ג)!

אֶלָּא: דְּכוּלִּי עֲלֵמָא שְׂרִיפָה לֹאוֹ חוּקָה הִיא,

אֶלָּא חֲשִׁיבוּתָא הִיא.

וְהָא בָּהּ קַמִּיפְלָגִי:

רַבִּי מֵאִיר סָבַר: לֹא שָׁנֵא מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂרִיפָה,

וְלֹא שָׁנֵא מִיתָה שֶׁאֵין בָּהּ שְׂרִיפָה - פְּלַחִי בָּהּ לְעֲבוּדָה זָרָה,

וְרַבְּנֵן סָבְרִי: מִיתָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂרִיפָה - חֲשִׁיבָא לָהּ וּפְלַחִי בָּהּ,

וְשֶׁאֵין בָּהּ שְׂרִיפָה - לֹא חֲשִׁיבָא וְלֹא פְלַחִי בָּהּ.

35. יא, א-ב

ר"י

בשלוש תמוות. בצדקיהו כתיב:
 שבעים מנה צורי. משמע הכסף
 שרף צורי משקל של צור והוא
 כ"ה סלעים והסלע ד' דינרים
 והדינר הוא משקל זהוב
 קושטנטיני¹¹⁴:
 בשבעים מנה. כלי תשמיש היו
 שוין שבעים מנה:
 ומידי אחרינא לא. מפסדינן
 אלא כלי תשמיש:
 עוקרין. בהמה הגדין לבד שעל
 פרסותיה עוקר וחותר
 אפוגרימ"ט בלע"ז:
 בסוס שרכב עליו. דהוא כלי
 תשמיש:
 עיקור שיש בה טריפה.
 שהבהמה נטרפת בו אסור
 לעשותו ואף על פי שאין סופו
 ליהנות ממנה אסור לגרום
 לבהמה טריפות בידים:
 מנשר. משיר וחותר פרסות שני
 רגליה:
 מן הארכובה ולמטה. אבל מן
 הארכובה ולמעלה טריפה
 אלמא מדאסור לטרפה בבהמה
 טהורה עסקינן וטהורה מאי כלי
 תשמיש איכא:
 בעגלה המושכת בקרון. שיושב
 בו המלך דהיינו כלי תשמישו:

גופא:

"שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי,

שנאמר: "בשלוש תמוות ובמשפחות אבותיה המלכים"¹¹⁴ (ירמיהו לד, ה),

ובכשם ששורפין על המלכים - כך שורפין על הנשיאים,

ומה הם שורפין על המלכים?

מיטתו,

וכלי תשמישו.

ומעשה שמות רבו גמליאל הזקן, ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי".

והאמרת: "מה הן שורפין עליהם מיטתו וכלי תשמישו!"

אימא: בשבעים מנה צורי.

ומידי אחרינא לא?

והתניא:

"עוקרין על המלכים,

ואין בו משום דרכי האמורי!"

אמר רב פפא:

סוס שרכב עליו.

ובהמה טהורה לא?

והתניא:

"עיקור שיש בה טריפה - אסור,

ושאין בה טריפה - מותר;

ואיזהו עיקור שאין בה טריפה ^המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה!"

יא, ב

תרגומא רב פפא:

בעגלה המושכת בקרון.

¹¹⁴ בשלוש תמוות ובמשפחות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניו מן ושרפו לה והיו אדון וספדו לה מי דבר אני דברתי נאם ה'

רס"י

יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו. יום שמגלח זקנו וכן בו ביום הנחת בלוריתו יום שמגלח זקנו שער ומניח בלורית אפודליץ מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים:
והעברת בלוריתו. לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה: דתניא תרוייהו יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו. ותרתי מתניי נינהו ולא גבי חדדי תניא להו:

36. יא, ב

"יום תגלחת זקנו [ובלוריתו ... אינו אסור, אלא אותו היום, ואותו האיש בלבד]".

איבעיא להו:

היכי קתני?

יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו?

או דלמא:

יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו?

תא שמע:

דתניא תרוייהו:

"יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו",

"יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו".

37. יא, ב

רפ"י

עוד אחרת. עוד איד אחרת יש להם לרומיים שאינה שנויה במשנה:
אדם שלם. כנגד עשו:
אדם חגור. כנגד יעקב צולע על ירכבו כלומר עדיין עשו שולט על יעקב:
של אדם הראשון. והן בגדי חמודות שהיו לעשו:
קרקפלו של ר' ישמעאל. כהן גדול ומתורגמי מלכות היה ומתוך יפיו נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקויימת ולא ישתנה ועדיין מונח בגינה רומי:
דפיא. פז והוא אבן יקרה עד מאוד ואינו מצוי בעולם:
סך קירי פלסתר. חשבון הקצין כזב [הוא] נבואת יעקב שקרא לבניו לאחרית [הימים] שסופן ליגאל כזב הוא:
סך. חשבון:
קירי. קצין:
אחוז דמרנא זייפנא. אחיו של אדונינו עשו זייפן הוא יעקב שרימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחריו:
דחמי חמי. הרואה בשמחה זו עכשיו רואהו ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד דעד ע' שנה אינה נעשית:
מאי אהני לרמאה. ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו:
ווי לדין. לעשו:
כד יקום דין. כשיקום יעקב:
ה"ג ותנא דידן מ"ט לא קחשיב הא הני דאיתנהו בכל שתא קחשיב הא דליתא כל שתא לא קחשיב:
הני דרומאי. הני ימי אידיהן דמתני' אין אסורין אלא לבני רומי:
מוטרדי וטורייסקי מוהרנקי ומוהרין. שמות ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה:
ועשר באדר. בעשרה באדר:

אמר רב יהודה אמר שמואל:

עוד אחרת יש להם ברומי,

אחת לשבעים שנה: מביאין אדם שלם,

ומרביבין אותו על אדם חגור,

ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון,

ומניחין לו בראשו קרקפלו של **רבי ישמעאל**,

ותלו ליה בצנאריה מתקל ארבע זוזא דפינא,

ומחפין את השווקים באינה,

ומכריזין לפניו: סך קירי פלסתר,

אחוז דמרנא זייפנא,

דחמי - חמי,

ודלא חמי - לא חמי,

מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה?

ומסיימין בה הכי: ווי לדין כד יקום דין.

אמר רב אשי:

הקשילן פיהם לרשעים,

אי אמרו: "זייפנא אחוז דמרנא" - כדקאמרי,

השתא דאמרי: "דמרנא זייפנא" - מרנא גופיה זייפנא הוא.

ותנא דידן מאי טעמא לא קחשיב לה?

להאי דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב,

דליתא בכל שתא ושתא לא קחשיב.

הני דרומאי,

ודפרסאי מאי?

מוטרדי,

וטורייסקי,

מוהרנקי,

ומוהרין.

הני דפרסאי ודרומאי,

דבבלאי מאי?

מוהרנקי,

ואקניתיה,

בחנני,

ועשר באדר.

38. יא, ב

רַחֲמֵי

קבועין. ולקמן מפרש קבועין כל השנה שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים ואסורים במשא ובמתן לעולם:
תורעתא. שם עבודת כוכבים:
ומפג. שם העיר:
יריד שבעין בכי נדבכה שבעכו. ואית דאמרי נתברה שבעכו:
 ה"ג ואית דאמרי איפכא הני תרי לישני: ה"ג ותדיר כולה שתא:

אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב,

ואמרי ליה אמר רב חנן בר רבא אמר רב:

חמשה בתי עבודה זרה קבועין הן, אלו הן: בית כל בככל,

בית נבו בכורסי,

תרעתא שבמפג,

צריפא שבאשקלון,

נשרא שבערביא.

כי אתא רב דימי:

הוסיפו עליהן: יריד שבעין בכי,

נדבכה שבעכו.

איכא דאמרי:

נתברא שבעכו.

רב דימי מנהרדעא:

מתני איפכא: יריד שבעכו,

נדבכה שבעין בכי.

אמר ליה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא:

מאי "קבועין הן"?

אמר ליה:

הכי אמר אבוה דאימך: קבועין הן לעולם,

תדירא כולה שתא פלחי להו.

39. יא, ב**רפ"י**

בגולה. אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהן ועוד משום יראה:

בחגתא דטייעי. יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת כוכבים פלונית וכאן קורין קופנדר"א:

דלא קביעא. אין חוששין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה:

אמר שמואל:

בגולה - אינו אסור אלא יום אידם בלבד.

ויום אידם - נמי מי אסיר?!

והא רב יהודה שרא ליה לרב פרוצא לזבוגי חמרא,

ולרב גידל לזבוגי חייטין בחגתא דטייעי!

שאני חגתא דטייעי, דלא קביעא.

40. יא, ב - יב, א

רפ"י

משנה

עיר שיש בה עבודה זרה - חוצה לה מותר.
היה חוצה לה עבודה זרה - תוכה לה מותר.

מהו לילך לשם?

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור,
ואם היה יכול להלך בה למקום אחר - מותר.

גמרא

היכי דמי "חוצה לה"?

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא:
כגון עטלוזא של עזה.

ואיכא דאמרי:

בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא:
עטלוזא של עזה, מהו?

אמר ליה: לא הלכת לצור מימך!?

יבא, וראית ישראל וגוי איש שפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת,
ולא חשו להם חכמים?

מאי "לא חשו להם חכמים"?

אמר אביי:

משום בשר נבילה,
לא אמרינן: דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי גוי נבילה בקדירה.

דכוותה הקא נמי,

לא חשו להם חכמים משום דמי עבודה זרה.

רבא אמר:

מאי "לא חשו להם חכמים"?

משום בישולי גוים.

דכוותה, הקא נמי, לא חשו להם חכמים משום יום אידם.

רבה בר עולא אמר:

לא חשו להם חכמים משום צינורא נתו,

דכוותה הקא נמי לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן.

מתני'

עיר שיש בה עבודת כוכבים. שיום איד יש לבני העיר
היום לעבודת כוכבים שבעיר:
חוצה לה מותר. לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר
שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים שכן מנהג זה
עובד את שלו וזה עובד את שלו ויום איד של אלו אינו
ביום איד של אלו:

היה חוצה לה עבודת כוכבים. כלו' עבודת כוכבים
שהיום עובדין ליראה שלהם:

תוכה מותר. שאין בני העיר עובדין לאותה יראה:

מהו לילך לשם. לאותה העיר ביום עבודת כוכבים
שלהם לספר עם אחד מבני העיר:

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום. שאין דרך יוצאה
מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבושה מכאן
לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה אסור לילך
שם מפני חשד שנראה כמהלך לעובדה:

ואם. דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת:

מותר. דהרואה אומר למקום אחר הולך:

גמ'

והיכי דמי חוצה לה. כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה
לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו:

עטלוזא של עזה. עטלוזא שוק של בהמה כמו איטליו
דתנן (בכורות דף לא.) שוחטין באיטליו ונמכרין
באיטליו:

עזה. עיר של פלשתים והיה בה עבודת כוכבים והיה
חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד:

עטלוזא של עזה. דסמוכה לעיר מאד מהו מי שרי מתני'
כה"ג או לא:

צור. עיר שישאל ועובדי כוכבים דרין בה:

שפיתת קדירה. כשמיניחין אותה אצל האור על גבי
כירה קרי שפיתת לשון שפות הסיר (יחזקאל כד):

ולא חשו חכמים. אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד
הכא נמי אע"פ שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה
לה שאין להם עבודת כוכבים היום לא חשו:

מאי לא חשו. איכא למימר בשתי קדירות דליף הכא
דכוותה:

משום בשר נבילה. ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור
דאורייתא לא חשו לאחזוקי איסור בקדירות מן
הספיקא:

הכא נמי. לא מחזקינן דמי עבודת כוכבים בידי עובדי
כוכבים שבחוצה לה דנימא אסור למכור להם בהמה
שדמים הללו שהוא מקבל מהן מחמת בהמה זו דמי
עבודת כוכבים הן שהבהמה היום לצורך בני תוכה היא
ונקרבין היום לעבודת כוכבים והוא איסור דאורייתא
מלא ידבק בידך מאומה וגוי (דברים יג) וכ"ש היכא
דידעינן דמשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא
חיישינן דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה
והוי היום יום אידו ועבר האי גברא אדרבנן דאסרי
לישראל לשאת ולתת עמם ביום איד:

רבא אמר. האי לא חשו לאו לבשר נבילה קאמר דנילף
מינה דכוותה דלא ניחוש לדמי עבודת כוכבים דהא לא
דמי דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דנישדי נבילה
לקדירה דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה בדינא
אבל הכא מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חבירו אלא
ה"ק לא חשו להם חכמים משום בישולי עובדי כוכבים
דלמא סמיך ישראל לעובד כוכבים לבשליה וקאכיל
בשולי עובדי כוכבים דרבנן:

וה"ל. היכא דפשיטא דדמים הללו מתוך תיבתו לקחם
וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא חשו חכמים
לספק איסורא דרבנן:

משום יום אידם. למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך
בתר בני תוכה ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום
אידו:

רבה בר עולא אמר. ביום אידם של בני עזה לא שרא
ר"ח לשאת ולתת עם בני עטלוזא ולא דמי לשתי קדירות
דהתם ליכא למיחש משום בישולי עובדי כוכבים מכי
אתי ישראל חדא זימנא בגחלים אבל הכא איכא למיחש
דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל
וסמוכה לה ומתני' דקתני דחוצה לה מותר לאו בסמוכה
כולי האי קאמר ור"ח לפני אידיהן הוא דשרי וה"ק לא
חשו להם חכמים לשמא נתו צינורא מתוך קדירת
עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל הואיל ואיסור קל
הוא חדא דלא שכיח ועוד דאי נמי שכיח בטיל ברובא
ה"ל לא חשו לאיסור חוצה לה של בני עזה ואע"פ
שסמוכה לה ממש:

41. יב, א**רס"י**

כל היכא. דתני שיש בה עבודת כוכבים משמע שהיום עובדין ליראה שלהם:
אסור ליכנס לתוכה. משום חשד דאמרי איהו נמי אזיל למפלח:
ישב לו קוץ. נתחב לו קוץ ברגלו:
ואם אינו נראה. מפרש לקמן:
פרצופות המקלחין מים. פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים לאחוריהם לתוכן ויוצאין דרך פיהם:
בכרכים. דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה להכי נקט כרכים:
ע"ג סילון. צינור מחובר בקרקע:
מפני סכנה. שלא יבלע עלוקה שנשוי"א בלע"ז:
אילימא דלא מיתחזי. שאין אדם רואהו:
כל מקום שאסרו חכמים. דבר המותר ואסרוהו מפני מראית העין שהרואהו חושדו בדבר עבירה:
אפילו בחדרי חדרים אסור. במקום שאין אדם רואה אסרוהו:
ואם אינו נראה כמשתחוה. שפונה אחריו או צידו לצד עבודת כוכבים:
למיזל קמיה. עד שיעבור מכנגד עבודת כוכבים:
אבל מעיין דאיכא סכנה. דאי לא שתי מיית בצמא:

"מהו לילך לשם?"

בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור,
ואם היה יכול להלך בה למקום אחר - מותר."

תנו רבנן:

"עיר שיש בה עבודה זרה - אסור ליכנס לתוכה,
ולא מתוכה לעיר אחרת,

דברי רבי מאיר.**וחכמים אומרים:**

כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור.
אין הדרך מיוחדת לאותו מקום - מותר.

ישב לו קוץ בפני עבודה זרה - לא ישחה ויטלנה,
מפני שנראה כמשתחוה לעבודה זרה,
ואם אינו נראה - מותר.

נתפזרו לו מעותיו בפני עבודה זרה - לא ישחה ויטלם,
מפני שנראה כמשתחוה לעבודה זרה,
ואם אינו נראה - מותר.

מעיין המושך לפני עבודה זרה - לא ישחה וישתה,
מפני שנראה כמשתחוה לעבודה זרה,
ואם אינו נראה - מותר.

פרצופות המקלחין מים לכרכין - לא יניח פיו על פיהם וישתה,
מפני שנראה כמנשק לעבודה זרה.

ביוצא בו לא יניח פיו על סילון וישתה,
מפני הסכנה."

מאי "אינו נראה"?

אילימא דלא מתחזי - והאמר רב יהודה אמר רב:
כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים - אסור!

אלא אימא: אם אינו נראה כמשתחוה לעבודה זרה - מותר.

וצריךא

דאי תנא "קוץ" - משום דאפשר למיזל קמיה ומשקליה.
אבל מעות דלא אפשר, אימא לא.

ואי תנא "מעות" - דממונא, אבל קוץ דצערא אימא לא.
ואי תנא הני תרתי [משום דליכא סכנה,

אבל "מעין" דאיכא סכנה, דאי לא שתי מיית, אימא לא,
צריךא.

42. יב, ב

רס"י

פרצופות ל"ל. הא תנא מעיין
 דאיכא סכנת צמא וקא אסר:
משום דבעי למיתני כיוצא בו
לא יניח פיו על גבי סילון. דגבי
 מעיין תנא שחייה ולא תנא
 הנחת פה הלכך לא שייך למיתני
 כיוצא בו גביה אבל בפרצופות
 תנא הנחת פה ושייך למיתני
 גבייהו כיוצא בו דאסור נמי
 הנחת פה דאילו לשחות ולשתות
 בידו ליכא סכנתא דבדיק להו
 בדיה:
בידו אחת. ממחר וזורק בפיו
 ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול
 לעכבו בידו ויעיין:
נימא. היא עלוקה:
להחם לו. מים חמים לשתות
 בשבת דסכנת נפשות היא
 כדקתני בברייתא דמו בראשו:
אדהכי והכי. בתוך זמן
 שמחממין לו המים ישקוהו
 חומץ שלא ימהר למות:
זיבורא. צירעה:
חלא שמגז. חומץ חזק איגר"א
 בלע"ז:
שברירי. שד הממונה על מכת
 סנוירים לא גרס הכא לא מן
 הנחרות ומן האגמים דה"ה נמי
 מן הכלים:
ליתרייה. יקיצנו משנתו ולימא
 ליה צחינא מיא:
נקרקש בנכתמא. יקשקש
 בכיסוי החצבא על החצב
 דלידמי כגברא בהדיה:
איזדהר משברירי שברירי
ברירי רירי ירי רי בכסי חיורי.
 לחש הוא ומתמעט והולך משם
 השד כאשר הוא שומע מיעוט
 תיבות אות אחר אות עד רי וכן
 הוא הלחש להבריו משם
 סנוירים תרגומו שברירי
 (בראשית יט):

יב,ב "פרצופות" - למה לי?

משום דקבעי למיתני: "כיוצא בו לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה, מפני הסכנה".

מאי "סכנה"?

עלוקה.

תנו רבנן:

"לא ישתה אדם מים - לא מן הנהרות,
 ולא מן האגמים,
 לא בפיו ולא בידו אחת,
 ואם שתה דמו בראשו, מפני הסכנה".

מאי "סכנה"?

סכנת עלוקה.

מסייע ליה לרבי חנינא,

דאמר רבי חנינא:

הבולע נימא של מים - מותר להחם לו חמין בשבת.
 ומעשה באחד שבלע נימא של מים,
 והתיר רבי נחמיה להחם לו חמין בשבת.

אדהכי והכי?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:
 ליגמע חלא.

אמר רב אידי בר אבין:

האי מאן דבלע זיבורא מחיילא לא חיי.

מיהו לשקיה רביעתא דחלא שמגז - אפשר דחיי פורתא, עד דמפקיד אבייתיה.

תנו רבנן:

"לא ישתה אדם מים בלילה,
 ואם שתה - דמו בראשו,
 מפני הסכנה".

מאי "סכנה"?

סכנת שברירי.

ואם צחי - מאי תקנתיה?

אי איכא אחרינא בהדיה - ליתרייה ולימא ליה: "צחינא מיא".

ואי לא - נקרקש בנכתמא אחצבא,

ונימא איהו לנפשיה:

"פלגיא בר פלגיתא, אמרה לה אימך אזדהר משברירי ברירי רירי ירי רי בכסי חיורי".

43. יב, ב - יג, א

רפ"י

מתני'

עיר שיש בה עבודת כוכבים.
ודרך העובדי כוכבים להיות
להם יום שוק ויריד ביום אידם:
והיו בה חנויות מעוטרות.
וסימן הוא להם שאותן חנויות
של עבודת כוכבים הם ליטול
מהם מכס:

מעוטרות אסורות. מפרש בגמ':
שאינן מעוטרות מותרות.
דבאותן שאין מעוטרות לא
שקלי מינייהו מכסא לעבודת
כוכבים ולא מטיא לעבודת
כוכבים הנאה מינייהו ואי
משום דנושא ונותן ביום אידם
ה"מ לזבונן להו דלמא מזבן ליה
בהמה ואזיל ומקריב לה
לעבודת כוכבים אי נמי דרך
לוקח להיות שמח ואזיל ומודי
אבל למזבן מינייהו דבר
המתקיים שרי דסתם מוכר עצב
הוא:

גמ'

בוורד והדס. של תקרובת
עבודת כוכבים והוא סימן להם
שחנויות הללו של עבודת
כוכבים הן:

דקא מתהני מריחא. וורד והדס
דרך לשטחן לפני עבודת כוכבים
ואסורין משום תקרובת עבודה
כוכבים:

אבל בפירות. מותרין ליקח מהן
ואף על גב דמטיא הנאה
לעבודת כוכבים בהנך זביני לית
לן בה כדמפרש במהנה מותר:

מהנה לא כ"ש. והא מהנה הוא
שהחנונין שבתוכן סוחרי מעות
של כומרים הן אי נמי הוא יהיב
ליה לבעל המעות מסחורתו
שעושה שם ומטיא להו הנאה
אבל שאינן מעוטרות לאו
דכומרים הן:

נהנה. מן הריח של עשבים או
של בשמים:

מהנה. נותן מכס:
מן הארכובה ולמטה. אבל
עיקור שתטרף בו אסור לעשות
כן בידים בבהמה ואע"פ שהיא
אסורה בהנאה:

משנה

עיר שיש בה עבודה זרה,
והיו בה חנויות מעוטרות, ושאינן מעוטרות,
זה היה מעשה בבית שאן,
ואמרו חכמים:
המעוטרות - אסורות,
ושאינן מעוטרות - מותרות.

גמרא

אמר רבי שמעון בן לקיש:
לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס,
דקא מתהני מריחא,
אבל מעוטרות בפירות - מותרות.

מאי טעמא?

דאמר קרא: "לא ידבק בידך מאומה מן החרם"¹¹⁵ (דברים יג, ח),
נהנה הוא דאסור,
אבל מהנה - שרי.

יג, א

ורבי יוחנן אמר:
אפילו מעוטרות בפירות - נמי אסור,
קל וחומר: נהנה - אסור, מהנה - לא כל שכן!

מיתבי:

"דבי נתן אומר:
יום שעבודה זרה מנחת בו את המכס,
מכריזין ואומרים:
כל מי שנוטל עטרה ויניח בראשו,
ובראש חמורו לכבוד עבודה זרה - יניח לו את המכס,

ואם לאו - אל יניח לו את המכס,
יהודי שנמצא שם מה יעשה?
יניח - נמצא נהנה,
לא יניח - נמצא מהנה!
מבאן אמרו: הנושא ונותן בשוק של עבודה זרה,
בהמה - תיעקר,
פירות כסות וכלים - ירקבו,
מעות וכלי מתכות - יוליכם לים המלח.
ואיזהו עיקור?
המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה".
קתני מיהת: "יניח - נמצא נהנה, לא יניח - נמצא מהנה!"

אמר רב משרשיא בריה דרב אידי:
קסבר רבי שמעון בן לקיש: פליגי רבנן עליה רבי נתן,
ואנא דאמרי כרבנן דפליגי עליה.

ורבי יוחנן סבר:

לא פליגי.

ולא פליגי!?

והא תניא:

¹¹⁵ "לא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ושוב ה' מתירן אפן ונתן לה דחמים ורחמיה ויהיה כאשר נשמע לאבתיה

רש"י

וכותב. שטרות:
ומעלה בערכאות שלהן. מקום גדוליהן ושופטיהן ומעלה שטרותיו לפנייהם לחתום ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר דאזיל ומודה: **שהוא כמציל מידם**. שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין להציל מן העוררין:
בית הפרס. שדה שנחרש בה קבר וחשו חכמים עד מאה אמות דלדלה מחרישה את כתיית העצמות ושמא יעבור על עצם כשעורה ויסיטנו:
לציידן. לחוצה לארץ וארץ העמים מטמא מזדבן בבית הפרס:
ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי. ומדאיידי ר' יוחנן ש"מ שמיעא ליה לר' יוחנן הך מתני' ולוקחין מהן בהמה פליגא אדרבי נתן:
דשקלי מיניה מיכסא. מן הלוקח ונמצא מהנה:

"הולכין ליריד של גוים, ולוקחין מהם: בהמה,

עבדים,
 ושפחות,
 בתים,
 ושדות,
 ונכרים,
 וכותב,

ומעלה בערכאות שלהן.

מפני שהוא כמציל מידם.

ואם היה כהן - מטמא בחוצה לארץ, לדון ולערער עמהם.

ובשם שמטמא בחוצה לארץ,

כך מטמא בבית הקברות.

"בבית הקברות" סלקא דעתך?!

טומאה דאורייתא היא!

אלא

'בית הפרס' דרבנן.

ומטמא ללמוד תורה,

ולישא אשה.

אמר רבי יהודה:

אימתי?

בזמן שאין מוצא ללמוד,

אבל בזמן שמוצא ללמוד - אינו מטמא.

רבי יוסי אומר:

אפילו בזמן שמוצא ללמוד - יטמא,

לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל.

אמר רבי יוסי:

מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצייד, ללמוד תורה."

ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי.

אלמא: פליגי!

אמר לה רבי יוחנן:

לעולם לא פליגי,

ולא קשיא:

כאן - בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא מיניה,

כאן - בלוקח מבעל הבית, דלא שקלי מיכסא מיניה.

44. יג, א-ב

רפ"י

ואת סוסייהם תעקר. ביהושע
כתיב אלמא מותר לרדותן בכך:
ואין מחרימין. קסבר סתם
חרמים לבדק הבית דפלוגתא
היא [בערכין] (דף כח:). וכיון
דהשתא ליכא בית המקדש אתי
בהו לידי תקלה דמתנהי
מהקדש ומעילה:

נועל דלת. ואין לה מה תאכל
ותמות:

התם משום בזיון קדשים. דאי
אמרת תיעקר אינה מתה מהרה
נראה בזיונה לזמן מרובה:
ונשחטיה מישחט. דאי משום
שחוטין חוץ אבדק הבית לא
מיחייב וכדתנא [בשני שעירים]
(יומא דף סג:). שומע אני אפילו
קדשי בדק הבית שנקראו קרבן
וכו':

לידי תקלה. לאכלה:
גיסטרא. יחתכנה לשנים הא
ליכא בזיון קדשים דמתה מהרה
ותקלה ליכא דלא אכלי מינה:
ה"מ. הוא דהוי מטיל מום גמור
ואסור משום כל מום לא יהיה
בו:

בזמן שבית המקדש קיים.
דקרינא ביה תמים יהיה לרצון
(ויקרא כב) להקריב אבל השתא
נראה בעל מום הוא ולא אסור
מדאורייתא:

וניהוי כמטיל מום בבעל מום.
לרבא פריך דאמר נראה כמטיל
מום כלומר מדרבנן הוא דאסור
אמאי לא עבר מדאורייתא משום
דלא חזי להקריבה הרי מטיל
מום בבעל מום דמעיקרא לא
חזי להקריבה ופליגי ביה תנאי
בבכורות (דף לג:). גבי בכור
שאחזו דם ואיכא למ"ד אסור
להקריב אפילו הוא מת משום לא
יהיה בו מום וה"ל למיתני מפני
שמטיל מום בבעל מום ואמאי
תנא נראה:

לדמי חזי. לחללו באחר ומקריב
חלופיו וקרינא בו תמים יהיה
לרצון משום חלופיו:
לאפוקי. השתא כשאין בית
המקדש קיים דשום בהמה לא
חזיא לא לגופה ולא לדמי הלכך
נראה בעלמא הוא ולא מיתסר
מדאורייתא אלא מדרבנן:

אמר מר:

בְּהֵמָה תִּיעָקֵר.

והא איכא 'צער בעלי חיים'!

אמר אביי:

אמר ר' חמנא: "את סוסייהם תעקר" ¹¹⁶ (יהושע יא, ו).

אמר מר:

וְאִיזוּהִי עֵיקוֹר? מְנַשֵּׁר פְּרוֹסוּתֶיהָ מִן הָאֲרֻכּוּבָה וּלְמַטָּה.

ורמיה:

"אין מקדישין, ואין מחרימין, ואין מעריכין בזמן הזה,

ואם הקדיש והחריש והעריך - בהמה תיעקר,

פירות, בסות וכלים - ירקבו,

מעוֹת וכלי מתכות - יוליכם לים המלח,

ואיזהו עיקור?

נועל דלת בפניה,

והיא מתה מאליה!"

יג,ב

אמר אביי:

שְׁאֵנִי הֵתָם - משום בזיון קדשים.

ונשחטיה מישחט!

אתו בהו לידי תקלה.

ולישויה גיסטרא!

אמר אביי:

אמר קרא: "ונתצתם את מזבחתם ... לא תעשון מן לה' אלהיכם" ¹¹⁷ (דברים יב, ג-ד).

ר' אבא:

מפני שנראה כמטיל מום בקדשים.

"נראה"? מום מעליא הוא!

הני מילי בזמן שבית המקדש קיים,

דחזי להקריבה,

השתא דלא חזי להקריבה - לית לן בה.

וליהוי כמטיל מום בבעל מום,

דאף על גב דלא חזי להקריבה - אסור!

בעל מום, נהי דלא חזי לגופיה, לדמי חזי.

לאפוקי הקא, דלא לדמי חזי, ולא לגופיה חזי.

¹¹⁶ ויאמרו ה' אל יהושע אל תירא מפניהם כי מחר קעת הזאת אנכי נתן את כלם חללים לפני ישוראל את סוסייהם תעקר ואת מרכבתיהם תשרוף באש

¹¹⁷ ונתצתם את מזבחתם ושבחתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא.

ד לא תעשון מן ליהוה אלהיכם

45. יג, ב

רס"י

עבד מאי. לקח שם עבד מאי לרבי נתן מה יעשה לו יעקרונו או לא:

ה"ג העובדי כוכבים והרועים בהמה דקה. הן ישראל והן גזליהם הרי הן כעובדי כוכבים: **ואין מעלין.** אותן מן הבור אם נפלו לתוכה אלא יניחם וימותו: **ואין מורידין.** אותן לבור להמית אותן בידים אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידים: **קתני.** לרבנן דפליגי עליה דר' נתן לוקחין מהן עבדים ושפחות:

למאי מיבעי ליה. כלומר מאי מצוה יש כאן דנשרי ליה:

משום מעוטינהו. שממעט העובדי כוכבים ומדלדלן שלוקח בהמתם שמשמשין בהן:

זבן סנדלא. ביריד של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים:

יתמא. בלא דעת:

עבד רבך הכי. לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים דשקלי מיניה מכסא ומהנה:

אילמלא היה רבי יוחנן באתרא. דשקלי מכסא מבעלי בתים הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית והשתא דר' ירמיה קים לן דשקלי מבעלי בתים:

שאינו קבוע. ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו דלא תגר ולאו בעה"ב קבוע:

אשכחיה רבי יונה לרבי עילאי דקאי אפיתחא דצור, אמר ליה: קתני **"בהמה תיעקר"** - עבד מאי?

עבד ישראל - לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי עבד גוי, מאי?

אמר ליה:

מאי קא מיבעיא לך?

תניא:

"הגוים והרועי בהמה דקה - לא מעלין ולא מורידין".

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

קתני: **"לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות"**,

עבד ישראל?

או דלמא:

אפילו עבד גוי?

אמר ליה: מסתברא עבד ישראל,

דאי עבד גוי - למאי מיבעי ליה?

כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש:

אפילו עבד גוי,

מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה.

אמר רב אשי:

אטו בהמה מאי "מכניס תחת כנפי השכינה" איכא?

אלא משום מעוטייהו,

והכא נמי דממעטי שרי.

רבי יעקב זבן סנדלא,

רבי ירמיה זבן פיתא.

אמר ליה חד לחבריה: יתמא, עבד רבך הכי?

אמר ליה אידיך: יתמא, עבד רבך הכי?

ותרוייהו מבעל הבית זבון, וכל חד וחד סבר: חבראי מתגר זבון,

דאמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא:

לא שנו אלא בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא מיניה,

אבל בלוקח מבעל הבית, דלא שקלי מיניה מיכסא - מותר.

אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא:

אילמלא היה רבי יוחנן הא זימנא באתרא דקא שקלי מיכסא, אפילו מבעל הבית הוה אסר.

אלא אינהו, היכי זבון?

מבעל הבית שאינו קבוע זבון.

46. יג, ב - יד, א

רפ"י

משנה

אלו דברים אסורים למכור לגוי: אצטרובלין,
ובנות שוח,
ופטורות,
ולבונה,
ותרנגול הלבן.

רבי יהודה אומר:

מוותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולין.
ובזמן שהוא בפני עצמו - קוטע את אצבעו ומכרו לו,
לפי שאין מקריבים חסר לעבודה זרה.
ושאר כל הדברים, סתמן - מותר,
ופירושן - אסור.
רבי מאיר אומר:
אף: דקל טב,
וחצב,
ונקלס¹¹⁸ - אסור למכור לגוים.

גמרא יד,

מאי "אצטרובלין"?

תורניתא.

ורמינהו:

"הוסיפו עליהן: אלכסין ואצטרובלין, מוכססין ובנות שוח",
ואי סלקא דעתך: "אצטרובלין" תורניתא,
תורניתא מי איתא בשביעית??
והתניא:
"זה הכלל: כל שיש לו עיקר - יש לו שביעית,
וכל שאין לו עיקר - אין לו שביעית!"

אלא אמר רב ספרא:

פירי דארזא.

וכן כי אתא רבין אמר רבי אלעזר:

פירי דארזא.

"בנות שוח" -

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

תאני חיוראתא.

"ופטורות" -

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

בפטורותיהן שנו.

"לבונה" -

אמר רבי יצחק אמר רבי שמעון בן לקיש:

לבונה זכה.

מתני'

איצטרובלין ובנות שוח. מפרש

בגמרא:

אסור למכור לעובד כוכבים.

דלצורך עבודת כוכבים קבעי

לה:

מוכר לו תרנגול לבן בין

התרנגולים. לקח עובד כוכבים

מישראל תרנגולים הרבה מותר

למכור ביניהם תרנגול לבן דכיון

דשקיל מיניה אחריני לאו

לעבודת כוכבים קא בעי להו:

סתמן ופירושן. מפרש בגמרא:

דקל טב חצב ונקלס. מפרש

בגמ':

גמ'

תורניתא. מין ארז והיא שטה

כדאמר בר"ה (דף כג.):

הוסיפו עליהן. לענין שביעית:

כל שאין לו עיקר. להתקיים

בארץ בימות הגשמים כגון

קישואין ודילועין וכיוצא בהן:

אין לו שביעית. ומותר לעשות

מהן סחורה ואינו מצווה

להפקירן:

פירי דארזא. גלני"ט:

בפטורותיהן שנו. פטורות

דמתני' לאו מין הוא באפי

נפשיה אלא ה"ק אין מוכרין

להן כל אלו איצטרובלין ובנות

שוח בעוקציהן לפי שתולין אותן

בפני עבודת כוכבים ודרכן

לעובדן בכך:

לבונה זכה. מין לבונה היא:

¹¹⁸ תוקן ע"פ מסורת הש"ס. בדפוס הגירסה: ונקלב

47. יד, א

רש"י

שלשה מנין. משקל שלשת מנין דהא ודאי לסחורה קא מכיין :
אלפני מפקדינן. על לפני עור אנו מצוין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו וכל הני דאסרינן לזבוני להו משום לפני עור לא תתן מכשול דבן נח מוזהר על עבודת כוכבים :
אלפני דלפני. כגון הכא דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי ומשום דלא ליזדבן איהו לאחרני ומקטרי לא מפקדינן למיסר :

[**"אלו דברים אסורים למכור לגוי:**

אצטרופלין, ובנות שוח, ופטורות, ולבונה, ותרנגול הלבן"].

תנא:

"ומכרין להו חבילה.

ובמה חבילה?

פירש רבי יהודה בן בתירא:

אין חבילה פחותה משלשה מנין".

ולחוש דלמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי!

אמר אביי:

"לפני"¹¹⁹ (ויקרא יט, יד) מפקדינן,

א' לפני' ד' לפני' - לא מפקדינן.

¹¹⁹ לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'

48. יד, א-ב

רפ"י

מותר למכור לו. לעובד כוכבים
תרנגול לבן כיון דלא אידכר לבן
לאו לעבודת כוכבים קבעי:

אילימא דאמר תרנגול לבן למי.
ואי"ל ישראל לא מזבנינא לך אלא
בהדי אחרינא:

אפילו בין התרנגולין נמי לא. דהא
גלי דעתיה דלעבודת כוכבים קבעי
ליה וניחא ליה דליזבון שאר
התרנגולין בשביל הלבן:

הב"ע דאמר זה וזה. מתני' דלר' יהודה בפני עצמו לא ולת"ק לגמרי אסור כגון דמעיקרא אדכר לבן ושחור ואדום הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור כיון דמעיקרא אדכר והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי איכוין ללבן והאי דאדכר שחור איערומי אערים דידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא זבין ליה ישראל ובין התרנגולין מותר דמיגו דשחור לאו לעבודת כוכבים לבן נמי לאו לעבודת כוכבים ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור הואיל דקתבע לבן ומיהו תרנגול סתמא בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן כרבי זירא:

תניא נמי הכי. כדתרצא רב נחמן דבאומר זה וזה פליגי:
אימתי. תרנגול לבן אסור למכור:
בזמן שאמר תרנגול זה לבן. מכור
לי והאי זה לאו דוקא:

אבל אמר זה וזה. אינו מותר
למכור לו אלא שניהם יחד אלמא
רבי יהודה בדאמר זה וזה קאי
ומשום הכי בפני עצמו לא הואיל
ואמר לבן ומדברי יהודה נשמע
לרבנן:

ואפילו אמר תרנגול זה לבן. אם
היה עובד כוכבים שעושה משתה
לבנו או שיש לו חולה בתוך ביתו:
מותר. דלשעודתו קבעי ליה משום
נוי ולחולה נמי קבעי ליה משום
רפואה:

אינו אסור. לשאת ולתת עמו אלא
אותו היום משום דמקריב הוא
היום לעבודת כוכבים ואזיל
השתא ומודה:

בטוויג. האי משתה דקתני מותר
למכור לו תרנגול לבן לאו במשתה
חופת בנו דהא ודאי לתקובת
עבודת כוכבים קבעי ליה אלא
במשתה של מריעות שעושין
הנערים זה עם זה וקורין
קמפרויש"א דלא חשיב כולי האי
שיקריבו לעבודת כוכבים:

לאו סתמא צריכא למימר
דמזבנינן. דלא תנינן אלא תרנגול
לבן אבל חיטי חוורתי מותר:

אפי' סתמן נמי לא. וקשיא לרבי
זירא דאמר תרנגול למי מותר
למכור לו תרנגול לבן:

סד"א האי גברא לאו לעבודת
כוכבים קבעי. דהא אין דרך חיטין
להקריב לעבודת כוכבים:

אלא מיבק אביק ביה. קשור ואילו
קונין מידו שום חפץ לצורך עבודת
כוכבים היה נותנה בזול מתוך
שהוא אדוק לעבודת כוכבים
וסבור כי היכי דאביקנא בה
ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול
לצורך עבודת כוכבים כ"ע נמי
אדוקין בה סבר אימא לעבודת
כוכבים קבעינא ויהבו לי בזול
ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים
ולישתרי קמ"ל:

["אלו דברים אסורים למכור לגוי: ...] ותרגול לבן."

אמר רבי יונה אמר רבי זירא אמר רב זבד,
ואיכא דמתני: אמר רבי יונה אמר רבי זירא:
"תרנגול למי"? - מותר למכור לו תרנגול לבן.
"תרנגול לבן למי"? - אסור למכור לו תרנגול לבן.

תנן:

רבי יהודה אומר:

מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין.

היכי דמי?

אילימא דקאמר: "תרנגול לבן למי? תרנגול לבן למי?" - אפילו "בין התרנגולין" נמי לא!
אלא לאו דקאמר: "תרנגול למי? תרנגול למי?" - ואפילו הכי לרבי יהודה: "בין התרנגולין" -
בפני עצמו - לא,

ולתנא קמא אפילו בין התרנגולין - נמי לא!

אמר רב נחמן בר יצחק:

הכא במאי עסקינן: כגון דאמר "זה וזה".

תניא נמי הכי:

אמר רבי יהודה:

אימתי בזמן שאמר: "תרנגול זה לבן",

אבל אם אמר: "זה וזה" - מותר.

ואפילו אמר: "תרנגול זה" - גוי שעשה משתה לבנו,

או שהיה לו חולה בתוך ביתו - מותר.

והתניא:

גוי שעשה משתה לבנו,

אינו אסור אלא אותו היום,

ואותו האיש בלבד.

אותו היום" "ואותו האיש" - מיהא אסור!

אמר רב יצחק בר רב משרשיא:

בטוויג.

תנן:

והשאר כל הדברים, סתמן מותר, ופירושן אסור.

מאי "סתמן" ומאי "פירושן"?

אילימא: "סתמא" דקאמר חיטי חוורתא,

"פירושן" דקאמר: לעבודה זרה,

לא "סתמן" צריכא למימר דמזבנינן,

ולא "פירושן" צריכא למימר דלא מזבנינן!

אלא: "סתמן" - דקאמר: חיטי,

"פירושן" דקאמר: חוורתא.

מכלל ד"תרנגול" אפילו סתמן נמי לא!

יד,

אמרי: לעולם "סתמן" דקאמר: חיטי חוורתא,

"פירושן" דקאמר: לעבודה זרה,

ו"פירושן" אצטריכא ליה -

סלקא דעתך אמינא: האי גברא לאו לעבודה זרה קא בעי,

אלא מיבק הוא דאביק בעבודה זרה,

וסבר: כי היכי דההוא גברא אביק ביה, כולי עלמא נמי אביקו, אימא הכי כי היכי דליתבו לי,
קא משמע לן.

רש"י

קטוע. רגל:
איֶירוּמִי אַעֲרִים. דידע הוא
 שאין קטוע מצוי וימכרו לו
 שלם אלא להוציא מלבם שלא
 יבינו שלצורך עבודת כוכבים
 הוא תובע קטוע:
ויהבו ליה שחור ושקיל. כלומר
 כשמוכרין לו שחור לבדו שקיל
 ליה ואלבא דר' יהודה מיבעיא
 ליה הכי ולא לרבנן דרבנן אפי'
 בין התרנגולים אסרי:

49. יד, ב

[**וּבְזִמְנָן שְׁהוּא בְּפָנֵי עַצְמוֹ - קוּטַעַ אֶת אֶצְבָּעוֹ וּמוֹכְרוֹ לוֹ,
 לְפִי שְׁאִין מְקַרְיָבִים חֹסֵר לַעֲבוֹדָה זָרָה**].

בְּעֵי רַב אִשִּׁי:

"תִּרְנָגוּל לָבָן קָטוּעַ לָמִי?" - מַהוּ לְמַכּוֹר לוֹ תִּרְנָגוּל לָבָן שְׁלָם?

מִי אֲמַרִּין: מִדְּקָאֻמֶּר 'קָטוּעַ', לֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה קָבָעִי,

אוּ דְלָמָּא:

אִיעֲרוּמִי קָא מַעֲרִים?

אִם תִּימָצִי לִזְמַר: הָאִי אִיעֲרוּמִי הוּא דְקָא מַעֲרִים -

"תִּרְנָגוּל לָבָן לָמִי, תִּרְנָגוּל לָבָן לָמִי" - וְיַהֲבוּ לִיה שְׁחֹר וּשְׁקִל,

וְיַהֲבוּ לִיה אָדוּם וּשְׁקִל,

מַהוּ לְמַכּוֹר לוֹ לָבָן?

מִי אֲמַרִּין: בֵּינָן דִּיהֲבוּ שְׁחֹר וּשְׁקִל, אָדוּם וּשְׁקִל - לֹא לַעֲבוֹדָה זָרָה קָא בְּעֵי,

אוּ דְלָמָּא:

אִיעֲרוּמִי קָא מַעֲרִים?

תִּיקוּ.

50. יד, ב**רפ"י**

דקל טב ודקל ביש. שני מיני דקלים הם:
אין מוכרין להן במחובר לקרקע. כדמפי' לקמן (דף כ.). משום דכתיב לא תחנם לא תתן להם חניי' בקרקע:
קשבא. מין תמרים כמו (מגילה ז:): מלא טסקא דקשבי ואית דאמר היינו חצובה שבו תיחם יהושע את הארץ (ב"ב דף נו.) ועשב נאה הוא:
קורייטי. מין פירות וי"א עפרורית קרטי לבונה ואינו נראה דא"כ אמאי לא ידעי:
דכי אזלת להתם. לא"י:

"רבי מאיר אומר:**אף דקל [טב, וחצב, ונקלס - אסור למכור לגוים].**

אמר ליה רב חסדא לאבימי:

גמירי, דעבודה זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין,

ואנן חמשה תנן,

ולא ידעינן מאי קאמרינן.

ומאי קשיא?

דקתני: **"רבי מאיר אומר: אף דקל טב, חצב ונקלס אסור למכור לגוים".****"דקל טב"** - הוא דלא מזבנינן, הא 'דקל ביש' - מזבנינן.

והתנן:

"אין מוכרין להם במחובר לקרקע"!

אמר ליה:

מאי **"דקל טב"**? פירות דקל טב.

וכן אמר רב הונא:

פירות דקל טב.

"חצב" - קשבא.**"נקלס" - כי אתא רב דימי אמר רבי חמא בר יוסף: קורייטי.**

אמר ליה אביי לרב דימי:

תנן: **"נקלס"** ולא ידעינן מהו,

ואת אמרת: קורייטי,

ולא ידעינן,

מאי אהנית לן?

אמר ליה:

אהנאי לכו, דכי אזלת התם, אמרת להו "נקלס" ולא ידעי, אמרת להו: "קורייטי" וידעי, וקא מחוו לך.

51. יד, ב - טו, א

רפ"י

מתני'

מקום שנהגו למכור בהמה דקה.
כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש לה בגמרא ואל ישנה אדם מפני המחלוק' לא גרס לה הכא אלא בפסחים (דף נ:) גרס לה:

ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה. מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת:

עגלים וסייחים שלמים ושבירים. ואפילו שבירים שאין ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראויין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמ':

מתיר בשבירה. מפרש טעמא בגמ':

מתיר בסוס. שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבות היא ולא מלאכה משום דחי נושא את עצמו לא איכפת לן אי אתי להשאלו ולהשכירו:

גמ'

מפני שחשודין על הרביעה. ואיכא משום לפני עור לא תתן מכשול דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח:).

אמר רב במקום שהתירו למכור כו'. כלומר יחוד נמי במנהגא תליא מילתא ומקום שנהגו למכור דקתני מתני' כגון במקום שאין חשודין על הרביעה לפיכך התירו לייחד:

ומקום שאסרו לייחד. כדקתני אין מעמידין מיירי במקום שחשודין על הרביעה שמנהגם בכך ולפיכך אסורין למכור והכל הולך אחר המנהג ולא קשיא הא דלא קאמר נמי כי האי לישנא מקום שאסרו למכור אסור לייחד כי היכי דקאמר מקום שהתירו למכור התירו לייחד משום דהתירו למכור דקתני קא מהדר אמתני' דקתני מקום שנהגו למכור מוכרין דתנא דידן לא איירי אלא במכירה ומקום שאסרו לייחד דקמהדר אההיא דאין מעמידין דמיירי באיסור יחוד:

ור"א אומר אף במקום שאסרו לייחד. כדקתני בההוא דאין מעמידין התירו למכור דיחוד בכל מקום אסור משום מכשול דרביעה ולא במנהגא תליא מילתא אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה כדי שלא תעקר שנעשית עקורה ברביעי' הלכך במנהגא תליא מילתא היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני אחמור והיכא דלא אחמור שרי ולגבי העמדת בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים שהבהמה של ישראל היא אין העובד כוכבים חס עליה מלרבעה וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואהכי אסור:

ואף רב הדר ביה. וקסבר כר"א:

משנה

מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים - מוכרין.

מקום שנהגו שלא למכור - אין מוכרין.

ובכל מקום - אין מוכרין להם: בהמה גסה.

עגלים וסייחים,

שלמין ושבירין.

רבי יהודה מתיר בשבירה,

ובן בתירא מתיר בסוס.

גמרא

למימרא: דאיסורא ליכא, מנהגא הוא דאיכא,

היכא דנהיג איסור - נהוג,

היכא דנהיג היתר - נהוג.

ורמינהי:

"אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים,

מפני שחשודין על הרביעה" (עבודה זרה כב:).

אמר רב:

מקום שהתירו למכור - התירו לייחד.

מקום שאסרו לייחד - אסרו למכור.

טו, א

ורבי אלעזר אומר:

אף במקום שאסרו לייחד - מותר למכור.

מאי טעמא?

גוי חס על בהמתו שלא תעקר.

ואף רב הדר ביה,

דאמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבימי משמיה דרב:

גוי חס על בהמתו שלא תעקר.

52. טו, א-ב

רס"י

נהי דלרביעה לא חיישינן. דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר:

כיון דזבנה קנייה. ואינה של ישראל ומשום לפני עור לא תתן מכשול לא קעבר דבני נח לא נצטוו על השביתה אבל גבי רביעה ליכא למימר הכי משום דהתם קעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט) לפני שבני נח נצטוו על הרביעה אבל על השבת לא נצטוו בני נח ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח) דבור אסור:

גזרה משום שאלה. אי שרינן לזבוני בהמה גסה ולא חיישינן למאי דעבדה מלאכה בשבת אתי הוא לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועבדי בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב (דברים ה) לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל בהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה הוא על שבתתה:

שאלה קניי. לימי שאלתי דכיון דחייב באונסין הרי היא שלו: **נסינוי.** מנסה לה אי אזלא שפיר כשהיא טעונה:

ואזלא מחמתי. מחמת קולו שהיא מכרת והולכת:

מחמר. לא שייך למימר אלא בבמה הטעונה משאוי ופעמים שנותן עליה משא לנסותה אם הולכת יפה וה"ל מחמר בשבת ואיכא למי"ד בפרק בתרא במסכת שבת (דף קנד.) דחייב חטאת והתם פלוגתא:

אף במקום. הכי קתני במתני' אין משכירין להן בתים בא"י אבל בחו"ל משכירין ואף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו שידור בו העובד כוכבים אלא לבית העצים לבית האוצרות מפני שמכניס לתוכה עבודת כוכבים:

ואי שכירות קניא. מאי איכפת ליה לישראל אם עייל לה עובד כוכבים עבודת כוכבים בדידה קא מעייל:

יאכילנה כרשיני תרומה. אע"פ שמוזנותיה עליו אינו גזלן אם האכילה תרומת כהן לפי שתרומה ממון שאין לה תובעים היא שהרי נותנה לכל כהן שירצה ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרתו ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרבה כרשיני תרומה דמה לו להקפיד והלא אינה מיוחדת לו לפיכך מתוך שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין הרבה בעין יפה יותר משאילו היו שלו ניחא ליה ואינו גזלן אי נמי שנפלו לו מבית אבי אמו כהן:

לא יאכילנה כרשיני תרומה. לפי שאינה שלו ואינו יכול להאכילה תרומה אלא לבהמתו קניית כספו:

אידיא דספסירא. ע"י סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל: **ועוד דלא מגלי מומא.** כיון דהוא למכרה לקחה אינו רוצה שיודע בה מום שבה הלכך לא מושיל ולא מוגיר:

"ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה" כו'.

מאי טעמא?

נהי דלרביעה - לא חיישינן, מעביר ביה מלאכה - חיישינן.

וניעבד, כיון דזבנה קנייה!

גזירה משום שאלה, משום שכירות.

'שאלה' קנייה, ואגרא קנייה!

אלא אמר רמי בריה דרבי יבא: גזירה משום נסיוני,

דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא,

ואמר ליה: תא נסייה ניהליה,

ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה,

וניחא ליה דתיזל,

והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת,

והמחמר אחר בהמתו בשבת - חייב חטאת.

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי: ושכירות מי קניא?!

והתנן:

"אף במקום שאמרו להשכיר - לא לבית דירה אמרו,

מפני שמכניס לתוכו עבודה זרה" (כא.),

ואי סלקא דעתך: שכירות קניא - האי כי קא מעייל לביתיה קא מעייל!

שאני עבודה זרה דחמירא,

דכתיב: "ולא תביא תועבה אל ביתך" ¹²⁰ (דברים ז, כו).

מתקיף לה רב יצחק בריה דרב משךשיא:

ושכירות מי קניא?!

והא תנן:

"ישדאל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה,

וכהן ששכר פרה מישדאל,

אף על פי שמוזנותיה עליו - לא יאכילנה כרשיני תרומה" (תרומות יא, ט).

ואי סלקא דעתך: 'שכירות קניא' - אמאי לא יאכילנה? פרה דידיה היא!

אלא שמע מינה: 'שכירות לא קניא'.

והשתא דאמר: 'שכירות לא קניא' - גזירה משום שכירות,

וגזירה משום שאלה,

וגזירה משום נסיוני.

רב אדא שרא לזבוני חמרא אידיא דספסירא,

אי משום נסיוני - הא לא ידעה לקליה דאזלא מחמתיה,

ואי משום שאלה ושכירות - כיון דלא דידיה היא, לא מושיל ולא מוגר.

ועוד משום דלא ניגלי ביה מומא.

רב הונא זבין ההיא פרה לגוי,

¹²⁰ ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שסוף תשיקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא

אָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא: מַאי טַעמָא עֲבַד מֶר הָכִי?
אָמַר לִיה: אֵימּוֹר לְשַׁחֲטָה זְבֵנָה.

טו, וּמִנָּא תִּימְרָא דְאִמְרִינָן כִּי הָאֵי גִּוּוֹנָא?

דְתַנּוּ:

"בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:

לֹא יִמְכּוֹר אָדָם פֶּרֶה הַחוּדָשׁת בְּשָׁבִיעִית,

וּבֵית הֵלֵל מִתִּירִין,

מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְשׁוֹחֲטָה" (שביעית ה, ח).

אָמַר רַבָּה:

מִי דְמִי?!

הָתָם - אֵין אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת בְּהֶמְתּוֹ בְּשָׁבִיעִית.

הָכָא - אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת בְּהֶמְתּוֹ בְּשַׁבָּת!

אָמַר לִיה אֲבִי:

וְכָל הֵיכָא דְאָדָם מִצְוּהָ אָסוּר?!

וְהָרִי שְׂדֵה, דְאָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת שְׂדֵהוּ בְּשָׁבִיעִית,
וְתַנּוּ¹²¹:

"בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:

לֹא יִמְכּוֹר אָדָם שְׂדֵה נִיר בְּשָׁבִיעִית,

וּבֵית הֵלֵל מִתִּירִין,

מִפְּנֵי שִׁיכּוֹל לְהוֹבִירָה!"

מִתְקִיף לָהּ רַב אֲשִׁי:

וְכָל הֵיכָא דְאֵין אָדָם מִצְוּהָ - שְׂרִי?!

וְהָרִי כְּלִים, דְאֵין אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת כְּלִים בְּשָׁבִיעִית,
וְתַנּוּ:

"אֵלּוּ הֵן כְּלִים שְׂאִין אָדָם רִשְׁאֵי לְמוֹכְרוֹ בְּשָׁבִיעִית: הַמַּחֲרִישָׁה וְכָל כְּלִיָּה,

הָעוֹל,

וְהַמְזֹרָה,

וְהַדְּקָר" (שביעית ה, ו)!

אָלָא אָמַר רַב אֲשִׁי:

כָּל הֵיכָא דְאֵיכָא לְמִיתָלָא - תְּלִינָן,

וְאַף עַל גַּב דְּמִצְוּהָ,

וְכָל הֵיכָא דְלִיכָא לְמִיתָלִי - לֹא תְלִינָן,

אַף עַל גַּב דְּאֵינוּ מִצְוּהָ.

רס"ו

אֵימּוֹר לְשַׁחֲטָה זְבֵנָה. וְתִלְיָן
לְקוּלָא וּמִתְנִיתִין בְּבִהְמָה טַמְאָה
אִפִּילוּ בְּסִתְמָא אִי"נ בְּטַהוּרָה
וּבְמִפְרָשׁ לִיה עוֹבֵד כּוֹכָבִים
דְּלִקְוִמִיָּה קָאִי:

וּמִנָּא תִּימְרָא. דְּהִיכָא דְאֵיכָא
לְמִיתָלִי בְּמִכִּירָה דְּלִפְנֵי עוֹר
תְּלִינָן לְקוּלָא דְתַנּוּ כּו':

לֹא יִמְכּוֹר לוֹ פֶּרֶה הַחוּרָשׁת
בְּשָׁבִיעִית. יִשְׂרָאֵל הַחֲשׁוֹד עַל
הַשְּׁבִיעִית לֹא יִמְכּוֹר לוֹ חֲבִירוֹ
פֶּרֶה הַמְּלוּמֶדֶת לַחֲרוּשׁ מִשּׁוּם
לִפְנֵי עוֹר וּגוֹי:

אֵין אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת
בְּהֶמְתּוֹ בְּשָׁבִיעִית. הַלֵּכך לִיכָא
לְמִיגוֹר מִשּׁוּם שְׂאֵלָה וּשְׂכִירוֹת
וְנִסְיוֹנִי וְאִי מִשּׁוּם לִפְנֵי עוֹר לֹא
תִתֵּן מִכְשׁוֹל תְּלִינָן בְּשַׁחֲטָה אֲבֵל
גָּבִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְעִנְיַן שַׁבָּת
אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת בְּהֶמְתּוֹ
בְּשַׁבָּת וְאֵיכָא לְמִיגוֹר מִשּׁוּם כָּל
הַנִּי:

אָדָם מִצְוּהָ עַל שְׁבִיתָת שְׂדֵהוּ.
שְׁנַת שְׁבִיתָת יִהְיֶה לְאַרְץ:
לֹא יִמְכּוֹר. לוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׁוֹד
עַל הַשְּׁבִיעִית:

שְׂדֵה נִיר. חֲרוּשָׁה דְּסִתְמָא
לְזִרְעָה קִימָא וְעֵבֶר אֲלִפְנֵי עוֹר:
לְהוֹבִירָה. לְעִשׂוֹתָה שְׂדֵה בּוֹר
שְׂלָא יִזְרַעְנָה:

הַמַּחֲרִישָׁה וְכָל כְּלִיָּה.
דְּסִתְמִיָּהוּ לְעִבּוּדָת קִרְקַע
וְהַשְׂתָּא לֹא מִשּׁוּם שְׂתָא
דְּלִקְמִיָּה הִכָּא קָא זָבִין לְהוֹ
שְׁהִרִי כָּל שַׁעָה הֵן מִצְוִינָן:

הַמְזֹרָה. פְּלִי"א שְׁבוּ זוֹרָה אֶת
הַגּוֹרֵן לְרוּחַ לְהַעֲבִיר הַקֶּשׁ
וְכִשְׁאִין גּוֹרֵן עוֹדֵר בֵּה אֶת
הַקֶּרֶקַע:

וְהַדְּקָר. מִרָא פִּישׁוּרִי"א:

דְּאֵיכָא לְמִיתָלִי. כְּגוֹן בְּהֶמָּה
וְשְׂדֵה נִיר דְּשְׂדֵה אָדָם קוֹפֵץ
לְקִנּוּתוֹ מִשּׁוּם דְּאֵינוּ מִצְוִי לוֹ כָּל
שַׁעָה לְקִנּוּת וּמִשּׁוּם שְׂתָא דְּלִקְמָן
קָא זָבִין לִיה:

דְּלִיכָא לְמִיתָלִי. כְּגוֹן כְּלִים
הַלּוֹ:

53. טו, ב

רס"י

חמרא. ליכא למיתלי בשחיטה:
לישראל לא מזבן ליה. בתמיה
הלכך תלינן בישראל:
בהמות. זכרים אצל עובדי
כוכבים וזכרים דרבעי להו:
נקבות. אצל עובדות כוכבים
נקבות כדמפרש בפי שני (לקמן
דף כב:) דעובדי כוכבים מצוין
אצל נשי חבריהן וזימנן דלא
משכח לה ורבע לבהמה
דישראל:
ואצ"ל זכרים אצל נקבות. לפי
שעובדת כוכבים נרבעת לזכר:
**ואין מוסרין בהמה לרועה עובד
כוכבים.** משום רביעה:
ואין מתייחדין עמהם. שחשוד
על שפיכות דמים:
ואין מוסרין להם תינוק. דמשכי
ליה למינות ועוד משום משכב
זכור והן מוזהרין עליו דכתיב
(בראשית ב) ודבק באשתו ולא
בזכור:
אלמא לא חשידי. כותים
ארביעה ואפי' הכי קתני
בברייתא קמייטא דבהמה דקה
תליא במנהגא הא בהמה גסה
אסור לזבוגי להו אלמא משום
דהדר מזבין ליה לעובד כוכבים
חיישין:
אין מוכרין להן. לעובדי
כוכבים:
לא זיין. סייף ורומח:
כלי זיין. בית יד לרומח ונדן
לסייף:
סדן. לשום בו רגלי איש ובלשון
אשכנז שטו"ק בלע"ז ציפ"י:
כבלים. בווי"ש בלע"ז:
שלשלאות. פרוי"ש וכל הנך
משום דלא לזקו בהו ישראל:
מ"ט. אכותי קאי:
אי נימא משום. דכותים
אשפיכות דמים חשידי:
והא אמרת. לעיל מתייחדין
עמהם אלמא לא חשידי:

רבה זבין והוא חמרא לישראל החשיד למכור לגוי.

אמר ליה אביי:
מאי טעמא עבד מר הכי?

אמר ליה:
אנא לישראל זבני.

אמר ליה:
והא אזיל ומזבין ליה לגוי!

לגוי קא מזבין, לישראל לא קא מזבין!?

איתיביה:
"מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים - מוכרין,
שלא למכור - אין מוכרין".

מאי טעמא?
אילמא משום דחשידי ארביעה - ומי חשידי!?

והתנא:

"אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים,

זכרים אצל זכרים,

נקבות אצל נקבות,

ואין צריך לומר נקבות אצל זכרים,

וזכרים אצל נקבות.

ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן,

ואין מייחדין עמהם,

ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר,

וללמדו אומנות.

אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים,

זכרים אצל נקבות,

ונקבות אצל זכרים,

ואין צריך לומר: זכרים אצל זכרים,

ונקבות אצל נקבות.

ומוסרין בהמה לרועה שלהן,

ומייחדין עמהם,

ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר, וללמדו אומנות".

אלמא: לא חשידי!

ועוד תנא:

"אין מוכרין להם: לא זיין,

ולא כלי זיין,

ואין משחידין להו את הזיין.

ואין מוכרין להו: לא סדן,

ולא קולרין,

ולא כבלים,

ולא שלשלאות של ברזל,

אחד גוי,

ואחד כותי".

מאי טעמא?

אי נימא דחשידי אשפיכות דמים - ומי חשידי!?

האמר: "ומייחדין עמהו"!

אלא משום דאתי לזבוגי לגוי!

רפ"י

לא עבִיד תשובה. לחזור בו
ולחוש לדברי חכמים שאסרוהו
למכור לעובד כוכבים :
עבִיד תשובה. וציית ולא מזבין
ליה לעובד כוכבים :
רהט. רבה :
בתריה. דההוא ישראל למיהדר
ולמיזבן חמרא מיניה :
בחלא. בין החולות מקום קשה
להילוך :
ולא אדרכיה. לא השיגו ודומה
לו בפלגש בגבעה (שופטים כ)
כתרו את בנימין הרדיפוהו
מנוחה הדריכוהו בעריהם מקום
מנוחתם השיגום השבטים לבני
בנימין :

וכי תימא: כותי - לא עבִיד תשובה,
ישְׂרָאֵל - עבִיד תשובה,
והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:
כְּדֶרֶךְ שְׁאֲמָרוּ אֲסוּר לְמַכּוֹר לְגוֹי,
כֵּן אֲסוּר לְמַכּוֹר לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוֹד לְמַכּוֹר לְגוֹי!

והיט בתריה תלתא פרסי.

ואיפא דאמרי:
פרסא בחלא, ולא אדרכיה.

54. טו, ב**רפ"י**

ה"ג לעולם דלא קטיל
ובמשמוטא דעביד לאצולי
נפשיה. לסטים השומט ממון
מיד בעליו ונמלט והולך
וכשרודפין אחריו נלחם ומציל
עצמו ומאבד זה את ממונו:

אמר רב דימי בר אבא:

כדרך שאסור למכור לגוי, אסור למכור ללסטים ישראל.

היכי דמי?

אי דחשיד דקטיל - פשיטא! היינו גוי!

ואי דלא קטיל - אמאי לא?

לעולם דלא קטיל,

והקא במאי עסקינן: במשמוטא,

דזימנין דעביד לאצולי נפשיה.

55. טו, ב - טז, א

רפ"י

אי אפשר. בלא איבה:
דכי שלים זינייהו. כשכלים כלי
 זיין במלחמה קטלי בתריסין:
עששיות. חתיכות עבות שקורין
 מש"ש:
דחלשי מינייהו. מחלישין אותן
 בקורנס עד שנעשו דקות ועושין
 מהן כלי זיין:
אפילו מרי. פושיו"ר:
וחציני. דולדורי"א לא נזבין להו
 דחלשי מינייהו כלי זיין:
בפרזלא הינדואה. של ארץ הודו
 שאין עושין אותה אלא לכלי
 זיין:
דמגני עילון. נלחמים לשמור
 העיר ואת יושביה:

תנו רבנן:

"אין מוכרין להו תריסין."**ויש אומרים:****מוכרין להו תריסין."**

מאי טעמא?

אלימא משום דמגנו עלייהו - אי הכי, אפילו חיטי ושערי נמי לא!

אמר רב:

טז, א אי אפשר, הכי נמי.

איכא דאמרי:

"תריסין" - היינו טעמא דלא - דכי שלים זינייהו, קטלי בגייהו.**"ויש אומרים: מוכרים להם תריסין" - דכי שלים זינייהו, מערק ערק.**

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

הלכה כיש אומרים.

אמר רב אדא בר אבהו:

אין מוכרין להו עששיות של ברזל.

מאי טעמא?

משום דחלשי מינייהו כלי זיין.

אי הכי,

אפילו מרי וחציני נמי!

אמר רב זביד:

בפרזלא הינדואה.

והאידנא, דקא מזבנינן,

אמר רב אשי:

לפרסאי דמגנו עילון.

56. טז, א

רס"י

שאינה יכולה להתרפאות.
ומסתמא לשחיטה זבנה ולא
משהי ליה ולא חזי ליה ישראל
בי עובד כוכבים דתיפוק חורבה
מיניה לזבוני שלימה:
והלא מרביעין עליה. ומשהו לה
ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים
יליף מינה לזבוני שלימה:
לכשתלד. תאסרוהו דלא תלד
לעולם:
דקטיל בסיחופיה. מלמדהו
להרוג בידו את הנופלים
במלחמה. סיחופיה מכת יד
בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה
כלפי מטה כמו סחופי כסא
(שבת דף סו:) אדנטי"ר בלע"ז:
תורת בהמה גסה מאי היא.
כלומר איסור טעם מכירת
בהמה גסה מאי היא הא לא
עביד מלאכה דחייב חטאת
דנגזור משום נסיוני:
מטחינו ברחיים. ואב מלאכה
היא:

[... עגלים וסייחים] [שְלִמִין וְשִׁבּוּרִין].

רבי יהודה מתיר בשבורה,
ובן בתירא מתיר בסוס".

תנא:

"רבי יהודה מתיר בשבורה,

מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות.

אמרו לו: והלא מרביעין עליה ויולדת.

וכיון דמרביעין עליה ויולדת אתו לשהויה!

אמר להן: לכשתלד".

אלמא: לא מקבלת זכר.

"בן בתירא מתיר בסוס".

תנא:

"בן בתירא מתיר בסוס,

מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת.

ורבי אוסר,

מפני שני דברים,

אחד - משום תורת כלי זיון,

ואחד - משום תורת בהמה גסה".

בשלמא "תורת כלי זיון" - איכא דקטיל בסחופיה.

אלא "תורת בהמה גסה" - מאי היא?

אמר רבי יוחנן:

לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת.

אמר רבי יוחנן:

הלכה כבן בתירא.

57. טז, א

רפ"י

שור של פטם. שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה :
מהו. למכרו לעובד כוכבים :
אבל האי דאתי לכלל מלאכה
אסור. דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה ואע"ג דהשתא ליכא למיחש לנסיוני מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לעובד כוכבים :
לאו לשחיטה קיימא. דכחושה ומשהו לה לגדל וולדות :
מקריבין. מס ודורן למלך :
שור של פטם. ועבודת בזיון היתה :
חיסור ד' ריבבן. הוציא ד' ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם :
אלא למחר. ולמיעקר פורתא מיכיון :
וכי משהו ליה בריא ועביד מלאכה. אתקפתא היא כלומר ואי משהו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למיסריה :
בריא. מתחזק :
זבידא. פטם היה :
בר תורא. שור שפטמוהו משהו ליה עד דכחיש :
ועביד על חד תרין. בשוורים אחרים :

[**"ובכל מקום - אין מוכרין להם: ... עגלים וספיחים שלמין ושבירין. רבי יהודה מתיר ב'שבירה'"]**

איבעיא להו:
שור של פטם - מהו?

תיבעי לרבי יהודה,
תיבעי לרבנן.

"תיבעי לרבי יהודה" - עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבירה, דלא אתי לכלל מלאכה,
אבל האי, דכי משהו ליה אתי לכלל מלאכה - אסור,
או דלמא:
אפילו לרבנן, לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי,
אבל האי, דסתמיה לשחיטה קאי אפילו רבנן שרו.

תא שמע:
דאמר רב יהודה אמר שמואל:
של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם,
חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר,
חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט,
חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר.

מאי טעמא?
לאו משום דלמא אתי לשהויי.

וליתעמיד שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מאי טעמא?

אלא, רבי מיעקר מילתא בעי,
וסבר: יעקר ואתי פורתא פורתא.

וכי משהו ליה, בריא ועביד מלאכה!

אמר רב אשי:
אמר לי זבידא: בר תורא, משהינן ליה ועביד על חד תרין.

משנה

אין מוכרין להם: דובין,

ואריות,

וכל דבר שיש בו נזק לרבים.

אין בונין עממם: בסילקי,

גרדום,

איצטדייא,

ובימה.

אבל בונין עממם: בימוסיאות,

בית מרחצאות.

הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודה זרה - אסור לבנות.

גמרא

אמר רב חנין בר רב חסדא, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב:

חיה גסה - הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

אבל לא למכירה.

ואני אומר:

אף למכירה.

מקום שנהגו למכור - מוכרין,

שלא למכור - אין מוכרין.

תנן:

"אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים.

טעמא דאית ביה נזק לרבים,

הא לית ביה נזק לרבים - שרי!

אמר רבה בר עולא:

בארי שבור ואליבא דרבי יהודה.

טז,

רב אשי אמר:

סתם ארי - שבור הוא אצל מלאכה.

מיתיבי:

"בשם שאין מוכרין להן בהמה גסה,

בך אין מוכרין להן חיה גסה,

ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה, חיה גסה אין מוכרין להן".

תיובתא דרב חנן בר רבא!

תיובתא.

רבינא רמי מתניתין אברייתא ומשני.

תנן:

"אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים",

טעמא דאית ביה נזק,

הא לית ביה נזק - מוכרין.

ורמניה:

"בשם שאין מוכרין בהמה גסה, בך אין מוכרין חיה גסה,

ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה, חיה גסה אין מוכרין!"

ומשני: בארי שבור, ואליבא דרבי יהודה.

מתני'

בסילקי. לשון טירה גבוהה היא כדאמר בסדר יומא (דף כה). לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת:

גרדום. בנין אחד הוא לדון נפשות כמו שנים שעלו לגרדום בר"ה (דף יח.):

איצטדייא. מקום שעושין שם איצטדנית שור כמו שור האיצטדין (ב"ק לט). מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם:

בימה. נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה כדאמר במס' סוטה (דף מא). בימה של עץ עושים לו בעזרה ואנו קורין אותו אלמבר"א והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו ובכל אלה יש נזק לרבים וכדי שלא יתפשט ישראל שם אסור לבנות עממם:

בימוסיאות. גרסינן בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים ומפרש לקמן בפרק רבי ישמעאל (דף נג): וקורין לו אלט"ר דקתני בימוסיאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי בימוס בימה של אבן אחת ומקריב זבחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים:

ומרחצאות. בקרקע הן עשוין עמוקין מאד והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים:

כיפה. אריוולד"י דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן:

גמ'

כבהמה דקה לפירכוס. כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לז). בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה אסורה דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרכס ואם לא פרכסה הויה כמותה קודם שחיטה ופשוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש אבל גסה בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה פירכוס היא וכשרה הכי מפרש התם וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה:

אבל לא למכירה. למיתלי במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין:

הא. ארי דלית ביה ניזקא כגון ארי תרבות שרי אלמא חיה גסה מוכרין להן וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן:

בארי שבור. הא דקתני מתני' דארי תרבות שרי בארי שבור:

ואליבא דר' יהודה. דשרי דכוותיה בבהמה גסה אבל לרבנן אסור ולרבי יהודה נמי ארי שלם אסור וחיה גסה כבהמה גסה כרב:

רב אשי אמר. אפילו תימא בארי שלם ומתני' ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הן אצל מלאכה דארי לאו בר מלאכה הוא אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור' יהודה נמי בשאר חיה גסה כגון ערוד דטחני בהו ריחיא כדלקמן מודה דאין מוכרין:

ה"ג ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין. וש"מ חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה:

תיובתא דרב חנן בר רבא. דאמר ואני אומר אף למכירה:

רבינא רמי מתני' אברייתא כו'. חיה גסה אין מוכרין וארי תרבות קתני מתניתין דמוכרין ואע"ג דחיה גסה הוא:

רַב אֲשֵׁי אָמַר:

סַתָּם אָרִי - שְׁבוּר הוּא אֶצֶל מְלָאכָה.

מִתְקִיף לָהּ רַב נַחֲמָן:

מֵאֵן לִימָא לֹן דְּאָרִי חִיָּה גָסָה הִיא?

דְּלִמָּא חִיָּה דְקָה הִיא!

רַב אֲשֵׁי דִיִּיק מִתְנִיתִין וּמוֹתִיב תִּיּוֹבְתָא,

תֵּנֵן:

"אִין מוֹכְרִין לָהּ דּוּבָסִים וְאֶרִיוֹת וְלֹא כָּל דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ נֶזֶק לְרַבִּים",

טַעֲמָא דְאִית בֵּיה נֶזֶק,

הָא לִית בֵּיה נֶזֶק - מוֹכְרִין.

וְטַעֲמָא אָרִי, דְּסַתָּם אָרִי שְׁבוּר הוּא אֶצֶל מְלָאכָה,

אֲבָל מִיִּדֵּי אַחֲרִינָא, דְּעֵבִיד מְלָאכָה - לֹא,

תִּיּוֹבְתָא דְרַב חֲנַן בַּר רַבָּא!

תִּיּוֹבְתָא.

וְחִיָּה גָסָה מִיָּהֶת מָאִי מְלָאכָה עֵבֵדָא?

אָמַר אַבְיִי:

אָמַר לִי מַר יְהוּדָה:

דְּבִי מַר יוֹחָנָנִי - טַחֲנִי רִיחִים בְּעֶרְוֵי.

אָמַר רַבִּי זִירָא:

כִּי הוֹיֵן בִּי רַב יְהוּדָה,

אָמַר לִן: גְּמִירוֹ מִינָאֵי הָא מִילְתָּא, דְּמַגְבֵּרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי,

וְלֹא יִדְעָנָא אִי מַרְבַּ אִי מְשֻׁמוּאֵל:

חִיָּה גָסָה - הָרִי הִיא כְּבֹהֲמָה דְקָה לְפִירְכוּס.

כִּי אֲתָאִי לְקוֹרְקוֹנִיא, אֲשַׁכְחִיתִיה לְרַב חֵיִיא בַר אֲשֵׁי, וְיָתִיב וְקָאֻמַּר מְשֻׁמִּיָּה דְשְׁמוּאֵל:

חִיָּה גָסָה הָרִי הִיא כְּבֹהֲמָה דְקָה לְפִירְכוּס,

אֲמִינָא: שְׁמַע מִינָהּ מְשֻׁמִּיָּה דְשְׁמוּאֵל אֵיתֵמַר.

כִּי אֲתָאִי לְסוּרָא, אֲשַׁכְחִיתִיה לְרַבָּה בַר יְרֵמְיָה דִּיתִיב וְקָאֻמַּר לָהּ מְשֻׁמִּיָּה דְרַב:

חִיָּה גָסָה הָרִי הִיא כְּבֹהֲמָה דְקָה לְפִירְכוּס,

אֲמִינָא: שְׁמַע מִינָהּ אֵיתֵמַר מְשֻׁמִּיָּה דְרַב, וְאֵיתֵמַר מְשֻׁמִּיָּה דְשְׁמוּאֵל.

כִּי סְלִיקֵת לְהֵתֵם, אֲשַׁכְחִיתִיה לְרַב אֲסִי דִּיתִיב וְקָאֻמַּר: אָמַר רַב חֲמָא בַר גּוֹרִיא מְשֻׁמִּיָּה דְרַב:

חִיָּה גָסָה הָרִי הִיא כְּבֹהֲמָה דְקָה לְפִירְכוּס,

אָמַר לִיָּה: וְלֹא סָבַר לָהּ מַר דְּמָאן מָרָא דְשְׁמַעְתָּתָא רַבָּה בַר יְרֵמְיָה?

אָמַר לִיָּה: פְּתִיא אוּכְמָא, מִינָאֵי וּמִינָהּ תַּסְתִּיִּים שְׁמַעְתָּא.

אֵיתֵמַר נָמִי:

אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבָּה בַר יְרֵמְיָה אָמַר רַב חֲמָא בַר גּוֹרִיא אָמַר רַב:

חִיָּה גָסָה - הָרִי הִיא כְּבֹהֲמָה דְקָה לְפִירְכוּס.

רַבִּי

ה"ג מִתְקִיף לָהּ רַב נַחֲמָן מֵאֵן

לִימָא לֹן. דֵּהֲאִי אֲרִי חִיָּה גָסָה

הוּא דְלִמָּא חִיָּה דְקָה הוּא:

וְרַב אֲשֵׁי דִיִּיק מִמִּתְנִי כו'.

וּמוֹתִיב תִּיּוֹבְתָא וְלֹא גִרְסִין

וּמוֹתִיב מְבַרִייתָא וְהָכִי פִירוּשׁוֹ

אֲנִן אוֹתְבִין לְעִיל לְרַב מְדוּקִיא

דְּמִתְנִיתִין דְּנֶקֶט דְּבַר שֵׁישׁ בּוֹ

נֶזֶק הָא אֲרִי תְרַבּוּת שְׂרִי וְקִסְיָא

דֵּהֲוָא הַדִּין לְשֹׂאֵר חִיָּה גָסָה וְרַב

אֲשֵׁי שְׁנִיָּה אֲלִיבָא דְרַב אֲרִי

שְׁאֵנִי דְשְׁבוּר הוּא אֶצֶל מְלָאכָה

וּמֵהֶד דּוּקִיא דְּנֶקֶט בְּמִתְנִי אֲרִי

הָא שֹׂאֵר חִיָּה דְבַת מְלָאכָה הִיא

כְּדִלְקָמֵן אַע"ג דְּלִיכָא נִיזְקָא

אֲסוּר דִּיִּיק רַב אֲשֵׁי וּמוֹתִיב

בְּתִיּוֹבְתָא לְרַב חֲנַן בַּר רַבָּא

דְּפִלִּיג עֲלֵיהּ דְּרַב וְגִרְסִין

בְּמִסְקָנָא תִיּוֹבְתָא דְרַב חֲנַן בַּר

רַבָּא:

דְּבִי מַר יוֹחָנָנִי טַחֲנִי רִיחִיא

בְּעֶרְוֵי. חֲמוּר הֵבֵר:

רַב יְהוּדָה. תְּלַמִּידוֹ דְּרַב

וְתַלְמִידוֹ דְּשְׁמוּאֵל:

לֵהֵתֵם. לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל:

לֹא סָבַר לָהּ מַר. דֵּהֲא שְׁמַעְתָּא

רַבָּה בַר יְרֵמְיָה אֲמַרָה מְשֻׁמִּיָּה

דְּרַב אֲנָא אֲשַׁכְחִיתִיה בְּסוּרִיא

דִּיתִיב וְקָאֻמַּר לָהּ מְשֻׁמִּיָּה דְרַב

אֲלִמָּא אִיהוּ קִיבְלָה מִינָהּ וְאֵת

אֲמַרְתָּ רַב חֲמָא בַר גּוֹרִיא קִיבְלָה

מִרְבָּ:

פְּתִיא אוּכְמָא. כְּלִי שְׁחוּר כְּמוֹ

(לְקַמֵּן דָּף לֵג:) הֵנִי פְתוּוֹתָא דְבִי

מִיכְסִי אוּכְמָא שְׁנִשְׁתַּחֲר ע"י

מְלָאכָה כְּלוּמַר גַּם אֲתָה רִגִּיל

וְתִדִּיר בְּתוֹרָה כְּמוֹ (בְּרִכּוֹת דָּף

כח.) מְכוּתְלִי בֵּיתְךָ נִיכַר שְׁפַחְמִי

אֲתָה חֲכָמָה מְפּוֹאֶרָה בְּכָלִי

מְכוּעַר (תַּעֲנִית דָּף ז.) דְּרַכְּךָ שֶׁל

תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים שְׁמַצְטַעְרִין עַל

לִימּוּד תּוֹרָה וְאִינֵם מְכַבְּסִים

בְּגִדֵּיהֶם:

מִינָאֵי וּמִינָךְ. מִינָאֵי דְאֲמִינָא לָךְ

מְשֻׁמִּיָּה דְרַב חֲמָא וּמִינָךְ דְּשְׁמַעְתָּא

לִיָּה מְדַרְבָּה בַר יְרֵמְיָה:

תַּסְתִּיִּים שְׁמַעְתָּא. תִּיאֻמַּר

שְׁמוּעָה בְּשֵׁם אוּמְרָה דֵּהֲכִי הוּא

דְּרַב חֲמָא בַר גּוֹרִיא קִיבְלָה מִרְבָּ

וּרְבָה קִיבְלָה מִרְבָּ חֲמָא:

59. טז, ב

רש"י

ושל אוצרות. לסגולת המלך
 בונין בנין חזק:
 להיתר. בונין עמהן:
 ואחד. הוא של איסור שאין
 בונין עמהן:
 לאסור מלכיהם. של מלכים
 אסור שדנין שם נפשות:
 והתנן אין בונין עמהן בסילקי.
 אלמא איכא בסילקי דאסירי:
 בסילקי של גרדום. אבל
 בסילקי שתמא שהיא לדירת
 מלכים מותרת:

"אין בונין עמהם: בסילקי, גרדום, איצטדייא, ובימה".

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
 שלש בסילקאות הן: של מלכים,
 ושל מרחצאות,
 ושל אוצרות.

אמר רבא:
 שתיים להיתר,
 ואחד לאיסור.

וסימן: "לאסור מלכיהם בזקים"¹²² (תהלים קמט, ח).

ואיכא דאמרי:

אמר רבא:
 כולם להיתר.

והתנן:

"אין בונין עמהן בסילקי, גרדום, איצטדייא ובימה!"

אימא: של גרדום, ושל איצטדייא ושל בימה.

¹²² לאסור מלכיהם בזקים ונגדיהם בכבלי ברזל

60. טז, ב - יז, א

רפ"י

למינות. מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים:
עליו [הוא] **אומר**. כלומר הדין עמך דדברים בטילין הן:
והוא לא אמר כן. אלא נאמן עלי הדין האמת שבאמת דנני ליתן לי צרה שפשעתי לקוני:
האמנתי. במה שדנתי עליך:
דימוס פטור אתה. דימוס היא היתה שם יראתו ונשבע בה:
והנאך. ישר [הדבר] בעיניך:
לכהן גדול. שפירש מביתו לפני יום הכפורים ללשכת פרהדרין ושם היו מתקנים לו כל צרכיו:
והרשות. שולטנות שנותנין עיניהן בבעלי ממון להרגן וליטול ממון:
ורבנן. דלית להו האי דבר מינות דיעקב:
לבסוף. היא נבזית בעיני כל ושוכרתן והכי משמע מאתנן זונה קבצה מאתנן הזונה ובאתנן זונה ישוב להינתן:
ופליגא דרבי פדת. הני ארבע אמות דרב חסדא:
אבי ידיהו. בזרועותיהן:
אבי חדיהו. חזה דרך בני אדם כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו [משום כבוד]:
שצועקות מגיהנם. על רוב ייסורי גיהנם:
מינות. צועקת הבא תקרבות לעבודת כוכבים:
רשות. צועקת הבא ממון ודורות וארנונא ומס למלך:

["אין בונין עמקם: ... גרדום"].

תנו רבנן:

"נשנתפס רבי אליעזר למינות,

העלהו לגרדום לידון.

אמר לו אותו הגמון: זקן שפמותך יעסוק בדברים בטלים הללו?

אמר לו: נאמן עלי הדין.

בסבור אותו הגמון: עליו הוא אומר.

והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים.

אמר לו: הואיל והאמנתי עליך, דימוס, פטור אתה.

בשבא לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו, ולא קיבל עליו תנחומין.

אמר לו **רבי עקיבא**: רבי, תרשיני לומר דבר אחד ממה שלמדתי?

אמר לו: אמור.

אמר לו: רבי, שמא מינות בא לידך¹²³ והנאך, ועליו נתפסת?

אמר לו: עקיבא, הזכרתני פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי,

ומצאתי אדם אחד מתלמידי ישו הנוצרי ויעקב איש בפר סכניא שמו,

אמר לי, כתוב בתורתכם: **"לא תביא אתנן זונה"**¹²³ (דברים כג, יט),

מהו לעשות הימנו בית הפסא לכהן גדול?

ולא אמרתי לו כלום.

אמר לי, כך לימדני ישו הנוצרי:

"כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו"¹²⁴ (מיכה א, ז),

ממקום הסנופת באו, למקום הסנופת ילכו, והנאני הדבר,

על ידי זה נתפסתי למינות,

ועברתי על מה שכתוב בתורה: **"הרחק מעליה דרךך"**¹²⁵ (משלי ה, ח) - זו מינות,

"ואל תקרב אל פתח ביתה" - זו הרשות".

ואיכא דאמרי:

"הרחק מעליה דרךך" (משלי ה, ח) - זו מינות והרשות,

"ואל תקרב אל פתח ביתה" - זו זונה".

וכמה?

אמר רב חסדא:

ארבע אמות.

ורבנן, האי **"מאתנן זונה"** מאי דרשי ביה?

כדרך חסדא,

דאמר רב חסדא:

כל זונה שנשכרת, לבסוף היא שוכרת,

שנאמר: **"ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לה ותהי להפק"**¹²⁶ (יחזקאל טז, לד).

ופליגא, דרבי פדת,

דאמר רבי פדת:

לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד,

שנאמר: **"איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה"**¹²⁷ (ויקרא יח, ו).

¹²³ לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדר כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם

¹²⁴ וכל פסיליה וכתו וכל אתנניה ושרפו באש וכל עצמיה אשים שממה כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו

¹²⁵ הרחק מעליה דרךך ואל תקרב אל פתח ביתה

¹²⁶ ויהי כך הפך מן הנשים בתנועתיה ואחריו לא זונה ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לה ותהי להפק

¹²⁷ איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה

61. יז, א

רפ"י

עולא כי הוה אתי מבין רב,
הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו,
ואמרי לה: אבי חדייהו.

ופליגא דידיה אדידיה,
דאמר עולא:
קריבה בעלמא אסור,
משום: לך לך אמרין נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב.

62. יז, א

פס"י

לא ישובו. כל המשתמדים לעבודת כוכבים אחר שנאבקו במינות אינם שבין ואם שבין ממנהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזו גזירת מלך עליהם למות:

קלה שבקלות. עבירה קלה שבידה זו היא שעשתה בנה קטן מבנה [גדול בנה] הגדול בא עליה והולידה ממנו בנה הקטן ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה: **בזוודתא.** תכריכין צידה לדרך (בראשית מב) מתרגמינן זוודין לאורחא ותכריכין הן צידה לדרך מתים:

ה"ג מדקאמרה קלה שבקלות. ולא מתה אתקפתא היא ואיכא דמותבי הכי אמינות אין מעבירה לא והא ההיא דאתיא כו' ומתה ומשנינן מדקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הוה בה ומשום הכי מתה: **הרגל דבר.** תשמיש. הרגל התחלה כמו (אבות פ"ג מ"ג) מרגילין את האדם לערוה ממשיכין [והיינו התחלה]: **הפיחה.** רוח:

"לַעֲלוֹקָה שְׁתֵּי בְנוֹת הַבִּי" ¹²⁸ (משלי ל, טו),

מאי "הב הב"?

אמר מר עוקבא:

קול שְׁתֵּי בְנוֹת, שְׁצוּעָקוֹת מְגִיהָנָם, וְאוֹמְרוֹת בְּעוֹלָם הָזֶה: הֵבָא הֵבָא, וּמֵאֵן נִינְהוּ? מינות וְהֶרְשוּת.

איכא דאמר:

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא:

קול גִּיהָנָם שְׁצוּעָקוֹת וְאוֹמְרוֹת בְּעוֹלָם הָזֶה "הֵבָא הֵבָא".

"כָּל בָּאִיָּה לֹא יִשְׁבּוּן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אֲרָחוֹת חַיִּים" (משלי ב, יט).

וכי מאחר שלא שבו - היכן ישיגו?

הכי קאמר:

ואם ישובו - לא ישיגו ארחות חיים.

למימרא: דכל הפורש ממינות - מיית.

והא ההיא דאתאי לקמיה דרב חסדא,

ואמרה ליה: קלה שבקלות עשתה - בנה הקטן מבנה הגדול.

ואמר לה רב חסדא: טרחו לה בְּזוּדָתָא, ולא מתה.

מדקאמרה "קלה שבקלות עשתה" מכלל דמינות נמי הוּא בַּהּ!

ההוא דלא הדרא בה שפיר,

ומשום הכי לא מתה.

איכא דאמר:

ממינות - אין,

מעבירה לא?

והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא, ואמר לה רב חסדא: זוידו לה זוודתא, ומתה!

מדקאמרה קלה שבקלות, מכלל דמינות נמי הוּא בַּהּ.

ומעבירה לא?!

והתניא:

"אֲמָרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדָּא, שֶׁלֹּא הֵנִיחַ זֹנָה אַחַת בְּעוֹלָם שְׁלֹא בָּא עָלֶיהָ.

פַּעַם אַחַת שָׁמַע שְׁנֵי זֹנָה אַחַת בְּכַרְבִּי הָיָה וְהִיתָה נוֹטֶלֶת בֵּיס דִּינָרִין בְּשַׁכְרָה,

נָטַל בֵּיס דִּינָרִין וְהָלַךְ וְעָבַר עָלֶיהָ שְׂבָעָה נְהָרוֹת.

בְּשַׁעַת הָרָגַל דְּבַר, הַפִּיחָה,

אָמְרָה: כְּשֶׁם שֶׁהַפִּיחָה זֹאת אֵינָה חוֹזֶרֶת לְמִקּוּמָהּ,

כֹּךְ אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדָּא אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בְּתִשְׁבּוּבָה.

הָלַךְ וַיָּשֶׁב בֵּין שְׁנֵי הָרִים וּגְבָעוֹת,

אָמַר: הָרִים וּגְבָעוֹת בִּקְשׁוּ עָלַי רַחֲמִים!

אָמְרוּ לוֹ: עַד שֶׁאֵנּוּ מִבְּקָשִׁים עָלֶיהָ, נִבְקַשׁ עַל עַצְמֹנוּ,

רש"י

שנאמר: "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה" ¹²⁹ (ישעיהו נד, י).

אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים!

אמר: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו,

שנאמר: "כי שמים פעשן נמלחו והארץ כנגד תבלה" ¹³⁰ (ישעיהו נא, ו).

אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים!

אמר לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו,

שנאמר: "והפרה הלבנה ובושה החמה" ¹³¹ (ישעיהו כד, כג).

אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים!

אמר לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו,

שנאמר: "ונמקו כל צבא השמים" ¹³² (ישעיהו לד, ד).

אמר: אין הדבר תלוי אלא בי,

הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו.

יצתה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא".

והא הכא בעבירה הוה, ומית ¹³³!

התם נמי, כיון דאביק בה טובא, כמינות דמיא.

בכה רבי ואמר:

יש קונה עולמו בפמה שנים,

ויש קונה עולמו בשעה אחת.

ואמר רבי:

לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן,

אלא שקורין אותן "רבי".

¹²⁹ כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה והסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה

¹³⁰ שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים פעשן נמלחו והארץ כנגד תבלה וישביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי

לא תחת

¹³¹ והפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד

¹³² ונמקו כל צבא השמים ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבל עלה מנגפן וכןבלת מתאנה

¹³³ הקושיא בסוגרים מרובעות במהדורת וילנא

63. יז, א-ב

רס"י

פצי אפיתחא דעבודת כוכבים.
 פתוח לפתח עבודת כוכבים כמו
 (תהלים כב) פצו עלי פיהם:
דנכיס יצריה. נשחט יצרא אנשי
 כנסת הגדולה בקשו רחמים
 ונמסר בידם והרגוהו כדאמרי'
 בד' מיתות בסנהדרין (דף סד.)
 כלומר ניזיל בההוא שבילא ולא
 ניזיל אפיתחא דבי זונות שלא
 ישלוט בנו יצר הרע:
איכנעו זונות מקמייהו. נכנסו
 מפניהם לקובתן:
מנא לך הא. דסמכת אנפשך
 למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר
 הרע:
זימה ומתרגמי' עצת חטאין.
 עצת הוא תרגום של זימה היא
 וחטאין הוא תוספת התרגום
 מפרש שעצה זו רעה היא של
 חטא אלמא דזימה היינו לשון
 עצה ותורה נקראת עצה דכתיב
 (ישעיהו כח) הפליא עצה הגדיל
 תושיה ומשמע תורה תשמור
 עליך:
מזימה. מן הזנות:
תשמור עליך תורה. דסיפיה
 דקרא תבונה תנצרכה מזימה
 תשמור עליך מכל דבר רע
 והרהור חטא ואנו הולכין הלוך
 ודבר בדברי תורה:

רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא,

מטו להנהו תרי שביילי,

חד פצי אפיתחא דעבודה זרה, וחד פצי אפיתחא דבי זונות.

אמר ליה חד לחבריה: ניזיל אפיתחא דעבודה זרה, ^דנכיס יצריה,

אמר ליה אידך: ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפיה ליצריין, ונקבל אגרא.

כי מטו התם, חזינהו [לזונות], איתכנעו מקמייהו.

אמר ליה: מנא לך הא?

אמר ליה: **"מזימה תשמור עליך תבונה תנצרכה"** (משלי ב, יא).

אמרו ליה רבנן לרבא:

מאי **"מזימה"**?

אילימא תורה, דכתיב בה **"זמה"**¹³⁴ (ויקרא יח, יז),

ומתרגמינן: עצת חטאין,

וכתיב: **"הפליא עצה הגדיל תושיה"**¹³⁵ (ישעיהו כח, כט).

אי הכי,

'זימה' מבעי ליה!

הכי קאמר: **"מדבר זימה תשמור עליך, תורה תנצרכה"**.

יז, ב

¹³⁴ ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא

¹³⁵ גם זאת מעם ה' אבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה

64. יז, ב - יח, א

רפ"י

על ה' דברים. חמש עלילות הן שואלין עלי:

כמי שאין לו אלוה. להגן עליו: ה"ג מאי ללא: ר' חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה:

מעוֹת של פורים. שגביתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים ותנן (בי"מ דף עח:): אין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו:

נתחלפו לי במעוֹת של צדקה. וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים שלא לסעודת פורים ואני פרעתי משלי של פורים ל"א מעוֹת שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעוֹת של צדקה וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתים לעניים ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה:

גנבת. גנב ולסטים היית: **מדהא ליתא.** כשם שאין השני בי דהא אין שתיהן באדם אחד כך אין חבירת' בי והאומר לכס עלי שקרן נמצא בדבריו:

מ"ט קרו לך רבי. הרי עלילה שלישית:

טרסיים. גרדיים:

קיבורי. פקעיות לימשיל"ש:

הי דשתיא הי דערבא. איזה של שתי ואיזה של ערב:

אתא זיבורא. זכר אותיבא על דערבא:

ואתאי זיבורתא. נקבה אותיבא על דשתיא והבין שהוא נס הנעשה שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר:

לבי אבידן. בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים ומזבלים זיבול לעבודת כוכבים ומפקחין על עסקיה לידע מה היא צריכה ומתנדבין:

תנו רבנן:

"בשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון,

אמר לו רבי אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון:

אשריד שנתפסתי על דבר אחד,

אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים.

אמר לו רבי חנינא:

אשריד שנתפסתי על חמשה דברים ואתה ניצול,

אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול,

שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים,

ואני לא עסקתי אלא בתורה."

וכדרכ הונא,

דאמר רב הונא:

כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה,

שנאמר: **"יומים רבים לישדאל ללא אלהי אמת"**¹³⁶ (דברי הימים ב טו, ג),

מאי **"ללא אלהי אמת"**?

שכל העוסק בתורה בלבד - דומה כמי שאין לו אלוה.

ובגמילות חסדים לא עסק?!

והתניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה,

אלא אם בן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון!"

הימנוה הוא דהוה מהימן,

מיעבד לא עבד.

והתניא:

"אמר לו: מעוֹת של פורים נתחלפו לי במעוֹת של צדקה וחלקתים לעניים!"

מיעבד עבד,

כדבעי ליה לא עבד.

אתייהו **לרבי אלעזר בן פרטא**, אמרו: מאי טעמא תנית, ומאי טעמא גנבת?

אמר להו:

אי סייפא לא ספרא,

ואי ספרא לא סייפא,

ומדהא ליתא הא נמי ליתא.

ומאי טעמא קרו לך "רבי"?

רבן של תרסיים אני.

איתנו ליה תרי קיבורי, אמרו ליה: הי דשתיא והי דערבא?

איתרחיש ליה ניסא, אתיא זיבוריתא אותיבא על דשתיא ואתאי זיבורא ויתיב על דערבא,

אמר להו: האי דשתיא והאי דערבא.

אמרו ליה: ומאי טעמא לא אתית לבי אבידן!

אמר להו: זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם.

¹³⁶ יומים רבים לישדאל ללא אלהי אמת וללא מהן מורה וללא תורה

רפ"י

עבדך לחירות. והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית:
אידמי ליה. להחיות גברא:
בישותיה הוא דקא אחוי. רשעך תראה ותודיע שרשע אתה והוא ינצל ע"י נס:
הוה כתיבא ההוא (יומא) איגרתא. דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקיהן שדרה ההוא שעתא בידה דההוא גברא:
פתקיה. אליהו וזרקו ד' מאה פרסי למען לא ישוב [עוד לביתו] כמו (ר"ה דף כה.) שקל קלא פתק ביה:
עליו לשריפה. למה נענש כך לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו דורשו בארבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ:
להתלמד עבד כדתניא כו. ומיהו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות דף כא:) ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב וקרא דלא תלמד לעשות במילי אחרניתא תוקמה כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (דף סח.) ודמות צורת לבנה דר"ג (ר"ה דף כד.):
בקובה. אהל זונות כדכתיב (במדבר כה) אל הקובה:

אמרו: ועד האידנא

סבי איתרמוס? אתרחיש ניסא, ההוא יומא אירמס חד סבא.

ומאי טעמא קא לשבקת עבדך לחירות?

אמר להו: לא היו דברים מעולם.

קם חד [מינייהו] לאסחודי ביה,

אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשובי דמלכותא,

אמר ליה: מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו, בהא נמי אתרחיש ליה ניסא,

וההוא גברא בישותיה הוא דקא אחוי. ולא אשגח ביה,

קם למימר להו הנה פתיבא איגרתא דהנה פתיב מחשיבי דמלכות לשדורי לבי קיסר,

ושדרה על ידיה דההוא גברא,

אתא אליהו פתקיה ארבע מאה פרסי, אזל ולא אתא.

אתיהו לרבי חנינא בן תרדיון,

אמרו ליה: אמאי קא עסקת באורייתא?

אמר להו: **"כאשר צוני ה' אלהי"**¹³⁷ (דברים ה, ה.).

מיד גזרו עליו לשריפה,

ועל אשתו - להריגה,

ועל בתו - לישב בקובה של זונות.

יחא, "עליו לשריפה" - שהיה הוגה את השם באותיותיו.

והיכי עבד הכי?

והתנן:

"אלו שאין להם חלק לעולם הבא:

האומר אין תורה מן השמים,

ואין תחיית המתים מן התורה.

אבא שאול אומר:

אף ההוגה את השם באותיותיו" (סנהדרין ז.)!

להתלמד עבד.

כדתניא:

"לא תלמד לעשות"¹³⁸ (דברים יח, ט) - אבל אתה למד להבין ולהורות".

אלא מאי טעמא אענש?

משום הוגה את השם בפרהסיא [דהוי].

"ועל אשתו להריגה",

דלא מיחה ביה.

מפאן אמרו: כל מי שיש בידו למחות, ואינו מוחה נענש עליו.

"ועל בתו לישב בקובה של זונות".

¹³⁷ דאח למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה
¹³⁸ מי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך לא תלמד לעשות מתועבת הגוים ההם

אמר רבי יוחנן:

פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי,
אמרו: כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו,
מיד דקדקה בפסיעותיה.

והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש:

מאי דכתיב: **"עון עקבי יסובני"**¹³⁹ (תהלים מט, ו)?

עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה, מסובין לו ליום הדין.

"בשעה שיצאו - שלשתו צדקו עליהם את הדין."

הוא אמר: **"הצור תמים פעלו"**¹⁴⁰ (דברים לב, ד),

ואשתו אמרה: **"אל אמונה ואין עול"** (דברים לב, ד).

בתו אמרה: **"גדל העצה ורב העלילה אשר עיניו פקחות על כל דרכי"**¹⁴¹ (ירמיהו לב, יט).

אמר רבי:

[במה] גדולים צדיקים הללו,

שנודמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין.

רפ"י

דקדקה. לפסוע פסיעות נאות
וכתיב (תהלים מה) כל כבודה
בת מלך פנימה:

שאדם דש בעקביו. דקדוק
פסיעות כי הכא ל"א שאדם
דורסן ברגליו שאין חשובין
בעיני כלום:
על כל דרכי. אפילו דקדוק
פסיעות:

¹³⁹ למה אירא בימי דע עון עקבי יסובני

¹⁴⁰ הצור תמים פעלו מי כל דרכיו מושפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא

¹⁴¹ גדל העצה ורב העלילה אשר עיניו פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו

65. יח, א-ב

רס"י

שאתה יושב ועוסק בתורה.
 והם גזרו על כך :
דבר של טעם. שהחריבה את
 ביתו והרגה את חסידיו ועדיין
 קיימת:
כלום מעשה בא לידך. ואשמע
 איך חיית נוחג:
מעוֹת של פורים. שהנחתם
 לסעודת פורים נתחלפו לי
 וחלקתם לעניים וסבור הייתי
 שארנקי של צדקה היא ולא
 נפרעתי מארנקי של צדקה:
מחלקך יהא חלקי. הואיל
 וחייית וותרן בממונך:
אראך בכך. כלומר זו היא שכרה
 של תורה:
קלצטונירי. ממונה עליו:
תרקבא. תרי וקב חצי סאה
 דינרי זהובים:
נקט נפשיה כחד פרשא. התקין
 ענייני לבושו כאחד מן הפרשים:
דשתנא אנא. דרך נשים לי:
מתרחנא מרתח. כלומר אמתין
 לך עד שיפסוק לידך ודוגמתו
 בב"ק בפרק מרובה (דף פ:) מאן
 תרח נתרם שמואל:

תנו רבנן:

"נשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו.
אמר לו: חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו, מן השמים המליכוה?
שהחריבה את ביתו,
ושרפה את היכלו,
והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו,
ועדיין היא קיימת,
ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה,
[ומקהיל קהלות בְּרָבִים],
וספר מונח לך בחיקך!
אמר לו: מן השמים ירחמו.
אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי "מן השמים ירחמו?"
תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!
אמר לו: רבי, מה אני לחיי העולם הבא?
אמר לו: כלום מעשה בא לידך?
אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתם לעניים,
אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי.
אמר: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא,
והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספר גדול,
ובחזרתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון: שהיה יושב ועוסק בתורה,
ומקהיל קהלות בְּרָבִים,
וספר תורה מונח לו בחיקו.
הביאוהו וכרכוהו בספר תורה,
והקיפוהו בחבילי זמורות,
והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו,
כדי שלא תצא נשמתו מהרה.
אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך?
אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי, היה הדבר קשה לי, עבשיו שאני נשרף וספר תורה עמי,
מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני.
אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה?
אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות.
אף אתה פתח פיה ותבנס [בך] האש!
אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה, ואל יחבל הוא בעצמו.
אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך,
אתה מביאני לחיי העולם הבא?
אמר לו: הן.
השבע לוי.
נשבע לו.
מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה.
אף הוא קפץ ונפל לתוך האור.
יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא.
בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת,
ויש קונה עולמו בכמה שנים".

ברוריא דביתהו דרבי מאיר, ברמיה דרבי חנינא בן תרדיון הואי,
 אמרה ליה: זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות.
 שקל תרקבא דדינרי ואזל,
 אמר: אי לא איתעביד בה איסורא - מיתעביד ניסא,
 אי עבדה איסורא - לא איתעביד לה ניסא.
 אזל נקט נפשיה כחד פרשא,
 אמר לה: השמיעני לי,
 אמרה ליה: דשתנא אנא.
 אמר לה: מתרחנא מרתח.
 אמרה לו: נפישין טובא, ואיכא טובא הכא דשפירן מינאי.

רס"י

פלגא פלח. את השלטון בכל עת שיעליל עליך פייסהו בממון:
וכי שלמי. כשיכלו הדינרין ממאי פלחנא:
מי יימר. שאמת אתך שאנצל בתפלה זו:
שקל קלא. פיסת רגבים:
אייתוה. לשומר:
אסקוה לזקיפה. לתליה זקיפה פורק"א שצולבין בה:
מאי האי. דלא מצינא למיזקפיה:
אתא לבי זונות. כדי שיאמרו לא הוא דאיהו לא הוה עייל:
טמש בהא ומתק בהא. טבל אחת מאצבעותיו ומצץ את חבירתה:
כרכתיה. חיבקתו כאילו היה רגיל אצלה:
איכא דאמרי. משום האי מעשה ערק:
ואיכא דאמרי משום מעשה דברוריא. שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין דף פ:) נשים דעתן קלות הן עליהו ואמר לה חייך סופך להודות לדבריהם וצוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית וכשנודע לה חנקה עצמה וערק רבי מאיר מחמת כסופא:

אמר: שִׁמְעוּ מִיָּנָה: לֹא עֲבַדְהָ אִיסוּרָא, כָּל דְּאָתִי, אֲמַרְהָ לִּיהָ הָכִי.
 אֲזַל לְגַבִּי שׁוֹמֵר דִּידָהּ, אָמַר לִיהָ: הִבָּה נִיְהָלָהּ,
 אָמַר לִיהָ: מִיִּסְתַּפֵּינָא מִמְּלָכוּתָא.
 אָמַר לִיהָ: שְׁקוֹל תִּרְקַבָּא דְּדִינְרָא,
 פִּלְגָא - פִּלְחָה,
 וּפִלְגָא - לְהָיוּ לָךְ.

אמר ליה: וכי שלמי, מאי איעביד?
 אמר ליה: אימא "אלהא דמאיר ענני" ומתצלח.
 אמר ליה: ומי יימר דהכי איכא?
 [אמר ליה: השתא חזית].

הוּו הָנְהוּ כְּלָבֵי דְהוּו קָא אָכְלִי אִינְשִׁי,
 שְׁקַל קְלָא שְׂדָא בְהוּ, הוּו קָאָתוּ לְמִיכָלִיהָ,
 אָמַר: אֱלֹהָא דְמֹאִיר עֲנֵנִי! שְׁבַקוּהָ.
 וַיִּהְבֶּה לִיהָ.

לְסוּף אֲשַׁתְּמַע מִיִּלְתָּא בִּי מִלְכָּא, אֲתִיוָה אֲסָקוּהָ לְזִקְיָפָה,
 אָמַר: אֱלֹהָא דְמֹאִיר עֲנֵנִי!
 אֲחֻתָּהָ.

אמרו ליה: מאי האי?

אמר להו: הכי הוה מעשה.

אָתוּ חֲקִקּוּ לְדַמּוּתִיהָ דְרַבִּי מֹאִיר אֲפִיתָחַא דְרוֹמִי,
 אָמְרִי: כָּל דְּחֹזִי לְפָרְצוּפָא הָדִין לִיִּיתִיהָ.

יִקְמָא חֲדָא חֲזִיוִיהִ, רַהֲט אֲבַתְרִיהָ, רַהֲט מִקְמִיָּהּ, עַל לְבִי זִוְנוֹת.

איכא דאמרי:

בְּשׁוּלֵי גוֹיִם חָזָא,

טִמְשׁ בְּהָא וּמִתַּק בְּהָא.

איכא דאמרי:

אָתָא אֱלִיהוּ אֲדַמִּי לְהוּ קְזוֹנָה, כְּרַכְתִּיהָ,

אָמְרִי: חָס וְשָׁלוֹם, אִי רַבִּי מֹאִיר הָוָה, לֹא הָוָה עֲבִיד הָכִי.

קם ערק, אָתָא לְבָבִל.

איכא דאמרי:

מִהָאִי מַעֲשֶׂה.

ואיכא דאמרי:

מִמַּעֲשֶׂה דְּבִרּוּרִיא.

יה,ב

66. יח, ב

רפ"י

לאיצטדינין. מקום שמגנחין את השור:
ולכרקים. מצור ועושין שם שחוק וליצנות:
את הנחשים. מנחשים ומכשפים:
ואת החברים. לוחשי נחשים:
בוקיון מוקיון לוליון סלגיון. כולן מיני ליצנים הן:
הא למדת. מדסמך ליה כי אם בתורת וגו' מכלל דאזיל להכי לאו בתורת ה' חפצו:
שצווח ומציל. אם רואה שיגיתו שם יהודי צועק ומתחנן להם ומצילו:
מפני ישוב מדינה. ישראל הדרים באותה העיר שזה מבקש בני [ישוב] הכרקים להצילם:
שלא יתחשב עמהם. לחזק עובדי כוכבים ולעשות עמהם מצור:
שמעיד עדות אשה. אם רואה חבירו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה:
שמזבלים שם. מסדרין צרכי עבודת כוכבים להתנדב לה מזבלין לשון יזבלי אישי (בראשית ל) ענין חנייה של חיבור ואסיפה אמיישניר בלע"ז:
מפני חשד. עבודת כוכבים שלא יחשדוהו [בחזקת זיבול לעבודת כוכבים]:
מאי בינייהו. לר"מ נמי כולוהו אסירי דהא לר' מאיר כולוהו בחזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו:
נשא ונתן. לר"מ נשא ונתן (לעבודת כוכבים) אסור דהא מפני שמזבלין לעבודת כוכבים סתמא קאמר וסבר דודאי מזבלין לעבודת כוכבים שם ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים בידו וקונין מישאל זה לצורך עבודת כוכבים ורבנן [דמפרש] משום חשד ליצנות ולמידי אחריני לא חישיי נשא ונתן מותר דלא חיישינן לדמי עבודת כוכבים:

[אין בונין עמָהם: ...איצטדייא].

תנו רבנן:

"ההולך לאיצטדינין, לכרקים, וראה שם את הנחשים, ואת החברים, ובקיון ומוקיון ומוליון ולוליון, בלודין סלגורין - הרי זה מושב לצים, ועליהם הכתוב אומר: **"אשרי האיש אשר לא הלך ...**

כי אם בתורת ה' חפצו"¹⁴² (תהלים א, א-ב),
 הא למדת, שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה.

ורמינהי:

"[הולכין] לאיצטדינין - מותר, מפני שצווח ומציל, ולכרקים - מותר, מפני ישוב מדינה, ובלבד שלא יתחשב עמהם, ואם נתחשב עמהם - אסור".
 קשיא איצטדינין אאיצטדינין, קשיא פרקום אפרקום!

בשלמא פרקום אפרקום לא קשיא: כן - במתחשב עמהן, כן - בשאין מתחשב עמהן, אלא איצטדינין אאיצטדינין קשיא!

תנאי היא,

[דתנאי]:

"אין הולכין לאיצטדינין מפני מושב לצים. ורבי נתן מתיר מפני שני דברים: אחד - מפני שצווח ומציל. ואחד - מפני שמעיד עדות אשה להשיאה".

תנו רבנן:

"אין הולכין לטרטאות ולקרקסאות, מפני שמזבלין שם זיבול לעבודה זרה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מקום שמזבלין - אסור, מפני חשד עבודה זרה, ומקום שאין מזבלין שם - אסור, מפני מושב לצים".

מאי בינייהו?

אמר רבי חנינא מסורא:

נשא ונתן איכא בינייהו.

¹⁴² א אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב. ב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה ויזום ולילה

67. יח, ב - יט, א

רפ"י

אם הלך סופו לעמוד. הלך משמע בהעברה בעלמא סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט וה"ק אשרי שלא הלך ומתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב הא אם הלך סופו לעמוד כו' :

אל תתלוצצו. פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי :

מוסריכם. יסוריהם. משה. הקב"ה :

ידו. הפותח ידו לזון את הכל מושכה מן הלוצצין :

יום עברה היום ההוא. ביום הדין משתעי קרא שנידון עובדי כוכבים לגיהנם :

לטרטאות. פלטין וכל דבריהן כשהן נאספין לשחוק וללצון :

קיניגון. צידת חיה על ידי כלבים וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה דוגמתו בשחיטת חולין (דף ס:) וכי משה קניגי הוה: למד לא גרסין הכא :

דר' רבי שמעון בן פאי:

מאי דכתיב: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים,

ובדרך חטאים לא עמד,

ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א)?

וכי מאחר ש"לא הלך", היכן עמד?

ומאחר ש"לא עמד", היכן ישב?

ומאחר ש"לא ישב", היכן לץ?

[אלא] לומר לה:

שאם הלך - סופו לעמוד,

ואם עמד - סופו לישב,

ואם ישב סופו - ללון,

ואם לץ - עליו הכתוב אומר: "אם חכמת חכמת לך ואם לצת לבדך תשא" (משלי ט, יב).

אמר רבי אלעזר¹⁴³:

כל המתלוצץ - יסורין באין עליו,

שנאמר: "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם"¹⁴⁴ (ישעיהו כח, כב).

אמר להו רבא לרבנן:

במטותא, בעינא מיניכו דלא תתלוצצו, דלא ליתו עליכו יסורין.

אמר רב קטינא:

כל המתלוצץ - מזונותיו מתמעטין,

שנאמר: "משך ידו את לצצים"¹⁴⁵ (הושע ז, ה).

אמר רבי שמעון בן לקיש:

כל המתלוצץ - נופל בגיהנם,

שנאמר: "וד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון" (משלי כא, כד),

ואין "עברה" - אלא גיהנם,

שנאמר: "יום עברה היום ההוא"¹⁴⁶ (צפניה א, טו).

אמר רבי אושעיא:

כל המתנייהר - נופל בגיהנם,

שנאמר: "וד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון" (משלי כא, כד),

ואין "עברה" - אלא גיהנם,

שנאמר: "יום עברה היום ההוא" (צפניה א, טו).

אמר רבי חנילאי¹⁴⁷ בר חנילאי:

כל המתלוצץ - גורם כלליה לעולם,

שנאמר: "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם [כי] כלה ונחרצה שמעתי" (ישעיהו כח, כב).

אמר רבי אלעזר:

קשה היא, שתחילתה יסורין, וסופו כלליה.

דר' רבי שמעון בן פאי:

"אשרי האיש אשר לא הלך" (תהלים א, א) - לטרטאות ולקרסאות של גוים,

"ובדרך חטאים לא עמד" - זה שלא עמד בקנגיון,

"ובמושב לצים לא ישב" - שלא ישב בתחבולות.

¹⁴³ תיקון לפי מסורת הש"ס

¹⁴⁴ אשר אמר אליהם זאת המנוחה הניחו לעיך וזאת המרגעה ולא אבוא שמוע

¹⁴⁵ יום מלכנו החלו שרים חמת מנין משך ידו את לצצים

¹⁴⁶ יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל

¹⁴⁷ מסורת הש"ס: תנחום

שִׁמְאָא יֹאמֵר אָדָם:

הוֹאִיל וְלֹא הִלְכְתִּי לְטַרְטִיאוֹת וְלִקְרָקְסִיאוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי בְּקִנְיָיוֹן, אֵלֶּךְ וְאַתְגַּרְהָ בְּשִׁנְיָהּ?
תִּלְמִיד לּוֹמֵר: "וּבִתְזוּרְתּוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה" (תהלים א, ב).

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמֵי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן:

"אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֶצֶת רְשָׁעִים"¹⁴⁸ (תהלים א, א) -

יט, א

זֶה אֲבָרְהָם אַבְיָנוּ,

שֶׁלֹא הֵלֵךְ בְּעֶצֶת אֲנָשֵׁי דוֹר הַפְּלָגָה,

שְׂרָשָׁעִים הָיוּ,

שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִבְנָה לָנוּ עִיר"¹⁴⁹ (בראשית יא, ד).

"וּבִדְרֹךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד" (תהלים א, א) - שֶׁלֹא עָמַד בְּעִמְדַת סְדוֹם, שְׁחָטָאִים הָיוּ,

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לֵה' מְאֹד" (בראשית יג, יג),

"וּבְמוֹשָׁב לְצִים לֹא יָשָׁב" (תהלים א, א) - שֶׁלֹא יָשָׁב בְּמוֹשָׁב אֲנָשֵׁי פְלִשְׁתִּים, מִפְּנֵי שְׁלִצָּנִים הָיוּ,

שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כְּטוֹב לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וַיִּשְׁחַק לָנוּ"¹⁵⁰ (שופטים טז, כה).

"אֲשֶׁרִי אִישׁ יָדָא [אֶת] ה'"¹⁵¹ (תהלים קיב, א),

"אֲשֶׁרִי אִישׁ" וְלֹא אֲשֶׁרִי אִשָּׁה?

אָמַר רַב עֲמֵרָם אָמַר רַב:

אֲשֶׁרִי מִי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּשֶׁהוּא אִישׁ.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר:

אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ כְּאִישׁ.

"בְּמִצְוֹתָיו חֲפִץ מְאֹד" (תהלים קיב, א) -

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

"בְּמִצְוֹתָיו" - וְלֹא בְּשֹׂכֶר מִצְוֹתָיו.

וְהֵינּוּ דִתְנִין:

"הוּא הָיָה אוֹמֵר:

אֵל תְּהִי בְּעַבְדִּים הַמְּשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנַּת לִקְבֹּל פָּרֶס,

אֲלֵא תְהִי בְּעַבְדִּים הַמְּשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שֶׁלֹא עַל מִנַּת לִקְבֹּל פָּרֶס" (אבות א, ג).

רפ"י

אברהם אבינו. בימי דור הפלגה
היה בסוף ימי פלג נפלגה הארץ
כדתניא בסדר עולם א"ר יוסי
נביא גדול היה עבר שקרא לבנו
פלג וא"ת בתחילת ימיו כו' ופלג
ראה את אברהם כמה שנים
דהא לקצ"א דפלג נולד אברהם
וחיה פלג אחר כך כמה שנים:

במושב אנשי פלשתים. כשגר
ביניהם דכתיב ויגר אברהם
בארץ פלשתים:

כשהוא איש. כשהוא בחור
בכתו כלומר ממהר להכיר
בוראו קודם ימי הזקנה:

כאיש גבור:

ולא בשכר מצותיו. שעובד את
יוצרו מאהבת שמו ומאהבת
מצות פיו ולא לשם קיבול שכר:

על מנת שלא לקבל פרס. יהי
לבד עמו לומר אפילו אין סופי
לקבל שכר אוהב אני את בוראי
וחפץ במצותיו:

¹⁴⁸ א אשדרי האישי אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרוך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב.

¹⁴⁹ ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומוגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוצ על פני כל הארץ

¹⁵⁰ ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו ויקראו לשמשון מבית האסורים ויצחק לפניהם ויעמידו אותו בין העמודים

¹⁵¹ הללויה אשרי איש ידא את ה' במצותיו חפץ מאד

רפ"י

ממקום שלבו חפץ. לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו:

חפצו. באותו שאדם חפץ מדלא כתיב חפץ:

פסקי סידרא. פרשיות של מקרא:

סליק סיפרא. סיימו את אחד מן הספרים:

תילים. ספר תהלים:

עושה לו חפציו. הכי קאמר קרא כי אם בתורת ה' עושה חפצו:

נקראת על שמו. של [אותו] תלמיד שטרך בה כדכתיב ובתורתו דמשמע של כל אדם:

ילמד אדם. מרבו עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו:

ואח"כ יהגה. יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן שמא יבטל והרב לא ימצא לו כל שעה ועוד לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרץ לעצמו דבר הקשה וה"נ אמרינן בהרואה (ברכות דף סג:) הסכת הס ואח"כ כתת ומייטנין להא דרבא התם:

דלא ידע מאי קאמר. שאין רבו יודע לפרש לו כלום:

גרסה. לשון גרש וכרמל (ויקרא ב) שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל:

גרסה נפשי לתאבה. מרוב תאותי לתורה הייתי שובר לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה:

כתיב על גפי. בתורה משתעי שלחה נערותיה תקרא תלמידים העוסקין בה על גפי משמע כעל כנפים מושב שאינו קבוע:

וכתיב. קרא אחרינא על כסא מקום כבוד קבוע כמו רק הכסא אגדל ממך (בראשית מא) ל"א בתחילה על גפי יחידי בלא תלמידים כמו אם בגפו יבא:

"כי אם בתורת ה' חפצו" (תהלים א, ב).

אמר רב:

אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, שנאמר: **"כי אם בתורת ה' חפצו"** (תהלים א, ב).

לוי ורבי שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי,

וקא פסקי סידרא,

סליק ספרא,

לוי אמר: ליתו [לן] משלי,

רבי שמעון ברבי אמר: ליתו [לן] תילים,

כפניה ללוי ואיתו תילים.

כי מטו הכא: **"כי אם בתורת ה' חפצו"**,

פריש רבי ואמר: **"אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ"**.

אמר לוי:

רבי, נתת לנו רשות לעמוד.

אמר רבי אבדימי בר חמא:

כל העוסק בתורה - הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו,

שנאמר: **"כי אם בתורת ה' חפצו"**.

אמר רבא:

לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ,

שנאמר: **"כי אם בתורת ה' חפצו"**.

ואמר רבא:

בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא,

ולבסוף נקראת על שמו,

שנאמר: **"בתורת ה' חפצו"**,

"ובתורתו יהגה יומם ולילה".

ואמר רבא:

לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך יהגה

שנאמר: **"בתורת ה'", והדר: "ובתורתו יהגה"**.

ואמר רבא:

לעולם יגרים איניש, ואף על גב דמשפח, ואף על גב דלא ידע מאי קאמר,

שנאמר: **"גרסה נפשי לתאבה"**¹⁵² (תהלים קיט, כ),

"גרסה" - כתיב,

ולא כתיב 'טחנה'.

רבא רמי:

כתיב: **"על גפי"**¹⁵³ (משלי ט, ג),

וכתיב: **"על כסא"**¹⁵⁴ (משלי ט, יד)!

בתחלה - על גפי,

ולבסוף - על כסא.

¹⁵² גרסה נפשי לתאבה אל משפטיה בכל עת

¹⁵³ שלחה נערותיה תקרא על גפי מרמי קרת

¹⁵⁴ וישבה לפתח ביתה על כסא מרמי קרת

רס"י

בראש מרומים. מסתלק

במחבואות:

ולבסוף עלי דרך. מורה הוראה

לעין כל:

בורך. מים מכונסין וסופן כלים:

בארך. מים חיים ואין פוסקין:

חבילות. דגריס הרבה [יחד אינו

יכול לחזור עליו פעמים רבות

ומשכח:

על יד. מעט:]

יחרוך. נוטריקון יחיה ויארך:

צייד הרמאי. שמרמה אנשים

להראות כמה אני חכם להעמיד

גירסות הרבה והוא משכח

ומקצר ימיו דכתיב (דברים ל)

כי הוא חייך ואורך ימיו:

ורב ששת אמר צייד הרמאי

הוא יחרוך. בלשון (שבת דף כ.:

איחרוכי איחרוך כלומר יש לו

עופות לחרוך ולאכול כל מי

שלומד וגורס מעט מעט ומחזר

עליו פעמים הרבה עד ששגור

בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו

מתקיים וקרא אתמוהי מתמה

וכי לא יחרוך מי שצידו רמייה:

כנפיה. שלא תברח:

כתיב: "בראש מרומים"¹⁵⁵ (משלי ח, ב),

וכתיב: "עלי דרך" (משלי ח, ב)!

בתחלה - בראש מרומים,

ולבסוף - עלי דרך.

עולא רמי:

כתיב: "שתה מים מבורך"¹⁵⁶ (משלי ה, טו),

וכתיב: "ונזלים מתוך בארך" (משלי ה, טו)!

בתחלה - שתה מבורך,

ולבסוף - "ונזלים מתוך בארך".

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא:

מאי דכתיב: "הון מהבל ימעט וקבץ על יד ירבה" (משלי יג, יא)?

אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות - מתמעט,

ואם קובץ על יד - ירבה.

אמר רבא:

ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה.

אמר רב נחמן בר יצחק:

אנא עבידתה וקיים בדי.

אמר רב שיזבי מנשימיה דרבי אלעזר בן עזריה:

מאי דכתיב: "לא יחרף רמיה צידו"¹⁵⁷ (משלי יב, כז)?

לא יחיה,

ולא יאריך ימים ציד הרמאי.

ורב ששת אמר:

ציד הרמאי - יחרוף.

כי אתא רב דימי אמר:

משל לאדם שצד צפרין,

אם משבר כנפיה של ראשונה - כולם מתקיימות בידו,

ואם לאו - אין מתקיימות בידו.

¹⁵⁵ בראש מרומים עלי דרך בית נתיבות נצקה

¹⁵⁶ שתה מים מבורך ונזלים מתוך בארך

¹⁵⁷ לא יחרף רמיה צידו והון אדם יקר חרוץ

69. יט, א-ב

רפ"י

שתול. נקער מכאן וחזר ונשתל במקום אחר:
נטוע. מעיקרו ולא זו משם לעולם כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד עצמו לילך וללמוד מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד:
סברא. ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד:
דלא ליפלוג לישני. שלא יתחלקו הלשונות דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא וחדא מילתא היא ומיהו תלמיד דגריס מתרוייהו (לישני) משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישני:
ביומי. ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע:
אם פריו יתן בעתו. שיקבע עתים לתורה:
רשעים. תרי משמע לומד ומלמדו ל"א פריו יתן בעתו שלומד ועושה פרי כלומר מקיים מה שכתוב בתורה וזה עיקר:
על הלומד ועל המלמד. שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון:
הפילה. לשון נפל שלא מלאו ימיו כלומר תלמיד שלא מלאו ימיו רבים חלליו:
ועצומים. המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות הורגין את דורן ועצומים לשון ועוצם עיניו (ישעיהו לג):
ועד כמה. הוי ראוי להוראה:
עד ארבעין שנין. משנולד:
והא רבא אורי. וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה בפ"ק דראש השנה (דף יח.):
התם בשוין. בשאין בעירו גדול ממנו:

"והיה כעץ שתול על פלגי מים"¹⁵⁸ (תהלים א, ג).

אמר רבי רבי ינאי:

"כעץ שתול" - ולא כעץ נטוע.

כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם.

אמר להו רב חסדא לרפנן:

בעינא דאימא לכו מלתא, ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו, כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם, נשבקהו ואזול קמיה דרבה¹⁵⁹.

אמר להו:

הני מילי סברא,

אבל גמרא מרב אחד עדיף,

כי היכי דלא ליפלוג לישני. **יט, ב**

"על פלגי מים" (תהלים א, ג).

אמר רבי תנחום בר חנילאי:

לעולם ישלש אדם שנותיו: שלישי במקרא,

שלישי במשנה,

שלישי בתלמוד.

מי ידע איניש כמה חי?

כי קאמרין ביומי.

"אשר פריו יתן בעתו" (תהלים א, ג).

אמר רבא:

אם **"פריו יתן בעתו"** - **"ועלהו לא יבול"** (תהלים א, ג),

ואם לאו - על הלומד ועל המלמד עליהם הכתוב אומר: **"לא כן הרשעים כי אם"**¹⁶⁰ (תהלים א, ד).

אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב:

מאי דכתיב: **"כי רבים חללים הפילה"**¹⁶¹ (משלי ז, כו)?

זה תלמיד שלא הגיע להוראה - ומורה,

"ועצמים כל הרוגיה" - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה.

ועד כמה?

עד ארבעין שנין.

והא רבא אורי!

התם - בשוין,

"ועלהו לא יבול" (תהלים א, ג).

¹⁵⁸ והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח

¹⁵⁹ הגהת מסורת הש"ס. במהדורת וילנא כתוב רבא

¹⁶⁰ לא כן הרשעים כי אם כמין אשר תדפנו דוח

¹⁶¹ כי רבים חללים הפילה ועצמים כל הרוגיה

רש"י

שיחת חולין. של חכמים צריכה תלמוד כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא:
ועלהו. הוי דבר קל שבאילן וכתוב לא יבול כלומר לא ילך לאיבוד:

אמר רב אחא בר אדא אמר רב, ואמר ליה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב: שְׁאֵפִילוּ שִׁיחַת חוּלִין שֶׁל תְּלִמְדֵי חֻקִּים, צְרִיכָה תְּלִמּוּד, שְׁנֵאמַר: "וְעֲלֵהוּ לֹא יְבּוּל".

"וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ" (תהלים א, ג).

אמר רבי יהושע בן לוי:
דבר זה כתוב: בתורה,
ושנוי בנביאים,
ומשולש בכתובים,
כל העוסק בתורה - נכסיו מצליחין לו.

"כתוב בתורה" - דכתיב: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם, למען תשפילו את כל אשר תעשיו" (דברים כט, ח).
"שנוי בנביאים" - דכתיב: "לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיה, והגית בו יומם ולילה, למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשפיל" (יהושע א, ח).
"משולש בכתובים" - דכתיב: "כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה, והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח" (תהלים א, ב-ג).

מכריו רבי אלכסנדר:
מאן בעי חי?
מאן בעי חי?
כנוף ואתו כולי עלמא לגביה,
אמרי ליה: הב לן חי,
אמר להו: "מי האיש החפץ חיים ... נצור לשונך מרע"¹⁶² (תהלים לד, יג-יד).

¹⁶³שְׁמָא יֵאמַר: נִצְרָתִי לְשׁוֹנֵי מַרְעַ וּשְׁפָתִי מִדְּבַר מַרְמָה, [אַלֶּךְ] וְאַתְּגַרָּה בְּשִׁינָה?
תלמוד לומר: "סור מרע ועשה טוב"¹⁶⁴ (תהלים לד, טו),
אין "טוב" אלא תורה,
שְׁנֵאמַר: "כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזבו" (משלי ד, ב).

¹⁶² גי' מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב. יד נצור לשונך מרע ושפתיה מדבר מרמה

¹⁶³ במהדורת וילנא: ("סור מרע ועשה טוב") ומסורת הש"ס מוחק זאת

¹⁶⁴ סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו

70. יט, ב

"הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודה זרה [- אסור לבנות]."

אמר רבי אלעזר אמר רבי יוחנן:
אם בנה - שִׁכְרוּ מוֹתֵר.

פשיטא!

משמשי עבודה זרה הן,
ומשמשי עבודה זרה בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא, אינן אסורין עד שיעבדו!

אמר רבי ירמיה:

לא נצרכה, אלא לעבודה זרה עצמה.

הניחא למאן דאמר: עבודה זרה של ישראל אסורה מיד, ושל גוי עד שתעבד - שפיר.
אלא למאן דאמר: של גוי אסורה מיד, מאי איכא למימר?

אלא אמר רבה בר עולא:

לא נצרכה אלא במכוש אחרון.

עבודה זרה מאן קא גרים לה? גמר מלאכה,

ואימת הויא גמר המלאכה? במכוש אחרון,

מכוש אחרון לית ביה שנה פרוטה.

אלמא קסבר: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף.

רפ"י

פשיטא. דשכרו מותר דהא
כיפה זו לאו עבודת כוכבים היא
אלא תשמיש לעבודת כוכבים:
בין לר' ישמעאל ובין לר"ע.
דפליגי בעבודת כוכבים עצמה
מאימתי נאסרת בתשמיש מודו
דאין אסורין:

עד שיעבדו. עד שישתמשו בהן
לעבודת כוכבים בפרק רבי
ישמעאל (לקמן דף נא):
בברייתא בגמרא:

לא נצרכה. הא דר"א:

אלא לעבודת כוכבים עצמה.
שאם עשה ישראל לעובד
כוכבים עבודת כוכבים בשכר
שכרו מותר:

הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא
דרבי ישמעאל ור"ע היא:

של ישראל. שעשה ישראל
לצרכו למוכרה לעובד כוכבים:

ושל עובד כוכבים משתעבד. וזו
עדיין לאו נעבדה מש"ה שכרו
מותר שזו לצורך עובד כוכבים
נעשית:

מאן קא גרים לה. להקראות
עבודת כוכבים:

במכוש האחרון. מכת קורנס
האחרון:

לית ביה שנה פרוטה. הלכך
שרי דשכירות שאר מכושות לא
מיתסר דההוא לאו שכר עבודת
כוכבים הוא וקסבר ר"א ישנה
לשכירות מתחלה ועד סוף אומן
המקבל עליו לעשות בשכר לא
אמרינן בגמר המלאכה הוא
קונה כל השכירות אלא כל
פורתא ופורתא דעבד קמא קמא
קני אגרא דפלוגתא היא
בקדושין (דף מח.) עשה לי שירין
נזמים וטבעות ואקדש כו':

71. יט, ב - כ, א

רס"י

לא תתן להם חן. שלא יאמר
כמה עובד כוכבים זה נאה:
ה"ג אם כן לכתוב לא תחונם.
בקריאתו מלא דמשמע לשון
חנינה והוא חן:
מאי לא תחונם. חסר קרי ביה
לא תחנם לשון חניית קרקע:
תניא נמי. דכולהו ילפי מהאי
קרא לא תתן להם חנייה מדלא
כתיב תחונם קרי ביה תחנם לא
תתן להם חן קרי ביה לא תחונם
לשון חנינה והיינו חן מתנת חנם
קרי ביה לא תחונם לשון חנם:
לגר אשר בשעריך. גר תושב
שקבל עליו שבע מצות שנצטוו
בני נח ונבילה מותרת לו ואתה
מצווה להחיותו דכתיב בגר
ותושב (ויקרא כה) וחי עמך:
ת"ל או מכור. וקאי אגר דלעיל
מיניה לגר תתננה ואכלה או
מכור:
לעובד כוכבים בנתינה מנין
ת"ל תתננה או מכור לנכרי.
ודרוש לתרוייהו אנכרי דאי
לדברים ככתבן אתא דלעובד
כוכבים אסור לתתנה הכי
איבעי ליה למכתב תתננה
ואכלה לגר אשר בשעריך או
מכור לנכרי דלא מצי לאוקומי
קרייה דנתינה אנכרי:
ולעובד כוכבים במכירה. אבל
בחנם אסור ליתן לו שום מתנה:

משינה

ואין עושין תכשיטין לעבודה זרה: קטלאות,
ונזמים,
וטבעות.

רבי אליעזר אומר:

בשכר - מותר.

אין מוכרין להם במחנצר לקרקע,

אבל מוכר הוא משיקצץ.

רבי יהודה אומר:

מוכר הוא על מנת לקוץ.

גמרא

מנהגי מילי?

אמר רבי יוסי בר חנינא:

דאמר קרא: "לא תחנם" ¹⁶⁵ (דברים ז, ב) - לא תתן להם חנייה בפקקע.

כא

האי "לא תחנם" מיבעי ליה, דהכי קאמר רחמנא: לא תתן להם חן!

אם כן, לימא קרא: 'לא תחונם', מאי "לא תחנם"?
שמוע מינה תרתי.

ואפתי מיבעי ליה, דהכי קאמר רחמנא: לא תתן להם מתנת של חנם!

אם כן, לימא קרא: 'לא תחונם', מאי "לא תחנם"?

שמוע מינה כוליהו.

תניא נמי הכי:

"לא תחנם" - לא תתן להם חנייה בפקקע.

דבר אחר:

"לא תחנם" - לא תתן להם חן.

דבר אחר:

"לא תחנם" - לא תתן להם מתנת חנם.

ומתנת חנם גופה תנאי היא,

דתניא:

"לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי" ¹⁶⁶ (דברים יד, כא).

אין לי אלא: לגר - בנתינה,

ולגוי - במכירה,

לגר במכירה מניין?

תלמוד לומר: "תתננה ... או מכור",

לגוי בנתינה מניין?

תלמוד לומר: "תתננה ואכלה או מכור לנכרי",

נמצא אתה אומר: אחד גר, ואחד גוי, בין בנתינה בין במכירה,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

דברים נכתבו,

לגר - בנתינה,

¹⁶⁵ נתנם ה' אליהם לפניך והמיתם החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית ולא תחנם

¹⁶⁶ לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו

ולגוי - במכירה.

שפיר קאמר רבי מאיר!

ורבי יהודה?

אמר לך: אי סלקא דעתך כדקאמר רבי מאיר -
 לכתוב רחמנא: 'תתנה ואכלה ומכר', "או" למה לי?
 שמע מינה: לדרים ככתבן הוא דאחא.

ורבי מאיר?

ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דגוי.

ורבי יהודה?

פיון דגר אתה מצווה להחיותו,
 וגוי אי אתה מצווה להחיותו,
 להקדים - לא צריך קרא.

רפ"י

ופרכין ור' יהודה הא ודאי
 שפיר קאמר ר"מ. דבין מכירה
 בין נתינה איכא למישדינהו
 אעובד כוכבים ואגר:

או. חלוק הוא:

להקדים נתינה דגר. אם יש גר
 בשעריך לא ימכרנה לעובד
 כוכבים ולהכי אתא או למשמע
 הכי לגר אשר בשעריך תתנה
 והוא עיקר מצוה או אם אין גר
 מוכר לעובד כוכבים:

72. כ, א-ב

רש"י

ולא בבגדי צבע אשה. שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה:
 קרן זוית הואי. כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין זה את זה בקרן זוית דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו:
 בעליהן. האשה הרגילה ללובשן:

"דָּבָר אַחֵר: "לֹא תִהְיוּ" - לֹא תִתֵּן לָהֶם חוֹ".

מסייע ליה לרב,

דאמר רב:

אסור לאדם שיאמר: "כמה נאה גויה זו".

מיתבי:

"מַעֲשֵׂה בְּרֵבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה עַל גְּבִי מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת,

וְרָאָה גּוֹיָה אַחַת נְאֻה בְּיֹתֵר,

אָמַר: "מָה רֵבִי מַעֲשִׂיךְ הִי" ¹⁶⁷ (תהלים קד, כד)!

וְאָף רַבִּי עֲקִיבָא רָאָה אִשְׁת טוֹרְנוֹסְרוּפּוֹס הָרָשָׁע: רַק

שָׁחָה,

וּבָכָה.

"רַק" - שֶׁהָיְתָה בָּאָה מִטִּיפָה סְרוּחָה,

"שָׁחָה" - דַּעֲתִידָה דְּמַגִּידָא, וְנָסִיב לָהּ,

"בָּכָה" - דֶּהֱאִי שׁוּפְרָא בְּלִי עַפְרָא!"

ורב?

אודוויי הוא דקא מודה

דאמר מר:

"הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת, אֹמַר: "בְּרוּךְ שֶׁכָּכָה בָּרָא בְּעוֹלָמוֹ".

ולאסתכולי מי שרי?!

מיתבי:

"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע" ¹⁶⁸ (דברים כג, י) -

שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל אָדָם: בְּאִשָּׁה נְאֻה וְאֶפִּילוּ פְנוּיָה,

בְּאִשְׁת אִישׁ וְאֶפִּילוּ מְכוּעֶרֶת,

וְלֹא בְּבִגְדֵי צָבַע [שָׁל] אִשָּׁה,

וְלֹא בְּחִמּוֹר וְלֹא בְּחִמּוּרָה,

וְלֹא בְּחִזִּיר וְלֹא בְּחִזִּירָה,

וְלֹא בְּעוֹפּוֹת - בְּזִמּוֹ שֶׁנִּזְקָקִין זֶה לָזֶה,

וְאֶפִּילוּ מֵלֹא עֵינַיִם בְּמִלְאָךְ הַמָּוֶת.

אָמְרוּ עָלָיו עַל מִלְאָךְ הַמָּוֶת, שֶׁכּוֹלוּ מֵלֹא עֵינַיִם,

בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל חוֹלָה עוֹמֵד מֵעַל מְרִאשׁוֹתָיו וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בִּידוֹ,

וְטִיפָה שֶׁל מָרָה תְּלוּיָה בּוֹ,

בִּין שֶׁחֹלָה רֹאָה אוֹתוֹ מִזְדַּעְזַע וּפּוֹתַח פִּיו,

וְזוֹרָקָה לְתוֹךְ פִּיו, מִמֶּנָּה מֵת,

מִמֶּנָּה מְסִרִּיחַ,

מִמֶּנָּה פָּנָיו מוֹדִיקוֹת!"

קרן זוית הואי.

"וְלֹא בְּבִגְדֵי צָבַע [שָׁל] אִשָּׁה".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

אפילו שטוחין על גבי כותל.

אמר רב פפא:

ובמכיר בעליהן.

¹⁶⁷ מַה רֵבִי מַעֲשִׂיךְ הִי' קָלָם בְּחֻקָּהּ עֲשִׂיתָ מִלֵּאָה הָאֶרֶץ קִנְיָנָהּ

¹⁶⁸ מִי תִצָּא מִחֻנָּה עַל אִיבֵיהֶּ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע

רפ"י

צבע אשה. משמע שמכירה :
בגדי צבעונין. אינון של נשים
 ומדקתני בגדי צבע אשה משמע
 שמכירה :
בעתיקי. שלבשתן וכבר ראה
 אותה מלובשת בהן וכשחוזר
 ורואה אותן נזכר ביפיה ודוקא
 בגדי צבעונין לפי שהאשה נאה
 בהן ולא שכיחי אבל שאר
 בגדים דשכיחי ואינן לנוי לא
 מסיק אדעתיה להרהר :
בחדתי. שלא לבשתן מעולם :
לאשפורי. כובס המתקן בגדים
 חדשים :
מין במינו. בהרבעת בהמה :
מותר. לאדם להכניס בידיה
 אבר הזכר :
כמכחול בשפופרת. מכחול הוא
 קיסם שמכניסין בשפופרת קנה
 שהמכחול בתוכה והקיסם קרוי
 מכחול על שם שכוחלין בו :
הא קא מסתכל. ותניא לעיל לא
 בחמור ולא בחמורה :
בעבדתיה טריד. לבו על
 מלאכתו ושוכח בהרהור :

אמר רבא:

דיקא נמי דקתני: "ולא בבגדי צבע [של] אשה",
 ולא קתני: "ולא בבגדי צבעונין".

שמוע מינה.

אמר רב חסדא:

הני מילי בעתיקי,

אבל בחדתי, לית לן בה,

דאי לא תימא הכי - אנו מנא לאשפורי היכי יהבינן? הא קא מסתכל!

ולטעמיה, הא דאמר רב יהודה:

מין במינו - מותר להכניס כמכחול בשפופרת - הא קא מסתכל!

אלא בעבדתיה טריד, הכי נמי בעבדתיה טריד.

73. כ, ב

רש"י

הוה פרענא בית שחיטה.
לראות מבחוץ כבהמה אלמא
מחתך ממש הוא :

אמר מר:

[בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל חוֹלָה עוֹמֵד מֵעַל מְרֹאשׁוֹתָיו וְחָרְבוֹ שְׁלוּפָה בִּידוֹ,
וְטִיפָה שֶׁל מָרָה תְּלוּיָה בּוֹ,
בֵּינוֹן שֶׁחוֹלָה רוֹאֶה אוֹתוֹ מִזְדַּעְזַע וּפּוֹתֵחַ פִּיו,
וְזוֹרְקָה לְתוֹךְ פִּיו] מִמָּנָה מֵת."

נִימָא, פְּלִיגָא דְאַבוּהִי דְשִׁמּוּאֵל,

דְּאָמַר אָבוּהִי דְשִׁמּוּאֵל:

אמר לי מלאך המות: אי לא דחיישנא ליקרא דבריתא, הוה פרענא בית השחיטה כבהמה?

דלמא ההיא טיפה מחתכה להו לסימנין.

"מִמָּנָה מִסְרִיחַ".

מְסִייעַ לִיהָ לְרַבִּי חֲנִינָא בַּר כְּהֵנָא,

דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כְּהֵנָא אָמְרִי בִּי רַב:

הַרוּצָה שְׁלֹא יִסְרִיחַ מֵתוֹ,

יִהְיֶה כְּנוֹעַם עַל פָּנָיו.

74. כ, ב

רס"י

ונשמרת מכל דבר רע. וסמך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך:
תורה. על ידי שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר:
זריזות. [זריז] ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבא לידי טומאה:
זהירות. כשהעבירה בא לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרינן בכל הבשר בשחיטת חולין (חולין דף קז:). מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדים ומשי ידיה מעיקרא:
נקיות. נקי באין חטא:
פרישות. אף מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו:
טהור. צח מלובן ועדיף מנקי:
לידי רוח הקודש. להשרות עליו שכינה:
אז דברת בחזון לחסידיך. ולא נאמר ליראיך ולענויך:

תנו רבנן:

"ונשמרת מכל דבר רע"¹⁶⁹ (דברים כג, י-יא) -

שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה.

מבאן אמר רבי פנחס בן יאיר:

תורה מביאה לידי זהירות,

זהירות מביאה לידי זריזות,

זריזות מביאה לידי נקיות,

נקיות מביאה לידי פרישות,

פרישות מביאה לידי טהרה,

טהרה מביאה לידי חסידות,

חסידות מביאה לידי ענוה,

ענוה מביאה לידי יראת חטא,

יראת חטא מביאה לידי קדושה,

קדושה מביאה לידי רוח הקודש,

רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים,

וחסידות גדולה מכולן,

שנאמר: "אז דברת בחזון לחסידיך"¹⁷⁰ (תהלים פט, כ).

ופליגא דרבי יהושע בן לוי,

דאמר רבי יהושע בן לוי:

ענוה גדולה מכולן,

שנאמר: "רוח ה' אלהים עלי וען משח ה' אתי לבשר ענוים"¹⁷¹ (ישעיהו סא, א),

'חסידים' לא נאמר אלא "ענוים",

הא למדת - שענוה גדולה מכולן.

¹⁶⁹ י כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע. יא כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה

¹⁷⁰ אז דברת בחזון לחסידיך ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם

¹⁷¹ רוח אדני ה' עלי וען משח יהוה אתי לבשר ענוים שלחני לחפש לנשגרי לב לקרא לשבויים דרוז ולאסורים פקח קוח

75. כ, ב

רס"י

שחת. תבואת חיטין ושעורין קודם שתמלא בזירין ובלע"ז פירינ"א:
משהי ליה. עובד כוכבים במחובר ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע:
לא ידיע שבחיהו. לא מינכר שבח בחיבורין מכאן ואילך דקמה פסדא ואילן נהי נמי דלא פסיד מיהו לא מינכר דלשבח:
אבל שחת. דנראה לעינים דכמה דמשהי ליה משבחת:
בהא קאמר ר"מ. בשחת משום דידיע שבחיה:

"אין מוכרין להן במחובר לקרקע,
 אבל מוכר הוא משיקצץ.
רבי יהודה אומר:
 מוכר הוא על מנת לקוץ".

תנו רבנן:
 "מוכרין להן אילו על מנת לקוץ וקוצץ,
דברי רבי יהודה.
רבי מאיר אומר:
 אין מוכרין להן אלא קצוצה.

שחת על מנת לגזוז וגוזז,
דברי רבי יהודה.
רבי מאיר אומר:
 אין מוכרין להן אלא גזוזה.

קמה על מנת לקצור וקוצר,
דברי רבי יהודה.
רבי מאיר אומר:
 אין מוכרין אלא קצורה.

וצריךא,
 דאי אשמעינן: "אילו" - בהא קאמר רבי מאיר כיון דלא פסיד, משהי ליה,
 אבל האי דכי משהי לה, פסיד - אימא מודי ליה לרבי יהודה.
 ואי אשמעינן: בהני תרתמי משום דלא ידיע שבחיהו, אבל שחת דידיע שבחיהו,
 אימא מודי ליה לרבי מאיר.
 ואי אשמעינן: בהא, בהא קאמר רבי מאיר, אבל בהנה אימא מודי ליה לרבי יהודה,
 צריךא.

76. כ, ב

רפ"י

דלאו ברשותיה קיימי. שחת
ואילן וקמה בקרקע ישראל
נינהו ולא מצי לשהויינהו
דישראל מעכב עליה:
אבל בהמה. מכי זבן לה עובד
כוכבים ברשותיה קיימא:
על מנת לשחוט. מתנה עמו
בפירוש:

איבעיא להו:

בהמה על מנת לשחוט, מהו?

התם טעמא מאי שרי רבי יהודה?

דלאו ברשותיה קיימי,

ולא מצי משהי להו,

אכל בהמה, כיון דברשותיה דגוי קיימא, משהי לה,

או דלמא:

לא שנא?

תא שמע:

דתניא:

"בהמה על מנת לשחוט ושוחט,**דברי רבי יהודה.****רבי מאיר אומר:****אין מוכרין לו אלא שחוטתה."**

77. כ, ב - כא, א

רפ"י

מִשְׁנָה

אין מִשְׁכִּירִין לָהֶם בְּתִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׁדוֹת.

כא, א

וּבִסְוִיָּא - ^מִשְׁכִּירִין לָהֶם בְּתִים, אָבֵל לֹא שְׁדוֹת.
וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ - מוֹכְרִין לָהֶם בְּתִים וּמִשְׁכִּירִין שְׁדוֹת,
דְּבִרֵי רַבִּי מֵאִיר.

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר:

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מִשְׁכִּירִין לָהֶם בְּתִים, אָבֵל לֹא שְׁדוֹת,
וּבִסְוִיָּא - מוֹכְרִין בְּתִים וּמִשְׁכִּירִין שְׁדוֹת,
וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ - מוֹכְרִין אֲלוֹ וְאֵלּוּ.

אִף בְּמָקוֹם שְׁאִמְרוּ לְהַשְׁכִּיר,

לֹא לְבֵית דִּירָה אֲמָרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכוֹ עֲבֻדָּה זָרָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ"¹⁷² (דברים ז, כ).

וּבְכָל מָקוֹם לֹא יִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַמֶּרְחָק,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִקְרָא עַל שְׁמוֹ.

גְּמָרָא

מֵאִי "אִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׁדוֹת"?

אִילִימָא מִשּׁוּם דְּאִית בְּהַ תְּרִיתִי:

חֲדָא - חֲנִיית קֶרֶקַע;

וְחֲדָא - דְּקָא מִפְּקַע לָהּ מִמַּעַשֵׁר;

אִי הָכִי, בְּתִים נָמִי אִיכָא תְּרִיתִי:

חֲדָא - חֲנִיית קֶרֶקַע;

וְחֲדָא - דְּקָא מִפְּקַע לָהּ מִמְּזוּזָה!

אָמַר רַב מִשְׁרָשִׁיא:

מְזוּזָה חוֹבֶת הֶדֶר הוּא.

מִתְנִי'

אִין מִשְׁכִּירִין בְּתִים. לעובד
כּוֹכְבִים בִּא"י גִזְרָה מִשּׁוּם
מַכִּירָה דְּאִיסוּר דְּאוֹרִייתָא הִיא
שְׁנוֹתָן לָהֶם חֲנִייה בְּקֶרֶקַע:
וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׁדוֹת. דְּאִיכָא
תְּרִיתִי לְאִיסוּרָא כְּדַמְפְּרֵשׁ
בְּגִמְרָא:

סוּרִיא. אֲרַם צוּבָה וְסֻמוּכָה
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכִיבְשָׁה דּוֹד
וְחִיבְרָה לְקְדוּשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
שֶׁלֹא עַל פִּי הַדְּבוּר וּבִלָּא שְׁשִׁים
רִיבּוּא וְקָרִי לִיהָ כִּיבוּשׁ יַחִיד:

מִשְׁכִּירִין לָהֶם בְּתִים. וְלֹא גִזְרִין
אִטּוּ מַכִּירָה דְּאִי נָמִי אִתִּי לִידֵי
מַכִּירָה לֹא עִבֵּר אֲדֹאֹרִייתָא דְּכִי
כְּתִיב לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן וְחֲנִייה
בִּא"י כְּתִיב דְּחִשְׁבָּא חֲנִייתָהּ
וּמִיָּהּ מַכִּירָה לְכַתְּחִילָהּ לֹא
דְּגִזְרִין מִשּׁוּם מַכִּירָה דְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל:

אָבֵל לֹא שְׁדוֹת. דְּאִיכָא תְּרִיתִי
לְאִיסוּרָא:

וְחוּצָה לְאֶרֶץ. דְּמִרְחָק וְלִיכָא
לְמִיגְזֵר מַכִּירָה דְּחֵתִם אִטּוּ
מַכִּירָה דִּא"י:

מוֹכְרִין בְּתִים וּמִשְׁכִּירִין שְׁדוֹת.
אָבֵל מַכִּירָה דְּשְׁדוֹת לֹא כִּיּוֹן
דְּאִיכָא תְּרִיתִי גִזְרִין: טַעְמָא
דְּרַבִּי יוֹסִי מִפְּרֵשׁ בְּגִמְ':

אִף בְּמָקוֹם שְׁאִמְרוּ לְהַשְׁכִּיר.
בְּתִים לֹא לְבֵית דִּירָה אֲמָרוּ אֲלֵא
לְאַשְׁתְּמוּשֵׁי בְּהוּ בְּצִיבִי וְתִיבְנָא:
מִפְּנֵי שְׁנִקְרָאתָ עַל שְׁמוֹ. וְהִרְוָא
שְׁמַחְמִינִין בְּשַׁבַּת אוֹמֵר
שֶׁהַבְּלָנִים שְׁלוּחִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל
הֵן:

גִּמְ'

חוֹבֶת הֶדֶר הוּא. וְלֹא חוֹבֶת הַבַּיִת
הַלֵּכְךָ לִיכָא אֶפְקֶתָא דְּכְתִיב
בֵּיתְךָ דֶּרֶךְ בֵּיתְךָ אֲלֵמָא לְמִי
שְׁנַכְנֵס וְיוֹצֵא לְתוֹכָהּ אֲזַהֵר
רַחֲמָנָא:

¹⁷² וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כְּמֹהוּ שְׁקִיז תִּשְׁקָצֶנּוּ וְתַעֲבֹב תִּתְעַבְּנוּ מִי חֵרֶם הוּא

78. כא, א

רפ"י

היא גופא גזירה. שכירות אטו מכירה:
 והא שכירות שדות דסוריא דגזירה לגזירה היא. דקס"ד משום שכירות דא"י איתסר:
 שמיה כיבוש. ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דא"י אלא משום מכירות שדות דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה:
 אבל שדות דאיכא תרתי גזרו. שכירות אטו מכירה:
 ובחז"ל כו' שדות דאית בהו תרתי גזרו רבנן. דמשכירין ולא מוכרין משום מכירה דא"י:

"בסוריא משכירין בתים אבל לא שדות.

...

דברי רבי מאיר."

מאי שנא מכירה דלא?

משום מכירה דארץ ישראל.

אי הכי, משכירות נמי נגזור!

היא גופה גזרה, ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה?!

והא שכירות שדה דבסוריא, גזרה לגזרה היא וקא גזרינן!

התם לאו גזרה הוא,

קסבר: כיבוש יחיד שמה כיבוש,

שדה דאית ביה תרתי - גזרו ביה רבנן.

בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

"בחוצה לארץ - מוכרין להם בתים ומשכירין שדות,

דברי רבי מאיר."

שדה דאית ביה תרתי - גזרו בהו רבנן.

בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

79. כא, א

רש"י

רבי יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה:
אבל שדות. דאיכא במכירתן תרתי לאיסור' גזרינן שכירות אטו מכירה:
ה"ג קסבר כיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש. הלכך ליכא איסורא במכירת בתים:
שדות דאית בהו תרתי גזרו בהו רבנן. מכירתן בסוריא אטו מכירה דא"י:
וניחוש דלמא אזיל האי ישראל. דשרית ליה לזבוגי לחד עובד כוכבים ומזבין להאי יחיד:
ואזיל. האי עובד כוכבים ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי ומעכב השלישית לעצמו ואיכא שכונה: **מיפקדינן.** גרסינן:
אלפני דלפני כו'. כלומר לכולי האי לא חיישינן:

"רבי יוסי אומר:

בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות".

מאי טעמא?

שדות דאית בהו תרתי - גזרו בהו רבנן, בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

"רבי יוסי אומר: ...]

"ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות".

מאי טעמא?

קסבר: כיבוש יחיד לא שמייה כיבוש, ושדה דאית בה תרתי - גזרו בה רבנן, בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

"רבי יוסי אומר: ...]

"ובחוצה לארץ מוכרין - אלו ואלו".

מאי טעמא?

כיון דמרחק - לא גזרינן.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

אמר רב יוסף: ובלבד שלא יעשנה שכוונה.

וכמה "שכוונה"?

תנא:

"אין שכוונה פחותה משלשה בני אדם".

ולחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד גוי, ואזיל היאך ומזבין לה לתרי!

אמר אבוי:

"לפני"¹⁷³ (ויקרא יט, יד) - מפקדינן, 'לפני' 'לפני' - לא מפקדינן.

80. כא, א-ב

רש"י

וסתמא כר"מ. דאמר בא"י אין
משכירין:

"אף במקום שאמרו להשכיר [לא לבית דירה אמרו,
מפני שהוא מכניס לתוכו עבודה זרה]".

מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי.

כא,ב וסתמא - כרבי מאיר.

דאי רבי יוסי - בכל דוכתא מוגרי.

81. כא, ב - כב, א

רס"י

כותי. לא עבד מלאכה בשבת
אבל בחולו של מועד עבד
דלמדרש סופרים לא חיישי:
בחולו של מועד. לדין נמי שרי
להחם מרחצאות:
אבל שדהו לעובד כוכבים שרי.
להשכיר היכא דליכא למיחש
לחניית קרקע כגון בח"ל ואע"פ
שנקראת על שמו לא חשדי ליה
דליחוי עובד כוכבים שלוחו
אלא אמרי אריסא הוא וקיבלה
עליו למחצה לשליש ולרביע
ועליו מוטל לעשות:
אריסותא לר"ש בן אלעזר לית
ליה. והאי דנקט כותי דמשמע
הא עובד כוכבים שרי לאו
טעמא משום אריסותא אלא
משום דאמרינן ליה לא תעשה
בה מלאכה בשבת וציית:

"וּבְכָל מְקוֹם לֹא יִשְׁכּוֹר לֹא אֶת הַמֶּרְחָץ,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִקְרָא עַל שְׁמוֹ".

תנא:

"**רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:**

לֹא יִשְׁכּוֹר אָדָם מֶרְחָצוֹ לְגוֹי,

מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ,

וְגוֹי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים".

אָבֵל לְכוּתִי - מַאי?

שְׂרִי.

כּוּתִי אֵימֵר עֲבִיד בֵּיהּ מְלָאכָה בְּחוּלֹו שֶׁל מוֹעֵד!

בְּחוּלֹו שֶׁל מוֹעֵד אֲנִי נִמִּי עֲבָדִינוּ.

אָבֵל שְׂדֵהוּ לְגוֹי - מַאי?

שְׂרִי.

מַאי טַעְמָא?

אָרִיסָא, אָרִיסוּתִיָּה קַעְבִּיד.

מֶרְחָץ נִמִּי אָמְרִי: "אָרִיסָא אָרִיסוּתִיָּה קַעְבִּיד!"

אָרִיסָא דְּמֶרְחָץ לֹא עֲבָדִי אֲנָשִׁי.

תנא:

"**רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֵר אוֹמֵר:**

לֹא יִשְׁכּוֹר אָדָם שְׂדֵהוּ לְכוּתִי,

מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָאת עַל שְׁמוֹ,

וְכוּתִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה בְּחוּלֹו שֶׁל מוֹעֵד".

אָבֵל גוֹי - מַאי?

שְׂרִי.

דְּאָמְרִי: אָרִיסָא, אָרִיסוּתִיָּה עֲבִיד.

אִי הָכִי, כּוּתִי נִמִּי אָמְרִי: "אָרִיסָא, אָרִיסוּתִיָּה עֲבִיד!"

כב, א אָרִיסוּתָא, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֵר לִית לִיה.

אָלָא, גוֹי מַאי טַעְמָא מוֹתֵר?

דְּאָמְרִינֵן לִיה וְצִיִּית.

כּוּתִי נִמִּי אָמְרִינֵן לִיה וְצִיִּית!

כּוּתִי - לֹא צִיִּית,

דְּאָמְרִי: אָנָּא גְּמִירָנָא טְפִי מִינָּךְ.

רס"י

אי הכי. דכותי יעשה בה מלאכה
 בחולו של מועד:
מאי איריא. דקתני גבי כותי
 מפני שנקראת על שמו:
תיפוק ליה. דבלא חשד נמי
 איכא משום לפני עור וכותי גר
 הוא ומצווה על המצות כישראל
 ולא דמי לעובד כוכבים העושה
 מלאכה בשבת שהעובדי כוכבים
 לא הוזהרו עליה:

אי הכי, מאי איריא "מפני שנקראת על שמו"?

תיפוק ליה משום: "לפני עור לא תתן מכשל"¹⁷⁴ (ויקרא יט, יד)!

חדא ועוד קאמר:

חדא - משום "לפני עור",

ועוד - מפני שנקראת על שמו.

¹⁷⁴ לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני ה'

82. כב, א

רפ"י

מוריקאי. זורעי גנות כרכום :
נקיט בשבתא. לחרוש לזרוע ולקצור :
שקיבלו. שדה באריסותן מבעה"ב ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד :
לא יאמר ישראל. טול אתה חלקך בשבת לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו :
ואם התנו מתחילה. קודם שהוטלה עליו :
מותר. דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת ואין העובד כוכבים שלוחו :
ואם באו לחשבון. לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באנפי נפשה היא כלומר אם קיבלו סתם ועשו סתם ועייל העובד כוכבים בשבת וישראל ובאו לחשבון ולא צווהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול :
אסור. דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתו דעובד כוכבים שלוחו היה :
רב גביה מבי כתייל אמר. לאו הכי הוה עובדא :
אלא שתילי דערלה הוה. ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות ונוטעה ויטלו החצי בין שניהם ונתעסק עובד כוכבים כל צרכו שני ערלה ואכלן וישראל קבל ג' שנים אחרות כנגדן ואכלן :
שרא להו. דהיתר גמור הוה דהא אע"ג דקיבלוה יחד לכתחילה ואמר לו ישראל היה אתה עובד בג' שנים הללו ואני ג' אחריהם אין כאן איסור שליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל :
והא אותביה רבינא. וא"כ מאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות במלאכה מה שאין כן בערלה :
לסיועי סיעיה. מדקתני התנו לכתחילה מותר אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה :

הנהו מוריקאי דגוי נקיט בשבתא, וישראל בחד בשבתא,
 אתנו לקמיה דרבא,
 שרא להו.

איתיביה רבינא לרבא:

"ישראל וגוי שקיבלו שדה בשותפות:

לא יאמר ישראל לגוי: "טול חלקך בשבת, ואני בחול"

ואם התנו מתחלה - מותר.

ואם באו לחשבון - אסור!"

איכסיף.

לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הוו.

רב גביה מבי כתייל אמר:

הנהו שתילי ערלה,

הוה גוי אכיל שני דערלה,

וישראל שני דהתירא,

אתנו לקמיה דרבא,

שרא להו.

והא אותביה רבינא לרבא!

לסיועי סיעיה.

והא אכסיף!

לא היו דברים מעולם.

83. כב, א

ר"י

סתמא מאי. שקיבלו סתם ועשו
סתם עובד כוכבים בשבת
וישראל בחד בשבת ולא אמר
ישראל מעולם טול אתה את
השבת ואני בחול מהו לחלוק
סתם בשוה ולא יזכיר ישראל
את השבת:

אם באו לחשבון. הזכיר לו
ישראל של שבת באותה חלוקה
וגלי דעתיה דשלוחיה הוא:
הא סתמא. דאף בשעת חלוקה
סתם מותר:

[ישראל וגוי שקיבלו שדה בשותפות:

לא יאמר ישראל לגוי: "טול חלקך בשבת, ואני בחול"

ואם התנו מתחלה - מותר.

ואם באו לחשבון - אסור"].

איבעיא להו:

סתמא מאי?

תא שמע:

"אם התנו מתחילה - מותר",

הא סתמא - אסור.

אימא סיפא: "אם באו לחשבון - אסור",

הא סתמא - מותר!

אלא, מהא ליכא למושמע מינה.

הדרן עלך לפני אידיהן